

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Економіко-правовий факультет

ЧЕТВЕРТІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ СТУДІЇ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

13 листопада 2020 року

м. Одеса

Одеса

Фенікс

2020

УДК 378.4(477.74):340(063)

С341

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (протокол № 3 від 21 жовтня 2020 року).

Відповідальний редактор:

Смітюх А. В. – доктор юридичних наук, професор кафедри адміністративного та господарського права.

Редакційна колегія:

Кусік Н. Л. – кандидат економічних наук, завідувачка кафедри обліку і оподаткування; **Левенець А. В.** – кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та правосуддя; **Литвиненко К. О.** – кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу та бізнес-адміністрування; **Нігрєєва О. О.** – кандидат юридичних наук, доцент кафедри загально-правових дисциплін та міжнародного права; **Савастєєва О. М.** – доктор економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування; **Степанова Т. В.** – доктор юридичних наук, завідувачка кафедри конституційного права та правосуддя.

Четверті економіко-правові студії : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (м. Одеса, 13 листопада 2020 р.) / відп. ред. А. В. Смітюх; ред. кол.: А. В. Левенець, О. О. Нігрєєва, О. М. Савастєєва та ін. – Одеса : Фенікс, 2020. – 187 с.

ISBN 978-966-928-596-6

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених «Четверті економіко-правові студії», що відбулася 13 листопада 2020 р.

Видання призначене для наукових працівників і викладачів, практикуючих юристів, бухгалтерів і економістів, аспірантів і студентів спеціальностей юридичного та економічного напрямків.

Відповідальність за зміст тез несуть автори.

УДК 378.4(477.74):340(063)

ISBN 978-966-928-596-6

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2020

Секція 1

ПРАВОВІ СТУДІЇ

Т. О. Азарова

студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова

спеціальність «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Т. О. Павлова

ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВИДИ ЗА НОРМАМИ ПРОЕКТУ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Протягом існування чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України) до нього вносились безліч змін та доповнень, які викликали дискусії щодо їх раціональності та необхідності як у практиків, так і у теоретиків. Прагнення вітчизняного законодавця до європеїзації чинного КК України зумовило створення Комісії з питань правової реформи до складу якої ввійшла й Робоча група з питань розвитку кримінального права, яка розробила проект Загальної частини нового Кримінального кодексу України (далі – проект КК України) [1]. Особливий інтерес, з нашої точки зору, викликає зміна поглядів на поняття, цілі та види покарань, запропоновані у вказаному проекті.

Слід зазначити, що покарання, його цілі та види передбачені в проекті КК України у Книзі 3. «Кримінально-правові засоби», серед яких покарання розташовано на першому місці. У проекті закріплено, що «1. Покаранням є примусове обмеження у реалізації прав чи свобод людини, що застосовується на підставі цього Кодексу до особи, засудженої обвинувальним вироком суду за вчинення злочину. 2. Покарання має на меті забезпечення суспільства шляхом утвердження справедливості, запобігання вчиненню злочинів і спонукання особи до правослухняної поведінки» [1, ст. 3.1.1.]. У ході правового аналізу положень ст. 3.1.1. звертає на увагу те, що законодавець термінологічно суттєвим чином не відрізняє поняття «покарання» та «засоби безпеки» [1, ст. 3.6.1.], що ускладнює розуміння їх правової природи. Розглянемо вказані зміни.

По-перше, за проектом ліквідовано кару як мету покарання, не передбачено у якості цілі покарання й виправлення [2, ст. 50]. У Кримінальних кодексах деяких країн світу йдеться про виправні покарання, наприклад, підрозділ Книги третьої КК Франції має назву «Виправні покарання» [3, 3.2.131–3], у ст. 1 КК Бельгії передбачено, що «Правопорушення карається виправним покаранням» [4, ст. 1.1]. Вважаємо, що мета покарання – виправлення є необхідною у КК України, оскільки вона визначена в чинному Кримінально-виконавчому кодексі, а саме «виправлення засудженого – процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього

готовність до самокерованої правослухняної поведінки» [5, ст. 6]. Вважаємо, що цілі покарання, які визначені у Кримінальному кодексі України, повинні співпадати з цілями, передбаченими у Кримінально-виконавчому кодексі, оскільки останній визначає порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань та мету, з якою вони призначаються.

По-друге, у проекті зменшено кількість видів покарань з дванадцяти, які передбачені у ст. 51 чинного КК України, до трьох основних: штрафу, ув'язнення на певний строк та довічного ув'язнення. При цьому штраф може призначатися разом з ув'язненням на певний строк як додаткове покарання [1, ст. 3.1.2]. Саме така структура системи покарань міститься у більшості європейських країн. На наш погляд, широкий спектр видів покарань, який закріплено у чинному КК України, дозволяє максимально його індивідуалізувати та обрати ефективну, достатню та необхідну міру покарання. Більшість видів покарань не ввійшли до проекту, такий вид покарання як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю було закріплено у якості одного з засобів безпеки. Змінилася розрахункова одиниця штрафу, а сума штрафу покладена у залежність від ступеня тяжкості злочину (всього виділено 9 ступенів).

По-третє, у проекті суттєво підвищено максимальну межу ув'язнення на певний строк. Так, згідно з ст. 3.5.1. ув'язнення на певний строк встановлюється на строк від трьох місяців до тридцяти років. Довічне ув'язнення встановлюється і призначається лише за злочини 8 або 9 ступенів [1, ст. 3.1.6.]. Вважаємо, що збільшення ступенів тяжкості злочинів з трьох до дев'яти дозволить максимально визначити ступень тяжкості злочину та у подальшому правлено обрати необхідну та достатню міру покарання.

Проаналізувавши наведені положення Загальної частини проекту КК України, можна дійти висновку про суттєві зміни у структурі та змісті Загальної частини. При побудові її структури за основу було взято усталені європейські традиції побудови основних інститутів Загальної частини кримінального права. Кримінально-правові норми щодо покарання та його видів було змінено з урахуванням міжнародних стандартів та практики його застосування. Проте, вважаємо, що суттєве скорочення видів покарань у системі покарань не буде створювати достатніх підстав для індивідуалізації призначення покарання. Позитивним є переведення такого виду покарання як позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю у якості одного з засобів безпеки, оскільки слід визнати, що у чинному КК України досі чітко не визначено критерії побудови кримінально-правових кумулятивних санкцій.

Список використаної літератури

1. Проект тексту нового Кримінального кодексу.
URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/09/16/1-kontrolnyj-proekt-kk-15-09-2020.pdf> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
3. Le code pénal. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006181728/#LEGIARTI000038313094 (дата звернення: 04.11.2020).
4. Le code pénal en Belgique. URL: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?language=fr&caller=list&cn=1867060801&la=f&fromtab=loi#LNK0002 (дата звернення: 04.11.2020).
5. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> (дата звернення: 04.11.2020).

Я. В. Барвенко

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. А. В. Смітюх

КВОРУМ ТА ПІДХОДИ ДО ОБЧИСЛЕННЯ КІЛЬКОСТІ ГОЛОСІВ УЧАСНИКІВ, ЯКИМИ ПРИЙМАЮТЬСЯ РІШЕННЯ ЗАГАЛЬНИМИ ЗБОРАМИ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ У ПРАВІ КРАЇН ЄВРОПИ

Актуальність досліджуваної теми зумовлена невинним розвитком корпоративних відносин, який зумовлює інтерес до підходів, виходячи з яких відбувається прийняття рішень загальними зборами учасників господарських товариств у країнах Європи. Для аналізу підходів щодо визначення кворуму та підрахунку голосів на загальних зборах, були взяті законодавчі акти, які регулюють діяльність акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю Німеччини, Іспанії, Норвегії, Чехії, Сполученого Королівства Великобританії та Швейцарії.

Законодавство Федеративної республіки Німеччина

Закон Німеччини «Про акціонерні товариства» не передбачає наявності кворуму загальних зборів учасників товариства. Секцією 133 глави 4 «Загальні збори» Закону Німеччини «Про акціонерні товариства» визначаються правила обчислення кількості голосів учасників, якими приймаються рішення загальними зборами акціонерного товариства, а саме: рішення загальних зборів приймається більшістю голосів учасників акціонерного товариства присутніх на засіданні загальних зборів (проста більшість голосів) [1]. Відповідно до секції 47 частини 3 «Представницькі органи та органи управління» Закону Німеччини «Про товариства з обмеженою відповідальністю» рішення загальних зборів учасників товариства ухвалюється простою більшістю голосів учасників

товариства, присутніх на засіданні загальних зборів (проста більшість голосів) [2]. Цей закон також не містить вимог про кворум учасників загальних зборів.

Законодавство Королівства Норвегія

Відповідно до параграфу 5-17 розділу 5 глави 5 «Загальні збори» Закону Норвегії «Про публічні товариства з обмеженою відповідальністю» рішення загальних зборів товариства приймається простою більшістю голосів від кількості присутніх учасників; параграфом 5-19 розділу 5 глави 5 «Загальні збори» зазначеного Закону з деяких питань рішення приймаються кваліфікованою більшістю голосів від кількості присутніх акціонерів (90% часток у статутному капіталі, представлених на зборах) [3].

Законодавство Чеської Республіки

Секцією 169 глави 3 «Структура компаній. Загальні збори» Закону Чеської республіки «Про підприємницькі товариства» 2012 р. передбачена обов'язковість кворуму загальних зборів учасників товариства у розмірі половини від загальної кількості голосів, а секцією 170 глави 3 зазначеного Закону – правило прийняття рішень товариства простою більшістю голосів від голосів усіх присутніх учасників товариства, при цьому кваліфікована більшість голосів для визначених Законом категорій питань передбачається Секцією 171 (1) глави 3 Закону у розмірі не менше 2/3 голосів від загальної кількості голосів учасників товариства [4].

Законодавство Сполученого Королівства Великобританія та Північна Ірландія

Статтею 282 Закону Сполученого Королівства «Про господарські товариства» 2006 р. встановлено правило, відповідно до якого рішення загальних зборів приймаються простою більшістю голосів від кількості присутніх учасників товариства; ст. 283 зазначеного Закону визначається перелік питань, рішення за якими приймається кваліфікованою більшістю голосів не менше 75% від кількості присутніх на загальних зборах учасників або від загальної кількості учасників, які мають право голосу, а ст. 318 – наявність кворуму загальних зборів товариства у кількості двох кваліфікованих представників товариства [5].

Законодавство Королівства Іспанія

В ст. 193 секції 1 «Кворум» глави 7 «Кворум та прийняття рішення» Закону Іспанії «Про підприємницькі товариства» 2010 р. в акціонерних товариствах загальні збори вважаються повноважними за умови наявності кворуму у розмірі не менше 25% акціонерів, які мають право голосу [6].

Статтею 198 секції 3 «Прийняття рішень» підсекції 1 глави 7 «Кворум та прийняття рішень» Закону Іспанії «Про підприємницькі товариства» 2010 р. встановлено, що у товариствах з обмеженою відповідальністю рішення приймаються більшістю зареєстрованих голосів, за умови, що на засіданні

загальних зборів товариства присутні не менше 1/3 учасників, які мають право голосу. Деякі питання приймаються виключно кваліфікованою більшістю голосів, яка становить більше 50% учасників, які мають право голосу та в деяких випадках 2/3 від загальної кількості учасників товариства [6]. Статтею 201 секції 3 «Прийняття рішень» підсекції 2 глави 7 «Кворум та прийняття рішень» Закону Іспанії «Про підприємницькі товариства» 2010 р. встановлено, що в акціонерних товариствах корпоративні рішення приймаються більшістю голосів від усієї кількості акціонерів, але з деяких питань – більшістю у 2/3 від загальної кількості акціонерів [6].

Законодавство Швейцарської Конфедерації

З аналізу положень Федерального закону «Про внесення змін до цивільного кодексу Швейцарії» можна дійти висновку, що вимоги про необхідність кворуму учасників загальних зборів підприємницьких товариств не встановлені.

Відповідно до ст. 703 розділу 5 зазначеного Закону в редакції від 01.04.2020 рішення товариства приймаються абсолютною більшістю голосів від кількості присутніх на загальних зборах учасників, проте з деяких питань – більшістю, що складає не менше як 2/3 голосів від кількості присутніх на загальних зборах учасників або абсолютною більшістю від загальної кількості учасників товариства.

Підбиваючи підсумки слід зазначити, що переважна більшість, з досліджених у цій роботі, законодавчих актів різних європейських країн не містить положення про необхідність кворуму загальних зборів учасників товариства. У поодиноких випадках, коли кворум учасників є обов'язковим, законодавець встановлює явку мінімум 25% від учасників, які мають право голосу.

Щодо підходів до обчислення кількості голосів, необхідної для прийняття рішень загальних зборів, слід констатувати, що переважно висуваються вимоги про ухвалення рішення простою більшістю голосів, в поодиноких випадках абсолютною більшістю голосів. По деяким питанням висуваються вимоги про необхідність ухвалення рішень кваліфікованою більшістю голосів у розмірі, як правило, 2/3 від загальної кількості учасників товариства.

Список використаної літератури

1. German Stock Corporation Act dd. 06.09.1965. URL: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_aktg.html (дата звернення: 04.11.2020).
2. German Limited Liability Companies Act dd. 20.04.1892. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gmbhg/englisch_gmbhg.html (дата звернення: 04.11.2020).
3. Norwegian Public Limited Liability Companies Act dd. 13.06.1997. URL: https://www.oslobors.no/ob_eng/obnewsletter/download/20fd77664bccdf3f6b8cb0dc95eeb7bb/file/file/Norwegian%20Public%20Limited%20Liability%20Companies%20Act.pdf (дата звернення: 04.11.2020).

4. Act on Commercial Companies and Cooperatives (Business Corporations Act) of Czech Republic dd. 25.01.2012. URL: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Business-Corporations-Act.pdf> (дата звернення: 04.11.2020).
5. UK Companies Act 2006 dd. 08.11.2006. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/introduction> (дата звернення: 04.11.2020).
6. Corporate Enterprises Act of Spain dd. 03.07.2010. URL: https://law.au.dk/fileadmin/Jura/dokumenter/Corporate_Enterprises_Act__28Ley_de_Sociedades_de_Capital_29.pdf (дата звернення: 04.11.2020).

Л. Г. Бзова

аспірантка ЧНУ імені Ю. Федьковича

спеціальність «Право»

Науковий керівник: д.ю.н., доц. О. В. Щербанюк

МОТИВАЦІЯ ТА АРГУМЕНТАЦІЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ

На початку важливо вказати на класичні визначення, щоб краще зрозуміти, що таке «мотивація». П. Каламандрей [1] зазначає, що це «є фундаментальною і типовою ознакою» раціоналізації юрисдикційної функції. Можна стверджувати, що мотивація становить найважливішу частину судового рішення, в якому суддя викладає причини або підстави, на яких він ґрунтується у своєму рішенні, тобто причини, які змусили його прийняти те чи інше рішення у конфлікті, який він був покликаний вирішити.

Й. Врублевський зазначив, що «остаточне юридичне рішення, яке є у конкретній справі при встановленні його правових наслідків, тісно пов'язане з кількома попередніми рішеннями, які теоретично можуть розглядатися як обґрунтування. Ідентифікація цих рішень залежить від теоретичної моделі прийняття рішень» [2].

Суддя повинен оцінювати факти у відповідності до правових норм, які, насамперед, мають відношення до конфлікту відповідно до своєї типології, але в той же час повинен оцінювати ці норми з урахуванням обставин справи та все, як єдиний життєво важливий акт пізнання, вибір відповідної норми або створення норми для справи є результатом протистояння між нормами та фактами, у результаті взаємної оцінки обох. Якщо це порівняння призводить до оцінки з позитивною аксіологічною ознакою, проблем не виникає. Справжнє питання виникає в протилежному випадку.

Щодо судової аргументації науковці роблять різницю між суддею та законодавцем, зазначаючи, що «можна сказати, що законодавець має дуже широкий діапазон розсуду, при якому він може розробляти свої рішення, не діючи неправильно».

Х. Сільва, розглядаючи аргументи сторін як інструмент, що полегшує завдання судді видати адекватне судове рішення, зазначає, що «з прагматичної

точки зору, як тільки відбувся обмін аргументами, проаналізувавши та дослідивши їх, суддя повинен встановити стандарт, за яким він буде врегулювати справу. Насправді цей стандарт слід встановлювати з самого початку процесу, щоб сторони знали, що визначатиме, чи є їх аргумент прийнятним, чи ні. При встановленні стандарту слід вказати, які критерії будуть враховані для вирішення справи відповідно до прав в опозиції та контексту, в якому відбувається суперечка» [4].

М. Таруффо зазначає, що «хороша мотивація повинна складатися з набору аргументів, логічно структурованих для того, щоб сформулювати раціональне обґрунтоване рішення, тоді можна помітити, що мотивація також виконує, по суті, раціоналізуючу функцію» [5]. Насправді це змушує суддю виконувати раціональну вправу, а не лише базуватися на невинуватих суб'єктивних інтуїціях. Якщо суддя знає, що йому доведеться раціонально обґрунтувати своє рішення, можна припустити, що для винесення рішення він буде використовувати логічні та раціональні критерії, що нарешті доведеться відобразити в мотивації вироку.

Отже, суддя при вирішенні конфліктів не є просто виконавцем закону, він не виконує механічного завдання, оскільки його робота буде просто нав'язливою, а навпаки, зважаючи на невизначеність нормативних актів, які він повинен виконувати спеціальне завдання для визначення права. Застосування закону передбачає, що суддя співпрацює у визначенні права, коли воно є невизначеним, неоднозначним, суперечливим або представляє прогалини.

Список використаної літератури

1. Calamandrei Piero *Proceso y democracia*. Traducción de Héctor Fix Zamudio. Buenos Aires : Editorial Ejea. 1960. Pág. 115.
2. Wroblewski Jerzy *Sentido y hecho en el Derecho*. España : Servicio Editorial Universidad del País Vasco. 1989. Págs. 21.
3. Viera Luis Alberto «Desajuste entre norma y realidad». En : *Separata de los Cuadernos de Derecho Jurisprudencial* № 5. Montevideo : editorial Acali, 1984. Págs. 7–8.
4. Higa Silva César *Los Esquemas Argumentativos como Herramientas de Evaluación para el Juez* En : *Argumentación Jurídica y Motivación de las Resoluciones Judiciales*. Lima : Editorial Palestra. 2016. Pág. 49.
5. Taruffo Michelle *Ciencia y Proceso*. En: *Páginas sobre justicia civil*. Madrid : editorial Marcial Pons. 2009. Pág. 456.

Р. С. Білий

студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова

спеціальність «Право»

Науковий керівник: ст. викл. Р. С. Притченко

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕРЖАВИ І ПРАВА В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Держава та право – це явища, що склалися під час їхнього історичного розвитку, внаслідок поділу, розшарування суспільства, а також як перше, так і друге використовуються для політичного управління суспільством. Зокрема, В. В. Сухонос зауважує, що «Право – це система спрямована на врегулювання суспільних відносин формально визначених, загальнообов'язкових правил поведінки, що виходять від держави і нею гарантуються» [1, с. 333]. З іншого боку, О. Ф. Скакун висловлює твердження, що «Держава – суверенна політико-територіальна організація суспільства, що володіє владою, яка здійснюється державним апаратом на основі юридичних норм, що забезпечують захист і узгодження суспільних, групових, індивідуальних інтересів зі спиранням, у разі потреби, на легальний примус» [2, с. 39]. Отже, держава і право – це два дуже тісно пов'язані між собою явища, але вони відмінні як за сутністю, так і за призначенням, що превалюють один над одним у різних проміжках часу та у різних державно-правових ситуаціях, адже суспільство стрімко розвивається, з'являються зовсім нові погляди на державні та правові явища, що призводить до динамічних змін в державі та в прогресі, удосконаленні права.

Аналізуючи державу та право, можна віднайти певні риси, які об'єднують їх.

По-перше, держава та право виникають в результаті розшарування суспільства, а їх безпосереднє виникнення взаємно обумовлено об'єктивними чинниками;

По-друге, як держава так і право застосовуються для управління політично сформованим суспільством;

По-третє, основним завданням, призначенням як держави так і права є врегулювання суспільних відносин в різних сферах життєдіяльності, забезпечення нормального, якісного життя людства, а також, що є не менш важливим завданням, встановлення рівноваги забезпечення реалізації людських інтересів таким чином, щоб інтереси однієї людини не шкодили інтересам іншої і при цьому не порушували права і свободи людей в цілому.

В зв'язку з цим, виникає очевидність того факту, що право та держава є взаємопов'язаними та взаємозалежними явищами, які не можуть існувати самотійно [3, с. 6].

Яскравим прикладом залежності держави від права є те, що норми права закріплюють організацію, структуру держави, а також визначає повноваження

осіб, які займають посади в державному апараті, статус країни, форму державного правління та форму устрою. До того ж, держава керує суспільством, базуючись при цьому на юридичних нормах. Відповідно, без наявності права держава не може належним чином реалізовувати свої функції, що призводить до її логічного краху. Цю важливість права визнали навіть тоталітарні та деспотичні держави.

Основна ж залежність права від держави проявляється в тому, що держава – це той механізм, який створює ці ж самі норми права, надаючи при цьому таких важливих характерних рис: загальнообов'язковість, формальна-визначеність, системність. Крім цього, механізм держави забезпечує належне виконання цих правил поведінки силою державного примусу.

Теоретично, у разі розділення даних компонентів, держава, скоріш за все, перетвориться на звичайну суспільну організацію, а норми права втратять свої важливі риси і набудуть характеру звичайних правил поведінки, які не мають примусового характеру забезпечення своєї дії.

Отже, видається, що право та держава – це гармонічні сфери, однак в реаліях сьогодення все ж таки держава, напевно, превалює над правом, оскільки дуже часто державні органи, не дотримуючись принципів законності чи верховенства права, використовують його для своїх цілей, незважаючи на негативні наслідки у житті держави та суспільства в цілому.

Певним прикладом такої ситуації є подія 2016 р., коли законодавчий орган України вирішив змінити ч. 1 ст. 40 Закону України «Про прокуратуру», зазначивши, що на посаду Генерального прокурора України може бути обрана особа, яка «має вищу освіту та стаж роботи в галузі права або досвід роботи у законодавчому та/або правоохоронному органі не менше п'яти років» [4, ст. 40]. Як наслідок, на цю посаду було обрано особу, яка не мала вищої юридичної освіти, хоча наявність такою освіти для обіймання даної посади вбачається обов'язковою, як із політичної точки зору так і суспільної точки зору. На даний час вказані положення статті змінено.

Така ситуація є прямим підтвердженням державного маніпулювання правом на користь конкретних осіб і аж ніяк не на благо громадян України. Негатив наведеної вище ситуації проявляється в підриванні авторитету права та ставить під сумнів таку його рису як загальнообов'язковість. Для уникнення подібних ситуацій, на наш погляд, потрібно удосконалювати певні частини чинного законодавства нашої країни та притягувати до відповідальності усіх осіб, які зазіхають на порушення базових принципів взаємопов'язаного існування держави та права.

Список використаної літератури

1. Сухонос В. В. Теорія держави і права : підручник. Суми : Університетська книга, 2014. 544 с.

2. Скаун О. Ф. Теорія держави і права : Підручник / Пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.
3. Теорія держави і права : Конспект лекцій. Суми : Ініціатива, 2002. 96 с.
4. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/ed20160512#Text> (дата звернення: 04.11.2020).

В. Р. Браславська

студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова

спеціальність «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доц. О. І. Донченко

ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА 1710 Р.

У Конституції П. Орлика можемо спостерігати широке застосування ідей Просвітництва, що надалі істотно вплинуло на формування самобутності Української гетьманської держави, її визнання країнами тогочасної Європи. Політико-правове значення даного документу полягає в тому, що положення зазначеного нормативного акту заклали міцне підґрунтя в процесі становлення конституційного ладу нашої країни.

До вивчення й аналізу даного нормативного документа у своїх працях звертались чимало науковців. Серед них слід виділити праці таких вітчизняних вчених як О. Б. Вовк, С. К. Лапенко, О. С. Лотюк, І. І. Діптан, П. А. Рудик, Д. В. Ярешко.

На створення Конституції вагомий вплив здійснили не лише політичні, а й соціальні проблеми, які мали місце в Україні на початку XVIII ст. Вивчаючи історичні джерела, можна зазначити, що «Пакти й Конституції законів і вольностей Війська Запорозького» став тим нормативним документом, який затверджував правові положення щодо реалізації державно-владних повноважень внаслідок переходу під протекторат шведського короля.

Відомо, що ухвалення даного нормативного акту, що складався зі вступу та 16 статей, відбулось 05.04.1710 у Бендерах (Молдова) П. Орликом у вигнанні. Про серйозність його намірів свідчить присяга самого гетьмана на дотримання всіх пунктів та підписання договору Карлом XII. У загальних засадах Конституції зазначались положення, що відігравали вагому роль у становленні української державності. Слід сказати, що кожен пункт має своє раціональне зерно і вартий уваги, проте, на нашу думку, важливе значення для сучасності мають статті, в яких мовиться про забезпечення цілісності й недоторканості українських територій, про обмеження влади гетьмана «публічною радою» (парламентом), про надання гетьманові найвищої виконавчої влади, який у свою чергу відповідав за утиски простого люду.

Необхідно зазначити, що існувало положення, де гарантувалися недоторканність особи та її відповідальність перед судом [1, с. 122].

Проаналізувавши наведені статті, ми можемо дійти висновку, що в Конституції П. Орлика вперше в Україні на законодавчому рівні відбулося чітке розмежування повноважень влади, тобто Гетьман не лише підтримував політико-правову ідею Дж. Локка, а й намагався її реалізувати в межах своїх повноважень. Про це свідчить VI стаття документу: «...ми, Генеральна Старшина, кошовий отаман та все Військо Запорізьке, домовились і постановили з Ясновельможним гетьманом при елекції його вельможності таке право, яке має бути вічно у Війську Запорізькому збережено: у Вітчизні нашій першість серед радників належить Генеральній Старшині – як через респект до їх урядів головних, так і постійній при гетьманах резиденції». Тобто таким чином закладались ідеї демократичного суспільства, які знайшли своє формальне вираження у ст. 5 Конституції України [2].

З огляду на вищезазначене, слід звернути увагу на II статтю, що закріплює державний суверенітет: « Оскільки будь-яка держава стверджується непорушною цілісністю кордонів, то й щоб кордони ... Вітчизни нашої... ніколи не були порушені» [2]. Таким чином дане положення офіційно закріплювало Україну як учасника міжнародних відносин.

Слушною є думка О. Б. Вовк, що Конституція П. Орлика фактично проголошувала в Україні незалежну республіку, зберігаючи тільки протекторат шведського короля замість колишнього підданства царю – великий крок уперед, у порівнянні з вищим висловом української політичної думки XVII ст. у Гадяцькому трактаті [3, с. 146].

Намагання анулювати розшарування соціальних груп, що була притаманна населенню України за часів феодалізму, та запровадити елементи загального виборчого права свідчить про прогресивність ідей автора [4, с. 36].

Зазначимо, що «Пакти і конституції...» неабияк вплинули на формування конституційних засад сучасності. Таким чином основна мета П. Орлика у заснуванні конкурентоспроможної і збалансованої системи функціонування і взаємодії органів державної влади Гетьманщини знайшла своє формальне вираження в Основному Законі нашої держави [5, с. 5].

Положення Конституції 1710 р. закріплювали можливість Козацької Держави виступати суб'єктом правовідносин, в тому числі міжнародних. Беззаперечність визнання даного документу визначається увагою європейських політичних діячів, яку приділяли не лише П. Орлику, а і його синові [4, с. 35].

Не зважаючи на те, що «Пакти й конституції...» свого часу не були реалізовані значним чином, їх вплив на правотворчу і правозастосовну діяльність періоду 1917–1921 рр. та доби незалежності є чи не найбільш вагомим [4, с. 36].

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що статті сучасної Конституції базуються на принципах, що склались в результаті історичного розвитку та становлення Української державності. Отже, Конституція П. Орлика є важливою правовою пам'яткою в політико-правових вченнях нашої країни через те, що головні її засади стали основою під час законотворчої діяльності Парламенту у 1996 р.

Список використаної літератури

1. Захарченко П. П. Історія держави і права України : підручник. Київ : Атіка, 2005. 367 с.
2. Конституція П. Орлика. URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Вовк О. Б. Конституція Пилипа Орлика: оригінал та його історія. *Політичні інститути та процеси*. 2016. Вип. 1. С. 145–151.
4. Лотюк О. С. Конституція Пилипа Орлика 1710 року як першооснова конституційно-правових засад громадянського суспільства в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2014. Вип. 3–4. С. 30–37.
5. Лапенко С. К. Конституція Пилипа Орлика: Історія створення та місце в українському конституційному процесі. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2013. Вип. 47. С. 5–9.

Л. С. Бурдейна

*студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к.ю.н., доц. І. А. Дришлюк

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ, ЯКІ ВІДБУЛИ ПОКАРАННЯ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Закон України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» від 17.03.2011 № 3160-VI [1] певною мірою полегшує подальше життя осіб, які тільки-но вийшли з місць позбавлення волі. Але існує низка проблем, які досі залишаються актуальними для нашої держави та суспільства та потребують якомога швидкого вирішення. Так, у зв'язку із соціально-економічними та політичними змінами, що відбуваються сьогодні в Україні, перевиховання осіб, які мають конфлікт із законом, є однією із численних проблем, що стоять перед суспільством.

Не всі звільнені особи мають змогу проживати у власних житлових приміщеннях, влаштуватися на роботу, близько третини з них мають проблеми психологічного характеру, майже половина – проблеми із здоров'ям, внаслідок

чого збільшується чисельність бездомних, підвищується рівень безробіття, поширюються суспільно небезпечні хвороби тощо.

Ресоціалізація засудженого полягає у формуванні законослухняної поведінки для життя на волі, зміні особистісної спрямованості, відновленні раніше порушених соціальних якостей особи, здійсненні необхідної психокорекції. Важливим завданням пенітенціарних установ є підготовка засуджених до повернення на волю, включення їх у нормальне життя суспільства. Але в деяких пенітенціарних установах відбувається зовсім інше: посилення психологічних вад, приниження гідності та честі особи, знищення її мотивації повернутися у нормальне життя, та, як наслідок, вчинення нових кримінальних правопорушень.

Досі невирішеною є проблема побутового влаштування таких осіб. Особа, виходячи з місця позбавлення волі, стикається з тим, що іноді залишається жити на вулиці, навіть якщо до цього в неї було місце проживання. Щодо забезпечення житла від держави: на даний час діє 38 установ, які надають соціальні послуги звільненим особам, з них 23 утворено недержавними організаціями, але не створено жодного спеціального гуртожитку. Це говорить про те, що держава не поспішає реалізовувати «право на житло» тим особам, яким це більше всього необхідно.

Вирішення питань про ресоціалізацію покладено на центральні і місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Але ж позитивного поштовху не відбувається з кількох причин: недостатнє та несвоєчасне фінансування, низький рівень обізнаності та професіоналізму робітників закладів та установ, дискримінація звільнених осіб верствами населення України, недосконалість законодавства у цій сфері.

Низький рівень освіти та навичок засуджених осіб, призводить ще до однієї проблеми – працевлаштування. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI [2, ст. 14] особи, звільнені після відбуття покарання, мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню (наприклад, спеціальні квоти). Але багато засуджених не реалізують цю можливість за небажанням працювати. Тому, на мою думку, треба заохочувати та мотивувати таких осіб, ще з місць позбавлення волі, надавати їм рівень освіти та досвід роботи в окремій сфері.

Розв'язання зазначених проблем у деяких країнах (Велика Британія, США, Польща, Словаччина, Румунія) покладено на спеціальні державні служби. Вони проводять роботу з особами, засудженими до альтернативних покарань, а також звільненими з місць покарання або обмеження волі [3, с. 167].

Світовий досвід показує, що і волонтери, поряд із відповідними підрозділами державних органів, допомагають колишньому ув'язненому якнайшвидше адаптуватися до реалій життя поза межами виправної установи.

Основними напрямками роботи таких інституцій вбачається надання психолого-педагогічної, правової, соціальної, наркологічної, медичної та матеріальної допомоги, спрямованої на недопущення відчуження звільнених від суспільства.

Отже, можна зробити висновок, що нашій державі ще багато працювати над вдосконаленням законодавства та можна зауважити низьку відповідальність уповноважених органів над реалізацією та контролем якості допомоги особам, що відбули покарання у місцях позбавлення волі. У виправленні особи повинні бути зацікавлені як держава, так і суспільство загалом. Тому підвищена увага має приділятися саме покращенню умов тримання засуджених у місцях позбавлення волі та їх психічному та культурному розвитку як в період їх ув'язнення, так і після виходу з пенітенціарних закладів.

Список використаної літератури

1. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17.03.2011 № 3160-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 380.
2. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.
3. Лазоренко Л. А. Соціальна адаптація осіб, звільнених з місць позбавлення волі. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2017. № 2. С. 165–169.

Т. К. Бутурова

*студ. II курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»
Науковий керівник: д.ю.н., проф. О. А. Чуваков*

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ВБИВСТВА В СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Визначення поняття та ознак вважається обов'язковим ступенем у характеристиці явища або поняття. Це дозволяє виділяти його особливі риси та відмежувати від суміжних. Крім того, виокремлення і вірне тлумачення ознак, що притаманні будь-якому явищу або поняттю, є необхідною умовою точного його застосування та виключення помилок при кваліфікації діянь.

Саме дослідженню поняття «вбивство» було приділено багато уваги в роботах науковців, серед яких можна зазначити праці С. С. Яценка, В. О. Навроцького, М. П. Короленко, В. О. Глушкова та ін.

Однак, незважаючи на існуючі дослідження, автори не прийшли до єдиної думки щодо визначення аналізованого поняття та характеристики ознак, що йому притаманні.

Нормативне визначення поняття вбивства в законодавстві України до прийняття Кримінального кодексу України 2001 р. (далі – КК України) було відсутнє. Але вчені намагалися його сформулювати на теоретичному рівні.

Дехто з науковців вважає, що вбивство – це протиправне умисне чи з необережності позбавлення життя іншої людини [1 с. 6]. В. О. Навроцький визначав вбивство як протиправне винне насильницьке позбавлення життя іншої людини [2, с. 146]. М. П. Короленко надавав таке визначення: «вбивство – умисне протиправне позбавлення життя іншої особи» [3, с. 37]. За визначенням Ю. В. Александрова та С. С. Яценка, це – «винне кримінально каране посягання на життя іншої людини, що заподіює їй смерть» [4, с. 132].

Згідно до чинного кримінального законодавства, а саме ч. 1 ст. 115 КК України вбивством є умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині [5, ст. 115]. Порівнюючи з Кримінальним Кодексом 1960 р. це визначення безумовно є кроком уперед, але не можна не помітити окремі недоліки та помилки, які допущені при цьому законодавцем.

Стаття 115 КК України визначає поняття «умисне вбивство». Виходячи з наведеного визначення, вбивство – це завжди умисне діяння. Але законодавець сам собі заперечує, тому що включив у КК України ст. 119, яка має назву «Вбивство через необережність». Таким чином, якщо підставити наведене в ч. 1 ст. 115 КК України визначення в назву та диспозицію ч. 1 ст. 119 КК України, тоді отримаємо: «умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, вчинене через необережність». Помилка є очевидною і на неї вже неодноразово звертали увагу чимало науковців.

В. Мамчур вважає, що вбивство має бути визначено в законі лише як умисне позбавлення життя іншої людини. А в тій статті КК України, яка передбачає відповідальність за необережне позбавлення життя іншої людини, необхідно вжити формулювання «заподіяння смерті» замість поняття «вбивство» [6, с. 72].

Для визначення поняття «вбивство» потрібно дослідити ознаки, які йому притаманні. На підставі аналізу чинного законодавства, ознаками вбивства вважається: 1) наявність умислу на вчинення вбивства; 2) воно є протиправним діянням; 3) заподіяння смерті іншій людині; 4) може бути у формі дії або бездіяльності; 5) вважається посяганням на життя іншої людини.

Перша ознака це наявність умислу. На мою думку, при вчиненні найтяжчого злочину, вина винної особи виявляється виключно у формі умислу. С. В. Бородін зазначав, що для того, щоб відмежувати вбивство від правомірного позбавлення життя і випадкового заподіяння смерті за відсутності вини, необхідно при визначенні вбивства вказувати на його винність [7, с. 7–8]. За допомогою цієї ознаки можна відрізнити вбивство від необережного заподіяння смерті, що в чинному КК України називається «вбивством з необережності» (ст. 119 КК України).

Наступна ознака – це протиправність. Ця ознака виражається саме у передбаченні того чи іншого діяння в Особливій частині КК України, тому діяння характеризується як злочинне. Відокремлення законом кримінальної протиправності як обов'язкової ознаки злочину – це вираження принципу законності в кримінальному праві: кримінальній відповідальності і покаранню підлягає лише особа, що вчинила таке суспільно небезпечне діяння, яке передбачене законом як злочин, перелік яких міститься в Особливій частині КК України.

Крім того, вбивство заподіює смерть іншій людині. Ця ознака закріплена у визначенні вбивства в ч. 1 ст. 115 КК України, де вказівкою на заподіяння смерті іншій людині підкреслено, що заподіяння смерті самому собі (самогубство) не розглядається як злочин, і в разі невдалої спроби суїциду особа не несе за це відповідальності. Крім того, ця ознака вказує, що позбавлення життя не людини, а якоїсь іншої живої істоти – не є вбивством. Згідно з чинним законодавством, охороні підлягає лише людське життя, незалежно від того, яку користь приносить ця людина суспільству.

Ще однією ознакою вважається, що вбивство може бути вчинено як у формі дії, так і у формі бездіяльності. При вчиненні умисного вбивства дії винної особи переважно фізичні і спрямовані на порушення анатомічної цілісності або функцій важливих органів іншої людини (нанесення ударів, вогнепальних поранень тощо). Вбивство також може бути вчинено за допомогою психічного впливу на потерпілого.

І остання ознака – вбивство є посяганням на життя іншої людини. Деякі науковці вважають, що розмежування в злочині основного й додаткового безпосереднього об'єкта проводиться не за ступенем значимості об'єкта, а залежно від його зв'язку з родовим об'єктом злочинів цієї групи. Життя людини є таким самим цінним як у тому випадку, коли воно є основним безпосереднім об'єктом певного злочину, так і в тому випадку, коли воно є додатковим безпосереднім об'єктом певного злочину.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити такий висновок, що вбивством слід вважати умисне або необережне протиправне діяння (дія чи бездіяльність), що посягає на життя іншої людини та заподіює їй смерть. Таке визначення, на мою думку, є доречним. Воно містить вказівки на суб'єктивну спрямованість діяння, на протиправність вбивства, адже можливі випадки правомірного заподіяння смерті іншій особі, які вбивством вважати не можна; на об'єкт посягання, адже заподіяння смерті іншій людині є ознакою не лише вбивства, а й деяких інших злочинів; на форму діяння, з якою може бути вчинено вбивство (дія чи бездіяльність).

Список використаної літератури

1. Борисов В. И., Куц В. Н. Преступления против жизни и здоровья: вопросы квалификации. Харків : Консум, 1995. 99 с.
2. Навроцький В. О. Кримінальне право України. Особлива частина : Курс лекцій. Київ : Знання, 2000. 772 с.
3. Короленко М. П. Кваліфікація і класифікація умисних вбивств при обтяжуючих обставинах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2002. 203 с.
4. Советское уголовное право. Часть Особенная : учеб. пособие / под ред. Е. А. Смирнова, А. Ш. Якупова. Киев, 1975. Вып. 1. 343 с.
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341–14. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
6. Мамчур В. Проблема визначення поняття вбивства в кримінальному праві України. *Право України*. 1999. № 3. С. 71–73.
7. Бородин С. В. Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву. Москва : Юрист, 1994. 246 с.

В. С. Веремчук

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. А. В. Смітюх

ЩОДО ПОРЯДКУ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ НАГЛЯДОВИХ РАД АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Відповідно до ч. 1 ст. 51 Закону України «Про акціонерні товариства», наглядова рада акціонерного товариства (далі – АТ) є колегіальним органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства і в межах компетенції, визначеної статутом та цим Законом, здійснює управління АТ, а також контролює та регулює діяльність виконавчого органу [1, ст. 51]. Ч. 2 ст. 52 Закону України «Про акціонерні товариства» детально визначає виключну компетенцію наглядових рад АТ [1, ст. 52], яка виявляється великою за обсягом і такою, що складається з повноважень, які роблять наглядову раду органом стратегічного керівництва АТ і центральною ланкою його корпоративного управління.

Враховуючи викладене постає питання, чи можливе оскарження рішення наглядової ради АТ якщо воно порушує права та інтереси акціонерів або самого товариства, і, якщо так, то яким чином це можна зробити?

Оскільки законодавство не визначає певного керівника вищого рівня стосовно наглядової ради, а загальні збори акціонерів не мають повноважень щодо перегляду чи скасування рішення наглядової ради, адміністративне оскарження рішень наглядової ради видається неможливим.

З іншого боку ст. 55 Конституції України гарантує судовий захист прав і свобод людини [2, ст. 55], отже оскарження рішень наглядової ради АТ має

відбуватися у судовому порядку. Дійсно, законодавець відносить спори, пов'язані із оскарженням рішень наглядової ради до юрисдикції господарських судів (п. 3 ч. 1 ст. 20 Господарського процесуального кодексу України), як справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів [3, ст. 20]. Отже, необхідно з'ясувати коло суб'єктів, які мають право на судові оскарження рішень наглядової ради АТ.

Це питання вже ставало предметом розгляду Верховного Суду: зокрема у Постанові КГС/ВС від 25.02.2020 у справі № 904/1237/17 вказано, що учасники товариства (акціонери), а також інші особи, права та законні інтереси яких порушено рішенням наглядової ради чи виконавчого органу товариства, вправі оскаржити до суду відповідні рішення як акти, оскільки наглядова рада та виконавчий орган товариства є його органами управління, що приймають обов'язкові для виконання рішення; рішення наглядової ради товариства може бути оскаржено в судовому порядку акціонером (учасником) товариства шляхом пред'явлення позову про визнання його недійсним, якщо таке рішення не відповідає вимогам законодавства та порушує права чи законні інтереси учасника (акціонера) товариства, відповідачем за таким позовом є товариство [4].

З іншого боку у Постанові ВП/ВС від 30.06.2020 у справі № 317/2777/17 викладено позицію, згідно з якою рішення одного органу управління акціонерного товариства (наглядової ради) не може бути оскаржене в судовому порядку іншим органом товариства або його керівником (генеральним директором), оскільки будь-які спірні питання щодо компетенції, що виникають усередині товариства між його органами у процесі управління, підлягають вирішенню відповідно до його статуту у позасудовому порядку [5].

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що рішення наглядових рад АТ оскаржуються шляхом подання позову про визнання їх недійсними.

До суб'єктів, які можуть оскаржити рішення наглядових рад АТ належать акціонери, позови яких обґрунтовуються порушенням їх корпоративних прав та розглядаються у порядку господарського судочинства. Такі позови можуть подавати і інші особи, які не є акціонерами, якщо обґрунтують порушення рішенням наглядової ради АТ їх прав (не корпоративних). Водночас Верховний Суд наголошує на неможливості виконавчого органу АТ подавати такий позов з метою уникнення ситуації, коли АТ звертатиметься із позовом до самого себе.

Список використаної літератури

1. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 № 514-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 04.11.2020).
4. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 25.02.2020 у справі № 904/1237/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87929481> (дата звернення: 04.11.2020).
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі від 30.06.2020 у справі № 317/2777/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90458903> (дата звернення: 04.11.2020).

А. В. Виходець

*студ. III курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І. Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. О. В. Гаран

НОТАТКИ ЩОДО ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Одним із дискусійних питань фінансового права України є розуміння фінансово-правової відповідальності (далі – ФПВ). Вирішення зазначеної проблематики носить комплексний характер і передбачає отримання відповіді на багато питань, зокрема: існування цього виду відповідальності, як самостійного виду юридичної відповідальності; визначення відмінностей між фінансовою та адміністративною відповідальністю; визначення правової природи санкцій ФПВ, порядку їх застосування та інші.

Сучасна юридична наука налічує два основні підходи щодо визначення сутності ФПВ. Представники першого підходу вважають, що ФПВ – це один із різновидів адміністративної відповідальності (наприклад, Л.Ю. Кроліс, Є.С. Белінський та інші). Прихильники іншої точки зору вважають, що ФПВ – це самостійний вид юридичної відповідальності (наприклад, В. Берник, М. Карасьова, Г. Гуревич А. Іванівський та інші) [1, с. 232].

ФПВ з'являється лише після того, як були порушені фінансово-правові норми, які закріплюють правила поведінки суб'єктів фінансових правовідносин, та під захистом яких знаходяться фінансові інтереси держави [2, с. 14].

Слід зазначити, що відмінність між фінансовою та адміністративною відповідальністю полягає в механізмах встановлення фінансово-правових та адміністративних санкцій, а також в органах, які мають повноваження застосувати закріплені в нормах санкції, вони різняться застосуванням санкцій.

Так, фінансово-правові санкції (далі – ФС) застосовуються до колективного прибутку суб'єкта правопорушення, а адміністративні – до особистих доходів посадової особи і застосування ФС тягне наслідки не організаційного, а лише грошово-майнового характеру [3, с. 107].

Необхідно зазначити, що правова природа ФПВ включає як обов'язок порушника фінансових норм нести несприятливі правообмеження у межах санкції норми ФПВ, так і реалізацію ФС. Реалізація санкції – це реалізація негативного аспекту ФПВ й знаходить своє вираження у несприятливих обмеженнях майнового чи організаційного характеру.

Варто вказати, що існує концепція уподібнення ФПВ до державного примусу. Даний підхід не є однозначним, оскільки не всі примусові заходи можна віднести до заходів ФПВ. Категорія державно-правового примусу, беззаперечно, є значно ширшим явищем і, окрім заходів юридичної відповідальності, відповідно до основних завдань, які він покликаний виконувати, містить також заходи попередження, припинення, відновлення. Державно-правовий примус є однією з ознак ФПВ [4, с. 209].

Так, Л.К. Воронова визначає відповідальність за порушення фінансово-правового законодавства як форму реалізації державно-владного примусу, який з'являється у випадку порушення фінансово-правових норм і означає застосування спеціально уповноваженими органами держави ФС, що передбачені законом [5, с. 114].

Як противага цьому підходу виступає думка, що ФПВ та ФС мають різні функції та категорія відповідальності за своїм змістом є ширшою за категорію санкції і може існувати без реалізації санкції та покарання [4, с. 209].

Ст. 111 ПКУ вперше закріплює ФПВ як окремий вид юридичної відповідальності, без закріплення його поняття [6].

Питання щодо розуміння правової природи ФПВ є важливим і актуальним на сучасному етапі розвитку національної економіки. Так, недосконале фінансове законодавство виступає однією із детермінант, яка сприяє збільшенню кількості правопорушень у сфері фінансової діяльності держави, і, як наслідок, збільшується рівень загрози фінансовій безпеці держави. Дана ситуація загострює потребу вдосконалення фінансового законодавства, ґрунтуючись на наукові дослідження.

Список використаної літератури

1. Романюк Ю. Фінансова відповідальність як категорія фінансового права. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. С. 231–235.
2. Іванський А.Й. Фінансово-правова відповідальність в сучасній Україні: теоретичне дослідження : автореферат дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07. Одеса. 2009. 36 с.

3. Шолкова Т. Б. Фінансово-правова відповідальність в сфері функціонування публічних фондів органів місцевого самоврядування, як особливий вид юридичної відповідальності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 11. С. 105-112.
4. Карапейчик Я. І. Фінансова відповідальність як категорія фінансового права. Позитивний та негативний (ретроспективний) аспекти. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: право. Вип. 5. 2013. С. 207 – 210.
5. Фінансове право України : навч. посіб. / за заг. ред. Л.К. Воронової. К.: Правова єдність. 2009. 396 с.
6. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст.112.

П. С. Гаджієва

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»
Науковий керівник: к.ю.н., доц. В. В. Чайковська*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА КОНЦЕНТРАЦІЯМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Глобалізація і бажання великих монополій досягти максимальної ефективності у сфері своєї діяльності раз у раз актуалізують питання повноцінного забезпечення вільного ринку й конкурентоспроможності, а також недопущення панування у виробничій сфері одного чи декількох суб'єктів господарювання. В Україні, як і в багатьох економічно розвинутих країнах, провадиться відповідна антимонопольна політика. Однією із складових такої політики є контроль з боку держави за концентрацією суб'єктів господарювання, метою якого є перш за все недопущення монополізації ринку.

Для забезпечення регулювання відносин у питаннях концентрації суб'єктів господарювання діє Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III (далі – Закон України) , відповідно до ст. 22 якого, державний контроль за цим процесом проводять органи Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ) [1, ст. 22]. Вказаний напрямок діяльності фактично має дозвільний характер та полягає у розгляді органами Антимонопольного комітету відповідних заяв про надання дозволу на концентрацію у разі наявності визначених законом підстав.

В українському конкурентному законодавстві концентрацією визнається:

1) злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого;

2) набуття безпосередньо або через інших осіб контролю одним або кількома суб'єктами господарювання над одним або кількома суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання, зокрема, шляхом:

а) безпосереднього або опосередкованого придбання, набуття у власність іншим способом активів у вигляді єдиного майнового комплексу або структурного підрозділу суб'єкта господарювання, одержання в управління, оренду, лізинг, концесію чи набуття в інший спосіб права користування активами у вигляді єдиного майнового комплексу або структурного підрозділу суб'єкта господарювання, в тому числі придбання активів суб'єкта господарювання, що ліквідується;

б) призначення або обрання на посаду керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого наглядового чи виконавчого органу суб'єкта господарювання особи, яка вже обіймає одну чи кілька з перелічених посад в інших суб'єктах господарювання, або створення ситуації, при якій більше половини посад членів спостережної ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів двох чи більше суб'єктів господарювання обіймають одні й ті самі особи;

3) створення суб'єкта господарювання двома і більше суб'єктами господарювання, який протягом тривалого періоду буде самостійно здійснювати господарську діяльність, але при цьому таке створення не призводить до координації конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили цей суб'єкт господарювання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання;

4) безпосереднє або опосередковане придбання, набуття у власність іншим способом чи одержання в управління часток (акцій, паїв), що забезпечує досягнення чи перевищення 25% або 50% голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання [1, ст. 22].

Концентрація може бути здійснена лише за умови попереднього одержання дозволу АМКУ чи адміністративної колегії АМКУ. Концентрація, яка потребує дозволу відповідно до Закону, забороняється до надання дозволу на її здійснення. До надання такого дозволу учасники концентрації зобов'язані утримуватися від дій, які можуть призвести до обмеження конкуренції та неможливості відновлення початкового стану [1, ст. 24]. Порядок проведення цієї процедури регулюється Положенням про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (Положення про концентрацію) від 19 лютого 2002 р. (далі – Положення) [2]. Прикладом великої концентрації на ринку електронної комерції стало надання дозволу групі «Розетка» купівлі групи компаній «EVO». Для АМКУ це перша практика у сфері контролю за концентраціями та узгодженими діями на ринку інтернет ритейлерів. У результаті зазначених концентрацій група «Rozetka», яка є одним із найбільших інтернет ритейлерів в Україні, оволоділа маркет-плейсами Prom.ua, Bigl.ua, Shafa.ua, Crafta.ua, Kabanchik.net, Zakupki.prom.ua, Satu.kz , Deal.by.

Якщо говорити про сучасний стан контролю за концентрацією суб'єктів господарювання, а також перспективами його удосконалення, то визначну роль тут відіграє процес євроінтеграції та гармонізації українського законодавства з правом ЄС. Так, відповідно до Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС (далі – Угода) [3] Україна зобов'язалася привести національне конкурентне законодавство у відповідність до права ЄС. Стаття 256 (п. 2) Угоди містить посилання на окремі статті Регламенту 139/2004 [4] (далі – Регламент) від 20.01.2004 (а саме ст. 1 та ст. 5 (I) та (2)), які мають бути імплементовані в національне законодавство протягом трьох років з моменту набуття чинності даною Угодою, відповідно термін виконання цих зобов'язань – до 31.12.2018. На жаль, сьогодні не були виконані зазначені вимоги у повному обсязі.

Позитивним аспектом можна виділити зміни порогових показників, необхідних для отримання дозволу на концентрацію. Так, ст. 1 Регламенту встановлює, що концентрація має масштаб Співтовариства, якщо:

(а) спільний сукупний світовий оборот всіх суб'єктів господарювання становить більше 5 000 млн. євро; та

(б) сукупний оборот в межах Співтовариства кожного з принаймні двох учасників концентрації становить більше 250 млн. євро, якщо тільки кожен із учасників концентрації не має у одній і тій же державі-члені більше 2/3 свого сукупного обороту в межах Співтовариства [4].

Зазначені фінансові пороги є високими, що обумовлено самою метою концентрації – контроль за монополіями, які дійсно мають домінуюче положення на ринку. В Україні до 2016 р. такі показники було значно нижчими, що призводило до поширення контролю з боку держави за суб'єктами господарювання, які не мають значного впливу на конкуренцію та концентрація яких, не призводила б до негативних наслідків на ринку. З метою вирішення цієї проблеми 26.01.2016 до Закону України «Про захист економічної конкуренції» були внесені зміни щодо підвищення фінансових порогів отримання дозволу на концентрацію [5]. Тенденцію зменшення кількості суб'єктів, яким необхідно отримати дозвіл на концентрацію в Україні можна спостерігати за допомогою статистичних даних. Так, у 2018 р. до Антимонопольного комітету України надійшло 532 заяви про надання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (у 2017 р. – 666 заяв, з них по 602 надано дозволи). Із 602 випадків концентрація відбувалась шляхом придбання акцій (часток, паїв), 84 набуття контролю, 20 – випадки спільного створення суб'єктів господарювання, 4 – злиття.

В 79 випадках заяви повернено заявникам без розгляду або учасники концентрації відмовилися від її здійснення до прийняття рішення Комітетом [5]. Якщо звернутися до статистичних даних 2015 р., то Комітетом було розглянуто 774 заяви про надання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (у 2014 р. – 781 заява) [6]. Отже, можна констатувати, що у

зазначеному випадку Україна дійсно привела відповідні норми до європейських стандартів: шляхом збільшення поргових показників концентрації, зменшилось кількість суб'єктів, які підпадають під імперативну вимогу щодо необхідності її отримання.

Відповідно ч. 2 ст. 5 Регламенту, у випадку, коли концентрація полягає у придбанні частин, незалежно від наявності у них статусу юридичної особи, одного або більше суб'єктів господарювання, до уваги стосовно продавця або продавців береться виключно оборот, пов'язаний із тими частинами, які є предметом концентрації. Зазначене положення має велике значення й полягає в тому, що продавець відчужуючи свою частку втрачає у майбутньому вплив на неї, що призводить до неврахування його фінансових показників, тому що це не буде впливати на концентрацію [4]. Зазначені положення повинні були вестись до Закону України «Про захист економічної конкуренції» та Положення про концентрацію до 31.12.2018, але так і не були прийняті. Але спроби змінити ситуацію є. Так, 04.12.2018 АМКУ опублікував проект змін до Положення про концентрацію (далі – Проект), відповідно до якого пропонується доповнити розділ VI п. 1.1., який вказує, що у випадку, коли концентрація полягає у набутті контролю над частиною суб'єкта господарювання (єдиного майнового комплексу, структурного підрозділу) незалежно від наявності в неї статусу юридичної особи, при розрахунку обсягів реалізації товарів учасників концентрації використовується виключно оборот, безпосередньо пов'язаний із діяльністю цієї частини суб'єкта господарювання [7].

Але треба зазначити, що Проект знаходиться на стадії доопрацювання та приймає пропозиції щодо його зміни. Так, можна виділити концептуальні пропозиції, які надає Асоціація правників України щодо імплементації ст. 5 Регламенту. По-перше, вони наполягають на тому, що прийняття запропонованих змін лише до Положення про концентрацію призведе до правової колізії із положеннями Закону, а також створить правову невизначеність стосовно правильного обчислення поргових показників учасників концентрації. Тому спочатку необхідно внести зміни до Закону України «Про захист економічної конкуренції», а саме відповідним чином змінити положення ст.ст. 23 та 24 вищезазначеного акту. По-друге, вони пропонують об'єднати п. 1.1, 1.2 та 1.3 у єдину норму й викласти її у такому вигляді: «1.1. У випадку, коли внаслідок концентрації втрачаються відносини контролю між суб'єктом господарювання або частиною суб'єкта господарювання (незалежно від наявності у такої частини суб'єкта господарювання статусу юридичної особи) та іншими особами, при розрахунку показників такого учасника концентрації до уваги не беруться показники обороту, вартості активів, безпосередньо пов'язаних з особами, які втрачають

контроль над суб'єктом господарювання або частиною суб'єкта господарювання» [8].

Таким чином, можна дійти висновку, що питання законодавчого регулювання контролю за концентрацією суб'єктів господарювання є надзвичайно актуальними з огляду на активний процес євроінтеграції. На сучасному етапі імплементації норм права Європейського Союзу у національне законодавство, можна стверджувати, що у сфері концентрації суб'єктів господарювання проводяться поступові раціональні зміни, які, на жаль, не виконуються у визначений строк. Так, особливу необхідність має прийняття відповідних змін до законодавства України щодо реалізації ст. 5 Регламенту.

Список використаної літератури

1. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання : Розпорядження Антимонопольного комітету України від 19.02.2002 № 33-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-02> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_\(bo dy\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(bo dy).pdf) (дата звернення: 04.11.2020).
4. Council Regulation (EC) On the control of concentrations between undertakings (the EC Merger Regulation) № 139/2004 as of 20.01.2004. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ ALL/?uri=celex%3A32004R0139> (дата звернення: 04.11.2020).
5. Звіт Антимонопольного комітету України за 2018 рік. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=148160&schema=main> (дата звернення: 04.11.2020).
6. Звіт Антимонопольного комітету України за 2015 рік. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=122547> (дата звернення: 04.11.2020).
7. Проект Змін до Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (Положення про концентрацію): опубліковано 04.12.2018. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/145817;jsessionid=EB660E6E142BE5FA33CF735EBE85B727.app2> (дата звернення: 04.11.2020).
8. Пропозиції до доопрацьованого проекту розпорядження Антимонопольного комітету України «Про затвердження змін до Положення про концентрацію». Асоціація правників України. URL: https://uba.ua/documents/ASTERS-%23228672-v2-UBA_Letter_Merger.pdf (дата звернення: 04.11.2020).

Т. О. Драб

студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова

спеціальність «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доц. І. А. Дришлюк

ЩОДО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА У НОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Принцип – це основне, вихідне положення будь-якої теорії, вчення, науки, керівна ідея, основне правило поведінки та ін. [1, с. 941]. Тому принципи кримінального права можна визначити як фундаментальні, основні засади, керівні ідеї, котрі визначають зміст і спрямованість кримінального права та кримінально-правової політики, як безпосередньо закріплені через норми, спеціально їм присвячені, так і опосередковано зазначені в кримінально-правових нормах і обов'язкові для законодавця, правозастосовних органів і громадян у сфері боротьби зі злочинністю [2, с. 170].

Встановлення принципів кримінального права та визначення ефективних форм їх юридичного вираження у кримінальному законодавстві – це створення інструментів, за допомогою яких може бути вирішена задача з його подальшого вдосконалення. Визнання принципами засадничих положень кримінального права є обов'язковою умовою їх правильного розуміння. Тому дослідження принципів кримінального права та їх нормативного закріплення набуває особливого значення, зважаючи на розпочату підготовку нового кримінального законодавства України.

У чинному Кримінальному кодексі України [3] (далі – КК України) відсутній перелік принципів кримінального права. Немає їхнього нормативного закріплення і у Кримінальних кодексах Грузії, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Естонської Республіки та Республіки Казахстан.

Разом з тим, у кримінальному законодавстві Азербайджану, Armenії, Білорусі, Киргизії, Молдови, Російської Федерації, Таджикистану, Туркменістану та Узбекистану зафіксовані такі принципи кримінального права (кримінального закону) як принцип законності, демократизму, гуманізму, справедливості, рівності громадян перед законом, невідворотності відповідальності, відповідальності за наявності вини, особистої відповідальності, індивідуалізації кримінальної відповідальності і покарання.

Зважаючи на важливе значення принципів (загальних засад) кримінального права як в теоретичному так і в практичному аспектах, потребує вирішення питання про нормативне закріплення в новому кримінальному законодавстві України. Так, М. І. Хавронюк вважає за необхідне закріпити такі принципи кримінального права як принцип законності, рівності громадян перед законом, вини, справедливості, індивідуалізації покарання, особистого характеру кримінальної відповідальності, гуманізму та невідворотності

кримінальної відповідальності [4, с. 8]. О. С. Олійник пропонує таку ієрархію принципів кримінального права: справедливості, законності, верховенства права, юридичної (правової) визначеності, рівності громадян перед законом, гуманізму [5, с. 12–13].

Інше бачення системи принципів кримінального права втілено в проєкті Кримінального кодексу України. На думку його розробників, принципами кримінального закону є: верховенство права, законність, юридична визначеність, рівність перед законом, пропорційність, індивідуальність, гуманізм, однократність, сумлінне виконання міжнародних зобов'язань, забезпечення відповідності принципам Кримінального кодексу України (Книга 1. Розділ 1.2) [6].

На нашу думку, вирішенню питання про систему принципів кримінального права та їх нормативного оформлення в новому КК України передусє роз'язання проблеми співвідношення таких важливих кримінально-правових понять як «принципи кримінального права», «принципи кримінального законодавства» та «принципи кримінальної відповідальності».

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. І. Бусел. Київ : Ірпінь, ВТФ «Перун», 2002. 1428 с.
2. Словник термінів із Загальної частини кримінального права України / Упорядники: С. Ф. Денисов, М. А. Лаврінко. Запоріжжя : КПУ, 2015. 336 с.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
4. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 36 с.
5. Олійник О. С. Ієрархія принципів кримінального права України. *Правова позиція*. 2019. № 3 (24). С. 7–13.
6. Проект Робоча група при Президенті представила проєкт нового Кримінального кодексу. URL: <http://khp.org/index.php?id=1600326369> (дата звернення: 04.11.2020).

В. Ю. Ісарєва

*студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к.ю.н., доц. З. В. Кузнєцова

ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ ДЕМОКРАТИЧНИХ ВИБОРІВ

На сьогодні дуже актуальною проблемою є питання щодо справедливості і чесності проведення виборів в Україні. Нещодавно у нашій державі пройшли місцеві вибори, й знову ми зіткнулися з проблемою щодо надання недостовірних результатів голосування, підрахунку голосів виборців та

встановлення результатів волевиявлення громадян. Тому, з метою дослідження і висвітлення принципу справедливих виборів як міжнародного стандарту демократичної держави, вказана тема має надзвичайно актуальне та своєчасне значення.

Вибори ще з давніх часів являють собою процедуру висловлення своєї думки народом, тобто здійснення безпосередньої демократії. Наприклад, це були Народні збори, де представники давніх народів обирали старійшин або воєначальників. Також у минулому використовували інші (відмінні від сучасних) способи та методи голосування (наприклад, шляхом підняття рук або криком). Тобто інститут виборів ще з далеких часів є невід'ємним та важливим елементом будь-якого суспільства та держави. Але, у порівнянні з минулими часами, процедура виборів ускладнилася, а також стала формалізованою та чітко визначеною і прописаною.

Наразі питання виборів в Україні регулюється Конституцією України (Розділ III), законами України «Про центральну виборчу комісію», «Про державний реєстр виборців» та іншими законами. А також це питання регулюється Виборчим кодексом України, який був прийнятий відносно нещодавно, а саме 19.01.2019, та набрав чинності у поточному році (01.01.2020).

Законодавець у Виборчому кодексі України дає чітке формулювання, що взагалі являють собою вибори. Вибори в нашій країні – це основна форма народного волевиявлення, спосіб безпосереднього здійснення влади Українським народом [1, ст. 1].

У Конституції України визначені основні принципи виборчого права, а саме зазначене те, що вибори є вільними, відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Але, виходячи з міжнародних стандартів, можна виділяти й інші принципи безпосередньої демократії. Одним із таких принципів є принцип справедливості [2, ст. 71].

Спочатку визначимо, що взагалі собою являє справедливість. Якщо звернутися до Академічного тлумачного словника, то ми можемо зрозуміти, що справедливість – це правильне, об'єктивне, неупереджене ставлення до кого-, чого-небудь [3]. Тобто, справедливість – це такі відносини між людьми, коли особи поважають один одного, шанобливо відносяться один до одного, розуміють те, що всі ми рівні, незалежно від статі, раси, кольору шкіри, мови, політичних, релігійних та інших переконань, національності, соціального статусу, місця проживання і т. д.

Т. В. Астахова виходячи з правової позиції Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15- рп/2004 говорить, що: «Справедливість – одна з основних засад права, яка є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, та є одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай

справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки...» [4, с. 36].

Виходячи із вищезазначеного, можна говорити про те, що собою представляє принцип справедливості виборів. Перш за все цей принцип має бути визначальним для реалізації виборчих прав вже тому, що в Україні його пов'язують з Загальною Декларацією прав людини 1948 р. Цей принцип виражається в тому, що всі особи, які мають право голосу на виборах можуть безперешкодно, включаючи прозорий виборчий процес, рівні для всіх суб'єктів виборчих прав можливості обирати членів Верховної Ради України, Президента України, депутатів сільської, селищної, міської рад, сільського, селищного, міського голів та інших посадових осіб відповідно до законодавства України. У ст. 70 Конституції України визначено те, що право голосу на виборах мають усі повнолітні дієздатні громадяни. Також цей принцип виражається у праві бути обраним [2, ст. 70].

Важливим аспектом у дослідженні цієї теми є визначення того, від чого залежить реалізація принципу справедливих виборів. На нашу думку, реалізація даного принципу, по-перше, залежить від якості виборчого законодавства. Тобто держава повинна чітко сформулювати сутність, зміст принципів виборів та чітко встановити процедуру виборчого процесу. По-друге, реалізація принципу справедливості залежить від визнання пріоритетів основних принципів права.

Як зазначалося вище, принцип справедливості виборів – це світовий, міжнародний стандарт, який сформувався в кінці 20-го століття у зв'язку з демократизацією у країнах, які позбулися тоталітарних режимів, оскільки в сталих демократіях з високим рівнем політичної культури і суспільної свідомості нечесні, несправедливі вибори не вважаються виборами взагалі.

У Конвенції про стандарти демократичних виборів, виборчих прав і свобод у державах-учасницях Співдружності Незалежних держав 2002 р. з поміж багатьох принципів зазначений і принцип справедливих виборів. Частина друга статті першої Конвенції зазначає, що одним зі стандартів демократичних виборів є принцип справедливості [5, ст. 1]. Більш детально цей принцип висвітлено у ст. 10 даного документу, у якій визначається, що дотримання принципу справедливих виборів повинно забезпечувати створення рівних правових умов для всіх учасників виборчого процесу. Тобто під час проведення справедливих виборів забезпечуються: загальне і рівне виборче право; рівні можливості кожному кандидату або кожній політичній партії (коаліції) для участі у виборчій кампанії, у тому числі для доступу до засобів масової інформації і телекомунікацій; справедливе і гласне фінансування виборів, виборчої кампанії кандидатів, політичних партій (коаліцій); чесність при голосуванні та підрахунку голосів, повне й оперативне інформування про результати голосування з офіційним опублікуванням усіх підсумків виборів;

організація виборчого процесу неупередженими виборчими органами, які працюють відкрито та гласно під дієвим громадським і міжнародним спостереженням; швидкий та ефективний розгляд судами й іншими уповноваженими на те органами скарг на порушення виборчих прав і свобод громадян, кандидатів, політичних партій (коаліцій) у часових рамках відповідних етапів виборчого процесу, а також забезпечення права громадянина на звернення до міжнародних судових органів за захистом і відновленням своїх виборчих прав і свобод у порядку, передбаченому нормами міжнародного права [5, ст. 10].

Також принцип справедливості виборів витікає із Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, із Декларації про критерії вільних і справедливих виборів та з інших міжнародних документів.

Оскільки наша країна взяла курс на європеїзацію, вона повинна дотримуватися принципів міжнародного права, тобто держава мусить при проведенні виборів керуватися не тільки конституційними виборчими принципами, а й принципами, які визначені міжнародними стандартами.

У нашій державі кожні п'ять років оновлюється влада шляхом виборів. На жаль, досить поширеним явищем є фальсифікація результатів виборів на користь певного кандидата чи партії. У такому випадку, на нашу думку, голосування взагалі втрачає сенс, адже не дотримуються основні правила та принципи на яких будується народовладдя.

Принцип справедливості може також втілюватися у такому правилі: «один виборець має один голос». Ця засада дуже часто порушується шляхом вкидання декількох бюлетенів однією людиною. Інший спосіб заснований на попередньому підкупі виборців, тобто людям платять певну грошову суму за те, щоб вони підтримали певного кандидата. Ця форма фальсифікації, мабуть, є найпоширенішою. Наступний спосіб – «мертві душі». Він передбачає те, що недобросовісний виборець за умовним сигналом члена комісії голосує за тих, хто з року в рік не приходить на вибори. Взагалі, існує велика кількість оманливих способів голосування. Окрім цього можуть змінювати вже готові результати виборів.

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що люди повинні усвідомлено робити свій вибір і не вестися на провокації, тобто не повинні продавати свої голоси чи іншими способами сприяти фальсифікації виборів. Ми самі обираємо своє майбутнє, тому доцільним є додержання принципів демократичних виборів у нашій країні.

Вважаємо за нагальне і необхідне чітке і зрозуміле виокремлення цього принципу і його послідовне закріплення у виборчому законодавстві України.

Список використаної літератури

1. Виборчий кодекс України : Закон України від 19.12.2019 № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 04.11.2020).
4. Астахова Т. В. Принципи виборчого права України: конституційно-правова теорія та практика. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 65. С. 31–39.
5. Конвенція про стандарти демократичних виборів, виборчих прав і свобод у державах-учасниках Співдружності Незалежних держав : Міжнародний документ від 07.10.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_622 (дата звернення: 04.11.2020).

Н. В. Каравайченко

*студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к.б.н., доц. Д. М. Ситніков

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У наш час актуальним є розгляд питання збереження планети. Внаслідок науково-технічної революції, розширення масштабів виробництва, зростання кількості населення і загалом швидкого темпу розвитку всього людства, збільшується негативний вплив на навколишнє середовище, що призводить до виникнення глобальних екологічних проблем. Для вирішення цих проблем необхідним є затвердження дієвих методів управління в сфері розподілу природних ресурсів, що постає першочерговим завданням для всіх держав.

Державна екологічна політика України стала системним об'єктом вивчення таких науковців як В. Биркович, О. Ветвицький, О. Колєнов, О. Лазор, О. Мягченко та ін.

Очевидно, що без належної розробки механізму здійснення екологічної політики, неможливе вирішення екологічних проблем, тобто основним завданням виступає регулювання відносин щодо використання та відновлення природних ресурсів шляхом закріплення в законодавстві обов'язкової для всіх міри належної поведінки щодо середовища існування.

На думку О. Колєнова, державною екологічною політикою слід вважати систему законодавчо визначених цілей та заходів органів державної влади на всіх рівнях та у всіх сферах суспільного життя щодо забезпечення раціонального екологічно безпечного господарювання, високоефективного збалансованого природокористування, створення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу країни [1, с. 355].

Доцільно розглядати здійснення екологічної політики в Україні в світлі її євроінтеграційних прагнень. Тут постає завдання розробити такий підхід до здійснення механізмів реалізації екологічних зобов'язань в суспільстві, який не тільки б відповідав вимогам двосторонніх відносин з ЄС, а й перейняв би позитивний досвід європейських країн щодо проведення реформ в сфері охорони навколишнього середовища [2, с. 18].

Погодження екологічних, соціальних і економічних цілей розвитку країни, інтеграція екологічної політики, координація системи державного управління на принципах гармонійного розвитку є визначальними функціями в процесі євроінтеграції [3, с. 86]. При цьому, основою державної екологічної політики в умовах можливої євроінтеграції має стати законодавчо визначена обов'язковість врахування екологічних наслідків під час прийняття управлінських рішень, при розробці документів, які містять програмні засади державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку [1, с. 356].

З 1 січня 2020 р. набрав чинності закон «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». У нормативно-правовому акті зазначено, що метою державної екологічної політики є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем [4].

Державна екологічна політика України, згідно з існуючою Стратегією на період до 2030 року, спрямована на досягнення таких цілей [4]:

формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва;

забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України;

забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України;

зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення;

удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

Порівнюючи чинний закон із попереднім [5], від 21 грудня 2010 р., потрібно зазначити, що основними першопричинами екологічних проблем в Україні в обох редакціях названо неефективну систему державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулювання використання природних ресурсів, низький рівень розуміння важливості збереження навколишнього середовища в суспільстві та неналежне дотримання законодавства щодо природоохоронних питань. На відміну від закону від

2010 р., чинний нормативно-правовий акт зазначає на яких принципах повинен будуватися механізм реалізації засад державної екологічної політики, що дає більш повну картину для розуміння напрямів вирішення проблеми. Це принципи відкритості, підзвітності, гласності органів державної влади; участі громадськості у формуванні державної політики; дотримання екологічних прав громадян; заохочення до ведення екологічно відповідального бізнесу та екологічно свідомої поведінки громадян; запобігання екологічній шкоді; міжнародної співпраці та євроінтеграції.

Таким чином, механізм реалізації завдань державної екологічної політики на найближчий час повинен діяти в трьох напрямках. По-перше, удосконалення на технологічному рівні повинне зменшити витрати ресурсів та енергії, тим самим перебороти негативні тенденції розвитку виробничого комплексу в Україні. По-друге, необхідно унеможливити посилення техногенного тиску на довкілля, щоб забезпечити стабільне функціонування виробництва, для цього потрібно створити дієву систему управління і технологічної підтримки. По-третє, на перший план повинно постати питання гармонізації у відносинах між людиною і природою. Це означає, що держава повинна звернути увагу на важливість утвердження у суспільстві належного ставлення до навколишнього середовища, на формування високої екологічної культури та реформувати засади своєї діяльності в даній сфері.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що бурхливе і певною мірою сліпе прагнення до економічного зростання обертається виснаженням природних ресурсів. Україна потребує збалансованого розвитку, за якого і виробництво, і споживання забезпечать умови, при яких стане можливим відновлення природних екосистем, що в свою чергу стане гарантією сталого розвитку і для майбутніх поколінь. Саме для цього необхідно забезпечити механізм реалізації цілей екологічної політики.

Список використаної літератури

1. Колєнов О. М. Напрямки вдосконалення механізму формування та реалізації державної екологічної політики в Україні. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 38. С. 354–360.
2. Федунь О., Зінько І. Європейський вектор трансформації екологічної політики України. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2014. Вип. 35. С. 10–20.
3. Биркович В. І. Екологічна політика України та проблеми сталого розвитку. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2015. Вип. 1. С. 82–89.
4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення: 04.11.2020).
5. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення: 04.11.2020).

Є. К. Карлюга

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к.ю.н., доц. А. В. Левенець

ЩОДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ Е-ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Вік, в якому ми живемо, можна сміливо називати віком інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), адже останні існують майже у всіх сферах суспільного життя. Не є виключенням і сфера державного урядування, де застосування ІКТ створило можливості для запровадження нових механізмів функціонування публічної адміністрації. Одним з таких механізмів постає електронна демократія (далі – е-демократія), яка вже тривалий час активно використовується європейськими країнами. Україна також приєдналася до цього шляху і почала втілювати елементи е-демократії у політико-правові реалії життя. Однак процес становлення в нашій державі е-демократії ще не можна назвати завершеним, у зв'язку з чим актуальними є питання щодо особливостей впровадження та практики реалізації е-демократії в Україні, а також майбутні тенденції її розвитку.

Отже, що собою являє таке явище, як е-демократія? Відповідно до теоретичного визначення, е-демократія – це використання ІКТ в демократичних процесах, яке дозволяє посилити участь, ініціативність та залучення громадян на національному, регіональному та місцевому рівнях публічного життя; покращити прозорість демократичного процесу прийняття рішень, а також підзвітність демократичних інститутів; покращити чутливість, зворотну реакцію органів влади на звернення громадян; сприяти публічним дебатам та привертати увагу громадян до процесу прийняття рішень [1].

У класичному розумінні, е-демократія має охоплювати три сфери буття будь-якої держави – електронні парламент, законодавство та правосуддя – і має реалізовуватися за допомогою таких інструментів, як е-посередництво, е-ініціатива, е-вибори, е-референдум, е-голосування, е-консультації, е-звернення, е-опитування [2, с. 29].

Як зазначають дослідники, Україна в процесі запровадження е-демократії вже пройшла чотири етапи (2000–2013 рр.), протягом яких було сформовано механізми електронного уряду; врегульовано питання інформування громадян щодо діяльності державних та місцевих органів влади, створення цими органами власних веб-сайтів та вимог до їх змістовного наповнення; створено інформаційну систему «Електронний уряд» для надання особам інформаційних та інших послуг; введено в дію Державну інформаційну систему електронних звернень громадян [3, с. 10–12]. Протягом цього часу було виявлено цілий ряд

проблем, які заважали втілити у життя положення концепції е-демократії. Серед них виділяють такі: відсутність врегулювання функціонування системи електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису і, в цілому, недосконалість нормативно-правової і методологічної бази е-демократії; обмеженість серед населення доступу до інформаційних ресурсів; повільність процесів інформатизації архівів, що може призвести до поглиблення «інформаційної нерівності» та ін. [4].

З метою подолання зазначених труднощів, урядом України було запропоновано систему заходів, які мали бути запроваджені до 2015 р. До них належали: освоєння технологій інтерактивної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування з фізичними та юридичними особами; організація надання послуг в електронній формі в усіх сферах суспільного життя; створення єдиної загальнодержавної системи електронного документообігу тощо [4]. Результатом запроваджених заходів стали поява е-петицій та е-декларацій, впровадження електронної системи закупівель «ПРОЗОРРО», загальне поширення представництва органів державної влади в соціальних мережах, створення веб-порталів відкритих даних [5].

Однак, незважаючи на певні позитивні кроки, зроблені на шляху до е-демократії, деякі питання залишилися невирішеними. Так, згадуючи про веб-сайти органів державної влади, можна відзначити, що багато з них містять застарілу інформацію, не передбачають реального зворотного зв'язку, через що їх існування зводиться до простого інформування за вже відомим принципом «згори – вниз». Наступним проблемним аспектом є низький рівень залучення громадянського суспільства до процесів е-демократії, що пояснюється, по-перше, різним рівнем доступу до Інтернету; по-друге, відсутністю зацікавленості у взаємодії з суб'єктами владних повноважень загалом та у е-взаємодії зокрема; по-третє, необізнаністю осіб про такі явища, як е-демократія, е-урядування. Актуальним залишається питання «оснащення» е-демократії нормативно-правовою, методологічною та матеріально-технічною базами [1].

Окреслені проблеми знайшли своє відображення у Концепції розвитку електронної демократії, схваленої Кабінетом Міністрів України у 2017 р. Крім констатації наявних проблем, Концепція передбачає розрахований до 2020 р. план дій щодо їх розв'язання. Це, зокрема, розроблення механізму впровадження електронного виборчого процесу, е-референдумів та е-плебісцитів; запровадження посад державних службовців, до компетенції яких віднесено впровадження та реалізацію інструментів електронної демократії; розроблення механізму створення фонду підтримки розвитку електронної демократії; впровадження єдиного веб-порталу використання публічних

коштів; запровадження системи підвищення електронної грамотності для дорослих через проведення мобільних виїзних лабораторій та дистанційного курсу [6]. Вирішення деяких з цих задач, наприклад впровадження е-голосування, постає нагальним питанням сьогодення, особливо беручи до уваги світову епідеміологічну ситуацію.

З огляду на зазначені позиції, можна зробити наступні висновки. В сучасних умовах запровадження е-демократії є закономірним розвитком держави та суспільства, направленим на вирішення таких проблем, як неефективність функціонування класичних інститутів демократії, ступінь недовіри до влади, скорочення обсягів видатків бюджету на утримання державного апарату, інформатизацію суспільства. Саме на вирішення окреслених проблем мають бути спрямовані перспективи розвитку е-демократії в Україні.

Список використаної літератури

1. Електронна демократія. Біла книга державної політики. URL: <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/02/Elektronna-demokratiya.pdf> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Грицяк Н. В., Жиляєв І. Б., Семенченко А. І. Електронне урядування та електронна демократія : навч. посіб. у 15 ч. Ч. 3: Електронна демократія: основи та стратегії реалізації. Київ : ФОП Москаленко О. М., 2017. 84 с.
3. Грицяк Н. В., Соловійов С. Г. Електронна демократія : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2015. 66 с.
4. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 № 2250-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-p?find=1&text=ресурсів#w1_1 (дата звернення: 04.11.2020).
5. Махначова Н. М. Е-демократія як інструмент розвитку громадянського суспільства та ефективного партнерства в публічній сфері. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1320> (дата звернення: 04.11.2020).
6. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-p#Text> (дата звернення: 04.11.2020).

А. С. Кисель

*студ. II курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. А. В. Смітюх

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ НАДАННЯ УЧАСНИКУ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

Право на інформацію є надзвичайно важливим немайновим правом учасників товариства, що надає можливість останнім контролювати діяльність товариства та здійснювати ефективне управління. Вказане право полягає у можливості вільно одержувати, використовувати, поширювати, зберігати та захищати інформацію у сфері корпоративних правовідносин.

Актуальність обраної теми обумовлена значенням повної та достовірної інформації про діяльність господарського товариства для прийняття учасниками рішень з питань діяльності такого товариства та реалізації своїх прав.

Значну увагу здійсненню права на отримання інформації та документів, що стосуються діяльності товариства, приділили науковці та дослідники О. В. Бігняк, І. І. Гришина, В. Г. Жорнокуй, О. Р. Кібенко, О. В. Кологойда, Я. С. Марущак, В. А. Шепелюк.

Правове регулювання отримання учасниками інформації стосовно діяльності товариства за наявності відповідної вимоги здійснюється ст. 116 ЦК України, а також ст.ст. 25, 26, 78 Закону України «Про акціонерні товариства» (далі – ЗУ «Про АТ») та ст.ст. 5, 43 Закону України «Про товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю» (далі – ЗУ «Про ТОВ і ТДВ»).

Так, згідно з ч. 2 ст. 78 ЗУ «Про АТ» процедура надання документів в акціонерному товаристві реалізується шляхом звернення акціонера з письмовою вимогою, після надходження якої корпоративний секретар або виконавчий орган АТ зобов'язані протягом 10 днів надати акціонеру завірені підписом уповноваженої особи товариства копії відповідних документів. Крім цього, акціонери наділені можливістю ознайомитись з документами за місцезнаходженням АТ у робочий час у випадку повідомлення виконавчого органу товариства не пізніше ніж за 5 робочих днів [1, ст. 78].

Ч. 5 ст. 43 ЗУ «Про ТОВ і ТДВ» містить аналогічне положення, відповідно до якого виконавчий орган товариства зобов'язаний надати документи про діяльність товариства протягом 10 днів з моменту отримання письмової вимоги учасника [2, ст. 43].

Разом з тим, істотним недоліком чинного законодавства є відсутність у ЗУ «Про АТ» та ЗУ «Про ТОВ і ТДВ» норм, що закріплювали б підстави відмови учасникам у доступі до інформації та документів, які пов'язані з діяльністю товариства. Зокрема, ЗУ «Про АТ» лише закріплює обов'язок АТ та

акціонера забезпечити дотримання режиму користування та розкриття наявної в документах інформації з обмеженим доступом [1, ст. 78]. В свою чергу, жодних обмежень щодо отримання інформації та документів про діяльність господарського товариства на законодавчому рівні не закріплено.

Водночас, погоджуємось із думкою О. Р. Кібенко, стосовно того, що право акціонерів на отримання інформації про діяльність товариства повинно підлягати обмеженню за умови, що відповідне обмеження пов'язано із захистом інтересів товариства та порушує права та законні інтереси учасника [3, с. 248].

Зазначимо, що питання обмеження доступу до інформації та документів товариства досить детально врегульовано нормативно-правовими актами іноземних держав.

Зокрема, згідно з ч. 8 ст. 91 Федерального закону Російської Федерації «Про АТ» доступ акціонера до документів акціонерного товариства не видається можливим у випадку, якщо електронні версії цих документів вже розміщені на веб-сайті товариства або розкриті у передбаченому законом порядку; документ вимагається повторно протягом трьох років, у випадку якщо такий документ було надано товариством за першим запитом; документ стосується минулих періодів діяльності товариства, за винятком інформації щодо правочинів, виконання за якими підлягає здійсненню на момент звернення акціонера з вимогою; запит акціонера не містить мету отримання інформації у разі, коли зазначення такої мети є обов'язковою умовою відповідно до цього Закону, а також у випадку, якщо перелік та зміст запитуваних документів не відповідає вказаній у запиті меті; акціонер не має права доступу до певної категорії документів [4, ст. 91].

Схожі підстави відмови у наданні документів учасникам товариства з обмеженою відповідальністю встановлені ч. 4 ст. 50 Федерального закону Російської Федерації «Про товариства з обмеженою відповідальністю» [5, с. 50].

У параграфі 156 Закону Чеської Республіки «Про торгіві корпорації в Чехії» зазначено, що повна або часткова відмова у наданні інформації про діяльність товариства має місце у випадку належності інформації до конфіденційної згідно з правовим приписом та належності інформації до загальнодоступної [6].

Враховуючи положення ч. 2 ст. 166 та ч. 2 ст. 287 Комерційного кодексу Естонії акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю можуть відмовити у наданні учасникам інформації за наявності підстав вважати, що поширення відповідної інформації може істотно зашкодити інтересам товариства [7, ст.ст. 166, 287].

Враховуючи викладене, зважаючи на досвід наведених держав, вважаємо, що постає необхідність у закріпленні в ЗУ «Про АТ» та ЗУ «Про ТОВ і ТДВ» підстав відмови від надання товариством інформації та документів про

діяльність товариства: єдиною такою підставою може бути попереднє розкриття інформації, що запитується, належним чином відповідно до вимог законодавства.

Варто зазначити, що праву на отримання учасником інформації про діяльність товариства кореспондує обов'язок товариства щодо вчинення всіх необхідних дій для надання учаснику повної та достовірної інформації за наявності відповідного запиту.

Водночас, невиконання такого обов'язку має наслідком порушення прав учасників товариства, на що неодноразово звертав увагу Верховний Суд у своїх постановках.

Так, у Постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 26.06.2018 у справі № 904/3679/17 зазначено, що надання учаснику інформації про діяльність товариства є необхідною складовою реалізації учасником своїх корпоративних прав, а саме права здійснювати управління господарським товариством. У наведеному рішенні також наголошено, що відсутність у законі визначеного способу надання учаснику інформації не є достатньою підставою для відмови у її наданні у спосіб, в який просить учасник, адже така відмова є безпідставним обмеженням права особи у виборі форми одержання інформації, що порушує вимоги ст. 34 Конституції України, ст. 7 Закону України «Про інформацію» [8].

Тобто реалізація учасником товариства права на інформацію видається можливою тільки у разі належного виконання товариством обов'язку забезпечити безперешкодну можливість отримувати документи та інформацію про діяльність товариства.

Проте, прогалиною вітчизняного законодавства, яка потребує усунення, є відсутність у профільних ЗУ «Про АТ» та ЗУ «Про ТОВ і ТДВ» положень, які стосуються відповідальності товариств за ненадання або надання неповної чи недостовірної інформації про діяльність товариства.

Неможливо залишити поза увагою також особливості доступу членів виробничого кооперативу до інформації та документів, які стосуються діяльності такого кооперативу.

Наведене право передбачено п. 6 ч. 1 ст. 12 Закону України «Про кооперацію» (далі – ЗУ «Про кооперацію»), відповідно до якої кожен член кооперативу може звернутись до органів управління та органів контролю за діяльністю кооперативу, посадових осіб кооперативу із запитом, що пов'язаний із членством у кооперативі, діяльністю кооперативу та його посадових осіб, а також одержувати письмові відповіді на свої запити [9, ст. 12].

Водночас, істотним недоліком наведеного Закону України є відсутність у ньому окремої статті, якою було б врегульовано порядок та строки отримання членами виробничого кооперативу інформації про його діяльність та відповідних документів.

Натомість законодавство значної кількості зарубіжних держав закріплює більш детальний порядок реалізації членами виробничих кооперативів наданого їм права на інформацію.

Разом з тим, ч. 2 ст. 24 Федерального закону Російської Федерації «Про виробничі кооперативи» встановлює право членів виробничих кооперативів отримувати доступ до наявних у кооперативах судових актів зі спорів, пов'язаних зі створенням кооперативу, управлінням чи участю у ньому. Такі документи надаються членам виробничого кооперативу для ознайомлення у приміщенні кооперативу протягом трьох днів з дня пред'явлення вимоги. Крім того, за наявності відповідної вимоги, кооператив надає також копії вказаних документів [10, ст. 24].

Ст. 51 Закону Республіки Молдова «Про виробничі кооперативи» містить перелік документів, які кооператив повинен зберігати за своїм місцезнаходженням та передбачає, що кооператив повинен забезпечувати своїм членам доступ до таких документів, а також надавати виписки чи їх копії протягом п'яти днів з дня звернення [11, ст. 51].

Враховуючи викладене, вважаємо, що доцільним є закріплення у вітчизняному Законі України «Про кооперацію» переліку документів, які підлягають зберіганню за місцезнаходженням кооперативу та надаються для ознайомлення, а також порядку та строків отримання інформації стосовно діяльності виробничого кооперативу.

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що процедура надання учаснику інформації та документів про діяльність товариства – це немайна корпоративно-правова процедура, що являє собою вчинення товариством взаємопов'язаних дій, які спрямовані на надання учасникам можливості ознайомитись з відомостями, визначеними законодавством та необхідними для ефективної реалізації прав та інтересів учасників, отримати відповідні витяги та копії, зберігати та використовувати інформацію про товариство.

Станом на сьогодні правове регулювання процедури надання учаснику інформації не позбавлено недоліків, що обумовлює необхідність:

1) закріпити в ЗУ «Про АТ» та ЗУ «Про ТОВ і ТДВ» підстав відмови від надання товариством інформації та документів: єдиною такою підставою може бути попереднє розкриття інформації, що запитується, належним чином відповідно до вимог законодавства;

2) встановити у ЗУ «Про ТОВ і ТДВ» відповідальність за ненадання, несвоєчасне або неповне надання документів та інформації про діяльність товариства, а також за надання недостовірних відомостей;

3) закріпити в ЗУ «Про кооперацію» окрему статтю, що встановлювала б перелік документів, який підлягає зберіганню за місцезнаходженням кооперативу та яка надавала б можливість отримати членам кооперативу

документи та інформацію про діяльність останнього, а також закріплювала б порядок та строки отримання відповідних відомостей.

Список використаної літератури

1. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 № 514-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Про товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Кибенко Е. Р. Корпоративное право : учеб. пособие. Харьков : Эспада, 2001. 288 с.
4. Федеральный закон Российской Федерации «Об акционерных обществах» от 26.12.1995 № 208-ФЗ. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_8743/ (дата звернення: 04.11.2020).
5. Федеральный закон Российской Федерации «Об обществах с ограниченной ответственностью» от 08.02.1998 № 14-ФЗ. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_17819/ (дата звернення: 04.11.2020).
6. Закон Чешской Республики «О торговых корпорациях в Чехии» от 25.01.2012. URL: http://anesro.com/download/zakon/rus_zakon_korporacii_firma_czechii.pdf (дата звернення: 04.11.2020).
7. Коммерческий кодекс Эстонии от 15.02.1995. URL: <https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%9C%D0%95%D0%A0%D0%A7%D0%95%D0%A1%D0%9A%D0%98%D0%99%20%D0%9A%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1%2001.08.2020.pdf> (дата звернення: 04.11.2020).
8. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 26.06.2018 у справі № 904/3679/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75024622> (дата звернення: 04.11.2020).
9. Про кооперацію : Закон України від 10.07.2003 № 1087-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text> (дата звернення: 04.11.2020).
10. Федеральный закон Российской Федерации «О производственных кооперативах» от 08.05.1996 № 41-ФЗ. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10286/ (дата звернення: 04.11.2020).
11. Закон Республики Молдова «О производственных кооперативах» от 25.04.2002 № 1007-XV. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3232 (дата звернення: 04.11.2020).

С. В. Ковальська

*студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»
Науковий керівник: д.ю.н., проф. Т. В. Степанова*

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Прийняття Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 р. № 1618-IV [1] знаменувало появу наказного провадження, метою якого є спрощення процесу цивільного судочинства. Оновлення Господарського процесуального кодексу України, яке відбулось із прийняттям його в редакції від 15.12.2017 [2], дозволило здійснювати у вигляді наказного провадження господарське судочинство. Однак ні ЦПК, ні ГПК не містить точного визначення поняття «наказне провадження», а тому це питання залишається дискусійним.

Без сумніву можна говорити, що наказне провадження має певні переваги та недоліки, тому актуальність даної теми полягає у визначенні як позитивних, так і негативних аспектів впровадження цього явища.

Отже, слід почати з того, що таке наказне провадження? На нашу думку, наказне провадження – це особливий вид спрощеного провадження, який реалізується у вигляді судового наказу та не потребує проведення судового засідання. Судовий наказ видається судом за результатами розгляду вимог, передбачених у законодавстві. Особливістю цього явища є те, що стягненню підлягають суми, щодо яких відсутній спір. Таке провадження має на меті спростити, здешевити та скоротити судовий процес та процедуру. Ці критерії можна вважати позитивними аспектами впровадження наказного провадження.

По-перше, видача судового наказу економить час. Згідно з ч. 1 ст. 154 Господарського процесуального кодексу України суд розглядає заяву про видачу судового наказу протягом п'яти днів з дня її надходження. Потім суд видає судовий наказ або відмовляє у видачі судового наказу [2, ст. 154]. Це значно прискорює розгляд справи, що є досить зручним, особливо, для суб'єктів підприємницької діяльності.

По-друге, наказне провадження значно зменшує витрати кредитора. Судовий збір за подання заяви у цивільних справах становить 0,1 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб [3, ст. 4]. У 2020 р. мінімальний розмір судового збору складає 227 грн.

Слід додати, що позитивним аспектом наказного провадження є зменшення навантаження на суди. Через велику кількість справ та дрібних спорів суди неспроможні розглядати справи у визначенні строки, що порушує права громадян на своєчасний розгляд справ. Недотримання строків негативно впливає на авторитет судової влади.

На перший погляд, наказне провадження є зручним способом реалізації судочинства, проте воно має декілька недоліків.

Перш за все, слід погодитися з М. В. Вербицькою та звернути увагу на можливу наявність суб'єктивної думки боржника, який може наполягати на розгляді справи у загальному порядку. Це може значно збільшити час вирішення спору, оскільки останній може згодом розглядатися шляхом спрощеного позовного провадження, а потім і в загальному позовному порядку. Це може порушувати один з принципів судочинства – принцип розумності строків розгляду справи [4, с. 11].

Водночас актуальним є питання доказування. Спрощеність процедури проявляється і у спрощеності доказів. Через відсутність судового засідання та виклику сторін до суду для пояснень своїх вимог, докази додаються до заяви у письмовій або електронній формі. Однак у разі подачі заяви щодо скасування судового наказу боржник має надати докази, які обґрунтовують його заперечення проти заявлених вимог. Тут виникає спір про право, тобто конфлікт, якому не місце в наказному провадженні, оскільки суттєвою ознакою останнього є безспірність, яка виражається в тому, що боржник не має заперечень щодо заявлених вимог, які містяться у відповідних документах. Виходить, що далі справа повинна розглядатися вже в загальному позовному провадженні.

Отже, можна дійти висновку, що в цілому здійснення судочинства шляхом наказного провадження можна вважати позитивним нововведенням у господарське та цивільне судочинство, оскільки це значно пришвидшує розгляд справи та зменшує фінансові витрати сторін. Проте через низку недоліків слід продовжувати вдосконалювати цивільно-процесуальне та господарсько-процесуальне законодавство, а саме врегулювати можливість виникнення спору про право та суб'єктивної точки зору боржника з приводу розгляду справи в загальному порядку.

Список використаної літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17> (дата звернення: 04.11.2020).
4. Вербицька М. В. Наказне провадження у цивільному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2011. 18 с.

К. О. Ковальчук

студ. III курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І. Мечникова

спеціальність «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доц. О. О. Нігрєєва

ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проблема співвідношення права Європейського Союзу (далі – ЄС) та міжнародного права залишається досить актуальною у наші часи. Дане питання виникає у практиці правового регулювання міжнародних правовідносин у контексті використання норм як міжнародного права, так і права ЄС.

Право ЄС представляє собою правову систему, яка склалася на зіткненні міжнародного та національного права держав-членів ЄС. Право ЄС дуже специфічне та унікальне. Хоча право ЄС має окрему систему права, але незважаючи на це в структурі норм ЄС діють норми міжнародного права. Слід взяти до уваги те, що в договорах ЄС чітко не визначено взаємодію з міжнародним правом, як це інколи зазначають конституції. Звісно, говорити про те, що таких норм не існує буде помилкою, адже в нормах ця взаємодія може бути не прямо визначена, а опосередковано. Так, якщо взяти до уваги суто науковий підхід то потрібно зазначити, що науковці, які зазначають, що право ЄС пов'язане з міжнародним правом, виділяють різне місце та його роль в міжнародному правопорядку. Наприклад, В. Муравйов зазначає, що «основними формами імплементації норм міжнародного права у правопорядок Євросоюзу є інкорпорація та відсилка. Інкорпорація передбачає включення положень міжнародного права у право Євросоюзу. Таким способом інкорпорації у право Євросоюзу було введено основні принципи міжнародного права. А шляхом відсилання до правопорядку Євросоюзу уведено важливі положення міжнародно-правових актів. Зокрема імплементація міжнародно-правових норм у галузі захисту прав людини» [1, с. 143-144]. Міжнародне право суттєво впливає на функціонування та розвиток права ЄС та, по суті, визначає подальші напрями його розвитку. Міжнародне право трансформувалося в право ЄС та стало його невід'ємною частиною [2, с. 12].

Досліджуючи взаємозв'язок міжнародного права та права ЄС, ще одна група науковців, своєю чергою, доходить висновку, що «право ЄС за своєю природою є особливою, третьою системою права, яка займає власну нішу та функціонує поряд як з міжнародним правом, так і національним правом держав-членів. Насамперед, це пов'язано з тим, що право ЄС є своєрідним поєднанням елементів правової системи, характерної з одного боку для міжнародної організації, а з іншого для держави». У цьому випадку йдеться про те, що право ЄС створило окремий правопорядок, який повинен співіснувати з міжнародним та національним [3, с. 23]. Цю думку підтримує багато західних

науковців, але є і критики, які вважають що для права ЄС потрібно чітко визначити місце в одному, чи іншому правопорядку.

У ч. 5 ст. 3 Договору про ЄС зазначається, що ЄС повинен сприяти неухильному дотриманню та розвитку міжнародного права, особливо дотриманню принципів Статуту ООН; ця стаття зазначає дотримання міжнародного права, але не визначає ієрархію міжнародного права та інтеграційного права [4, с.109–111; 5, с. 59–65].

Європейський Союз має міжнародну правосуб'єктність згідно зі ст. 47 Договору про ЄС. У силу своєї міжнародної правосуб'єктності ЄС зобов'язаний дотримуватись міжнародного права як звичаєвого [6–8], так і договірною; Євросоюз несе відповідальність за порушення міжнародного права і може бути зобов'язаний реагувати на порушення інших суб'єктів міжнародного права належним чином.

У науці права Європейського Союзу наголошують на необхідності застосування особливих підходів під час дослідження права ЄС, відмінних від тих, що застосовують щодо міжнародного права, зокрема і в контексті його впливу на формування правопорядку ЄС.

На відміну від первинних суб'єктів міжнародного права, ЄС не може вільно регулювати взаємодію з міжнародним правом [9, с. 39]. Оскільки міжнародна правосуб'єктність ЄС є похідною, то компетенція щодо прийняття рішень стосовно взаємозв'язку міжнародного права та правопорядку ЄС покладається на держави-члени Європейського Союзу.

Також дуже часто виникають колізії щодо застосування міжнародного права та права ЄС. Якщо члени ЄС дотримуються права ЄС, то є вірогідність що вони можуть порушити міжнародний договір, і тоді до них буде застосовані певні дії з боку судових органів, і навпаки. Розв'язання такого роду конфліктів відбувається за допомогою уникнення колізій між даними правопорядками.

У ст. 351 Договору про функціонування ЄС зазначається, що у разі невідповідності міжнародних угод, укладених країнами ЄС до їх приєднання до Європейського Союзу, установчим договорам ЄС ці держави повинні вжити всіх необхідних кроків для усунення невідповідностей. Аналізуючи вказані положення, можна прийти висновку, що застосування даної статті свідчить про те, що суд віддає перевагу захисту права ЄС [5, с. 59–65].

Це підтверджує й практика Суду ЄС. Зокрема, Суд ЄС у своїх рішеннях у справах C-158/91 *Levy* [1993] та *Minne* C-13/93 [1997] визнав, що ст. 234 (нині – ст. 351) звільняє держави від зобов'язання виконувати положення ст. 5 Директиви ЄЕС 76/207 про рівне ставлення, які таким чином не мають пріоритету щодо положень внутрішнього права, ухвалених з метою імплементації Конвенції МОП 1948 року. Суд також зазначив, що інститути ЄС не повинні заважати виконанню державами-членами своїх зобов'язань за цією конвенцією (справа 812/79 *Attorney General v. Burgoa* [1980]).

Отже, міжнародне право і право ЄС тісно пов'язані, не зважаючи на те що право ЄС є самостійною системою права і його не модно ототожнювати з іншими. Міжнародне право є основоположним для права ЄС. Вплив міжнародного права на право ЄС постійно зростає, що можна пояснити подальшим розширенням співпраці ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права. Право ЄС не може бути відокремлено від міжнародного права, адже воно сприяє його ефективному дотриманню.

Список використаної літератури

1. Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика). Київ: АкадемПрес, 2002. 426 с.
2. Hobe S. Rechtsfragen der Einbindung der EG/EU in das Volkerrecht Stephan Hobe, Patrick Müller-Saroti. *Juristische Studien*. 2002. № 1. S. 12.
3. Опришко В.Ф., Омельченко А.В., Фастовець А.С. Право Європейського Союзу. Загальна частина : підруч. для студ. вузів. Київ: КНЕУ, 2002. 462 с.
4. Комарова Т. В. Практика Суду ЄС щодо співвідношення міжнародного права та права ЄС. *Цивільний процес на зламі століть*: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 50-річчю заснування кафедри цивільного процесу. Харків, 2016. С.109–111.
5. Комарова Т. В. Роль міжнародного права у практиці суду європейського союзу. *Актуальні проблеми сучасного міжнародного права*: Зб. наук. ст. за матеріалами II Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова. Харків, 2016. С. 59–65.
6. Case C-162/96 Racke v Hauptzollamt Mainz. *European Court reports*. 1998. I-3655.
7. Case C-432/92 Anastasiou. *European Court Reports*. 1994. I-3116.
8. Interpretation of the Agreement of 25 March 1951 between the WHO and Egypt. *ICJ Reports*. 1980. № 73.
9. Wouters J., Nollkaemper A., de Wet E. The Europeanisation of International Law: The Status of International Law in the EU and its Member States. The Hague, Asser Press, 2008. 260 p.

О. Ю. Колеснік

*студ. II курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»
Науковий керівник: к.ю.н., доц. А. В. Левенець*

БІПАТРИЗМ ЯК ПРОБЛЕМА В УКРАЇНІ

Проблема багатогромадянства (біпатризму) не втрачає своєї актуальності в сучасному глобалізованому світі. В контексті міжнародного права багатогромадянство вважається негативним явищем, на вирішення якого мають бути спрямовані спільні зусилля держав. Однак питання громадянства належать до внутрішніх справ кожної окремої держави, тому політика у відповідній галузі відрізняється особливим різноманіттям.

В Конституції нашої держави прямо закріплено, що в Україні існує єдине громадянство [1, ст. 4]. Окрім того, відповідно до ч. 1 ст. 19 Закону України «Про громадянство України», «добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави, якщо на момент такого набуття він досяг повноліття, є підставою для втрати громадянства України» [2, ст. 19]. Проте повноцінного законодавчого врегулювання процедури встановлення факту набуття іншого громадянства чи можливості отримати відповідні дані у інших держав, так само як і обов'язку особи повідомити органи влади про набуття іншого громадянства фактично не існує. Навіть у випадку виявлення факту подвійного громадянства (що, наприклад, мало місце у 2017 р. в Угорському посольстві), не передбачено будь-яких санкцій, окрім того, ще це є підставою для втрати українського громадянства, процедура якого також не визначена. Таким чином, ми робимо наступний висновок: в Україні визнається принцип єдиного громадянства, визнається не лише на законодавчому, але й на конституційному рівні, проте реальне забезпечення дії цього принципу фактично відсутнє.

Більш-менш врегульованою проблемою відповідальності за наявність подвійного громадянства можна вважати відносно державних службовців, депутатів та суддів. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 84 Закону України «Про державну службу», підставами для припинення державної служби у зв'язку із втратою права на державну службу або його обмеженням є встановлення факту наявності у державного службовця громадянства іноземної держави [3, ст. 84]. Проте і тут реалізація відповідної норми має свої складнощі, пов'язані із тим, що доказами подвійного громадянства має бути достатнє документальне підтвердження (наприклад, довідка, видана компетентними органами іноземної держави із зазначенням дати і підстав добровільного набуття особою громадянства іншої держави). Додатковим свідченням «слабкості» законодавчого врегулювання означеної теми слугує судова практика, а точніше – її відсутність, оскільки не вдається знайти рішення, за яким би факт набуття громадянином України громадянства іншої держави визнавався би судом та призвів би до втрати громадянства України. В більшості випадків суд виносить рішення про недоведеність факту набуття громадянства іншої держави, оскільки зазвичай запити до іноземних держав щодо цього питання не відправляються, а коли відправляються – іноземна держава в будь-якому випадку не зобов'язана надавати на них відповідь.

Яскравим прикладом подібної ситуації можна вважати судову справу за позовом до Одеської міської територіальної виборчої комісії Одеського району Одеської області Особа_1 про визнання протиправною та скасування постанови про реєстрацію кандидата на посаду Одеського міського голови Особи_2. На думку позивача, підставою для задоволення позову була наявність у Особа_2 громадянства Російської Федерації, що прямо суперечить законодавству

України. Доказами наявності громадянства РФ були документи, розміщені в мережі Інтернет. Зокрема, форма № 1П, яка подається заявником особисто для отримання паспортного документу, а також рішення Сергієво-Посадського міського суду Московської області, де вирішувалося питання щодо законності отримання Особа_2 паспорту громадянина Російської Федерації.

Проте, суд визнав, що цих доказів недостатньо та зазначив, що чинне законодавство України не передбачає обов'язку особи, яка досягла повноліття і добровільно набула громадянство іншої держави, повідомити про факт такого набуття відповідні органи України, що реалізують державну політику у сфері громадянства. Такий законодавчий обов'язок відсутній і у Виборчому кодексі України [4].

Дискусійним залишається сама сутність явища біпатризму. В багатьох країнах світу розповсюдженою є практика, коли особа має два або більше громадянства. За таких умов особа може користуватися більшим обсягом прав, які існують в обох державах, а також вільно переміщатися між країнами без необхідності отримувати візу чи оформлювати інші документи. Це є особливо актуальним у випадках, коли особа змушена жити на дві країни у зв'язку із веденням міжнародного бізнесу або можливістю підтримки зв'язків із близькими родичами, що постійно проживають у різних країнах. У разі виникнення проблем у третій країні, така особа може отримувати дипломатичну підтримку відразу обох держав або тієї, чиї відносини із третьою країною є більш вигідними.

Звичайно, в ситуації наявності у особи подвійного громадянства містяться і певні потенційні конфлікти, наприклад, щодо порядку виконання військового обов'язку у кожній з держав чи проблема оподаткування. До того ж, варто знати, що досить часто у країнах, де подвійне громадянство офіційно дозволене – таким особам заборонено займати державні посади, що пов'язані із доступом до державної таємниці.

Враховуючи наведені позиції, перспективи вирішення проблеми біпатризму в Україні можуть розвиватись як в напрямку посилення тенденцій щодо несприйняття цього феномену та встановлення жорстких санкцій за порушення відповідного принципу, так і в напрямку лібералізації та визначення підстав та умов, за яких в Україні стане можливим мати подвійне громадянство, принаймні певних держав. Будь-який шлях потребує чіткого законодавчого врегулювання та встановлення дієвих та зрозумілих механізмів, які надаватимуть громадянам України однозначного розуміння та прогнозування правових наслідків своїх дій.

Список використаної літератури

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Про громадянство : Закон України від 18.01.2001 № 2235-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 04.11.2020).
4. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 29.09.2020 у справі № 420/9420/20. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91849187> (дата звернення: 04.11.2020).

О. М. Кониченко

аспірант ДонНУ імені В. Стуса

спеціальність «Право»

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Р. Ф. Гринюк

ЩОДО ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Забезпечення реалізації прав суб'єктів господарювання є найголовнішою функцією держави. На конституційному рівні закріплено зобов'язання держави щодо захисту конкуренції в сфері господарювання і неприпустимість підприємницької діяльності, спрямованої на монополізацію і недобросовісну конкуренцію.

Так, для захисту від порушень прав суб'єктів господарювання і для надання їм впевненості держава надає певні гарантії, які закріплюються загальними та спеціальними нормативно-правовими актами. Конституція України закладає основоположні правові засади захисту прав суб'єктів господарювання (ч. 2 ст. 8; ст. 13; ст. 19; ст. 55 Конституції України) [1, ст.ст. 8, 13, 19, 55].

Варто зазначити, що діяльність суб'єктів господарювання безпосередньо пов'язана з правом власності, яке гарантується Конституцією України (ст. 41). Це право також передбачено міжнародно-правовими актами. Так, відповідно Протоколу № 1 до Конвенції кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів (ч. 1 ст. 1 Протоколу до Конвенції). Заборона позбавлення власності інакше як у загально суспільних інтересах та на умовах,

передбачених законом передбачена ч. 2 ст. 1 Протоколу до Конвенції. Право держави контролювати здійснення права власності та вводити обмеження щодо такого права відповідно до загально суспільних інтересів та сплати податків або штрафів визнається ч. 3 ст. 1 Протоколу до Конвенції [2, ст. 1].

Наведені норми чітко закріплюють, що право власності є непорушним, а втручання в таке право є винятковим заходом в інтересах суспільства. Проте навіть інтереси суспільства не є безмежними та повинні бути збалансованими з інтересами особи, в т.ч. суб'єкта господарювання, майно якого фактично експлуатується. Перші справи Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) по ч. 1 ст. 1 Протоколу до Конвенції стосувались відібрання майна у приватних осіб для публічних потреб, тобто класичної експропріації. При цьому питання законності набуття майна його власниками не ставилось. У перебігу цієї практики ЄСПЛ виробив таке правило: відібрання майна в публічних інтересах без сплати компенсації може вважатись обґрунтованим тільки у виключних обставинах. При чому, така компенсація має бути обґрунтовано пов'язана із вартістю такого майна [3].

На сьогодні практика ЄСПЛ досить обережно використовується українськими судами у якості прецеденту. Зокрема, у справі щодо роздержавлення, яка стосувалась України, *Maksymenko and Gerasymenko v. Ukraine* [4]. При розгляді справи ЄСПЛ звернув увагу, що була явно нестабільна практика національних судів щодо приватизації гуртожитків, зокрема, національні суди приймали суперечливі рішення щодо того, чи виключені гуртожитки з житла, що підлягало приватизації відповідно до Закону України «Про приватизацію державного майна».

Питання балансу інтересів Суд розглянув через призму принципу «належного урядування», який, зокрема, вимагає, щоб державні органи не могли мати можливість отримувати вигоду від своїх протиправних дій; ризик будь-якої помилки державного органу повинен покладатися на саму державу, а помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються; при виявленні помилки держава має діяти невідкладно, виправляючи свою помилку.

Важливим моментом в застосуванні принципу належного урядування у стосунку до ст. 1 Протоколу до Конвенції є застереження в § 64 *Maksymenko* про те, що в держави є обов'язок «у відповідних випадках виплатити адекватну компенсацію чи інше належне відшкодування добросовісному набувачеві». Це важлива позиція. Загальне правило, встановлене, як зазначено вище, в класичних справах по ч. 1 ст. 1 Протоколу до Конвенції, таких як *Lithgow*, передбачає, що позбавлення «майна» буде завжди непропорційним, якщо не супроводжується сплатою відповідної компенсації, розмір якої обґрунтовано пов'язаний із вартістю майна, якщо не існує виключних обставин. Саме тому в *Jahn* Велика Палата ЄСПЛ визнала відсутність порушення ч. 1 ст. 1 Протоколу

до Конвенції встановивши саме такі виключні обставини. Водночас, у справі Maksymenko принцип «належного врядування», по-перше, вимагає сплатити «адекватну компенсацію чи інше належне відшкодування», яке навіть термінологічно слабкіше за загальне правило і, як прослідковується у справах Bogdel та Romankevič, не вимагає сплати вартості майна. По-друге, ця вимога застосовна тільки при позбавленні майна добросовісного набувача. Це застереження робиться із посиланням на § 53 в справі Pincová and Pinc v. the Czech Republic, no. 36548/97, ECHR 2002-VIII [5] та § 38 в рішенні Toșcuță and Others v. Romania (no. 36900/03, 25 November 2008 [6]), жодне з яких не містить посилання на те, що для отримання компенсації заявник має бути bona fide набувачем. З іншого боку, посилання на добросовісність набувача перекликається із рішеннями щодо РФ, такими як Zhigalev та пізніше Zhidov. Зважаючи на те, що заявники в Maksymenko були добросовісними, таке застереження не вплинуло на кінцевий результат у справі, але розвиток цього принципу потребує додаткових роз'яснень від Суду.

Застосовуючи вищенаведені принципи у цій справі, Суд зазначив, що державні органи знали заздалегідь про існуючі ризики при продажу гуртожитка приватним особам, але мер міста прямо відмовився брати гуртожиток на баланс. Більше того, неможливість приватизувати гуртожиток, на яку посилювалась прокуратура в національних судах, не відповідала тому факту, що мешканцям було надано можливість приватизувати приміщення, в яких вони жили. Нарешті Суд зазначив, що, хоча національний суд присудив заявникам компенсацію з С., той факт, що це підприємство було банкрутом, зводило нанівець можливість отримати таку компенсацію. На зазначених підставах ЄСПЛ встановив порушення ч. 1 ст. 1 Протоколу до Конвенції в цій справі.

Згодом підхід Суду до українських справ стосовно скасування помилково зареєстрованих прав на майно дещо спростився. У справі Kryvenkuu v. Ukraine [7] заявник отримав у 1997 р. сертифікат на право на земельну частку (пай) на 3,61 га. з земель, що належали колгоспу Великі Гадомці, Бердичівського району Житомирської області. В 1998 р. Верховна Рада прийняла закон, дозволивши експропріацію землі колгоспу на користь компанії, яка мала видобувати білу глину. При цьому компанія мала сплатити компенсацію за вилучену землю. Однак, компанія протягом тривалого часу не зверталась до відповідних органів для оформлення своєї власності на землю, яка залишалась у користуванні колишніх колгоспників. У 2003 р. заявник звернувся до місцевої ради, яка, на підставі свого попереднього рішення про виділ ділянок в натурі, видала йому сертифікат на право власності на землю. У 2005 р. прокуратура оскаржила рішення місцевої ради про виділення ділянок в натурі, і рада скасувала це рішення. В цивільному процесі, який продовжувався з 2005 по 2007 рр. за позовом компанії, національні суди визнали земельний

сертифікат недійсним. Компенсації за ділянку заявник не отримав ані від компанії, ані від держави.

ЄСПЛ не мав сумніву, що заявник мав право власності в розумінні ч. 1 ст. 1 Протоколу до Конвенції: з 1997 р. він користувався ділянкою в натурі, а з 2003 р. отримав на неї державний сертифікат та сплачував податки. Скасування документів на землю, які були законні в момент видачі, Суд вважав втручанням у право власності у формі позбавлення майна і встановив, що принцип належного врядування вимагає сплати компенсації колишнім добросовісним власникам майна. Заявник отримав земельну ділянку та сертифікат на неї відповідно до існуючої процедури та добросовісно. Отже, ЄСПЛ визнав відібрання майна заявника без сплати йому відповідної компенсації порушенням ч. 1 ст. 1 Протоколу до Конвенції та присудив йому 10000 євро компенсації.

Слід зазначити, що Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ) видав особливий Інформаційний лист, присвячений справі *Kryvenkuu v. Ukraine* [8]. Метою цього Листа було «уникнення підстав для надходження до ЄСПЛ аналогічних заяв щодо порушення Україною ст. 1 Першого протоколу до Конвенції».

Однак висновки для української судової практики ВССУ сформулював виключно у світлі прав землевласників та землекористувачів за Земельним кодексом України, зазначивши, що «судам під час розгляду справ, пов'язаних із захистом права власності на землю чи права землекористування, слід неухильно дотримуватись положень Земельного кодексу щодо підстав для припинення прав на землю та гарантій, встановлених ст. 1 Першого протоколу до Конвенції щодо захисту власності».

Отже, ВССУ не побачив більш ширшого контексту цієї справи та її впливу на розуміння в Україні питань експропріації, зокрема непрямої. Питання сплати компенсації взагалі не знайшли свого відображення в цьому Листі.

Таким чином, відповідно до сталої практики ЄСПЛ та законодавства України, для можливості втручання у право фізичної та юридичної особи мирно володіти своїм майном необхідна наявність трьох умов, а саме: законність втручання; наявність суспільного інтересу; забезпечення справедливої рівноваги між суспільним інтересом та захистом основних права, зокрема права власності.

Список використаної літератури

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535 (дата звернення: 01.11.2020).

3. James and Others v. the United Kingdom. Judgment of 21 February 1986, Series A. no. 98. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:\[%22001-57507%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-57507%22]}) (дата звернення: 01.11.2020).
4. Maksymenko and Gerasymenko v. Ukraine. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-119688%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-119688%22]}) (дата звернення: 01.11.2020).
5. Pincová and Pinc v. the Czech Republic, no. 36548/97. ECHR 2002-VIII. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-60726%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-60726%22]}) (дата звернення: 01.11.2020).
6. Toșcuță and Others v. Romania. Judgment of 25 November 2008, no. 36900/03. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-89803"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (дата звернення: 01.11.2020).
7. Kryvenkyu v. Ukraine. Judgment of 16 February 2017, no. 43768/07. URL: <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/orzeczenia-sadow/43768-07-kryvenkyu-v-ukraina-wyrok-europejskiego-522392067> (дата звернення: 01.11.2020).
8. Щодо вжиття заходів загального характеру, зумовлених порушенням статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яке встановлене в рішенні ЄСПЛ у справі «Кривенький проти України»: Інформаційний лист ВССУ від 10.08.2017 № 93-1526/0/4-17. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VRR00227.html (дата звернення: 01.11.2020).

Д. Є. Корж

*студ. IV курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к.ю.н., доц. О. О. Нігрєва

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІСТ КОНЦЕПЦІЇ «THE RESPONSIBILITY TO PROTECT»

«Відповідальність за захист» («the responsibility to protect» (далі – R2P) на даний час є концепцією, яка наголошує на необхідності держави, перш за все, захищати власне мирне населення. Дискусійним, у зв'язку з її впровадженням, вбачається перегляд розуміння суверенітету як такого, оскільки ця концепція передбачає не лише «здатність держави самостійно і незалежно від інших держав здійснювати власні завдання, функції і повноваження на своїй території та за її межами у міжнародному спілкуванні» [1, ст. 2], а й прямий обов'язок захисту населення у випадку здійснення хоча б одного з чотирьох злочинів: «геноциду, військових злочинів, етнічних чищень та злочинів проти людяності» [2, с. 121], а також можливості реагування на них міжнародної спільноти, у тому числі із застосуванням збройної сили. У такому сенсі, державний суверенітет вимагає від держави суворого дотримання зобов'язань перед своїм народом [3].

Актуальність обраної тематики зумовлена розбіжністю поглядів на реалізацію концепції R2P серед вчених та політичних кіл, оскільки межа між «захистом прав населення» та «димовою завісою реальної імперської інтервенції» є неоднозначною. Крім цього, обговорення її на наших політичних теренах набуло більшого розголосу у зв'язку з подіями на Сході країни.

Метою дослідження є висвітлення та узагальнення розуміння концепції R2P, основних умов її застосування та розкриття змісту.

Насправді поняття про суверенітет як відповідальність увійшло в «дискурс захисту» на початку 1990-х. Так, у 2001 р. Міжнародна комісія з питань втручання та державного суверенітету (the International Commission on Intervention and State Sovereignty – ICISS) створила семінарний звіт про «відповідальність за захист» (R2P). У звіті чітко підкреслюється ідея суверенітету як відповідальності, встановлення зв'язку між міжнародними гуманітарними інтервенціями та принципом невтручання в державні справи. У доповіді підкреслювалось, що в разі нездатності держави захистити свій народ через відсутність можливостей або бажання, відповідальність за захист людей передається міжнародному співтовариству [4]. Спочатку до змісту R2P входили такі складові як: «обов'язок запобігати», «обов'язок реагувати» та «обов'язок відновлювати», що можна звести до ланцюжка «попередити-вторгнутися-управляти» [5].

Однак, свого логічного продовження та остаточного закріплення концепція віднайшла на Всесвітньому саміті Організації Об'єднаних Націй у 2005 р. Зокрема, світові лідери одностайно підтримали R2P, визнаючи, що державний суверенітет тягне за собою відповідальність за захист населення від масових злочинів жорстокості, що знайшло своє закріплення у відповідній резолюції. Відповідно до цього діють так звані 3 основні принципи, «опори», а саме:

1) кожна держава несе відповідальність захищати своє населення від чотирьох масових злочинів жорстокості: геноциду, військових злочинів, злочинів проти людства та етнічних очищень;

2) міжнародна спільнота несе відповідальність заохочувати та допомагати окремим державам у виконанні цієї відповідальності;

3) якщо держава явно не в змозі захистити своє населення, міжнародна спільнота повинна бути готова вжити відповідних колективних дій вчасно та рішуче та відповідно до Статуту ООН [6].

Занепокоєння та неоднозначне трактування викликало саме третє положення: йому приділяється багато уваги. Іноді його невірньо розуміють як «гуманітарну інтервенцію». Як зазначає Д.Уельш, спеціальний радник Генерального секретаря ООН з питань відповідальності за захист: «Цей третій стовп був тим опором, який був найбільш суперечливим щодо відповідальності за захист, і немає сумнівів, що питання, пов'язані із застосуванням сили в таких

ситуаціях, як Лівія, або відсутність застосування сили в таких ситуаціях, як Сирія, поставила під сумнів те, що може чи повинен гарантувати принцип. Але підтримка цього принципу залишається дуже широкою у країнах ООН» [7]. Таким чином, це бачення демонструє певну трансформацію концепції, порівняно з її початковим трактуванням.

Завдяки аналізу наявної наукової літератури можливо виокремити наступні бачення стосовно змісту концепції:

– R2P як обов'язок окремої держави та як обов'язок світового співтовариства загалом. На користь другої точки зору виступає наступне твердження ICISS: «коли населенню завдана серйозна шкода в результаті громадянської війни, заколоту, репресій або недієздатності держави, а сама ця держава не хоче або не спроможна зупинити або запобігти нанесенню такої шкоди, то принцип невтручання відступає перед міжнародною відповідальністю за захист» [8, с. 140];

– R2P як політичне зобов'язання [9, 10];

– R2P є скоріш необов'язковою рекомендацією державам-членам ООН, ніж юридичним приписом, адже Резолюції ГА ООН, присвячені R2P, не можуть створювати нові правові норми [11];

– R2P як відображення окремих основних принципів міжнародного права [12, ст. 26].

Стосовно ж основних умов застосування, можна виділити наступні:

– наявність обґрунтованої причини втручання у внутрішні справи держави. Для виправданості втручання необхідна присутність серйозної шкоди та відповідної негативної або позитивної поведінки держави (наприклад, навмисних дій);

– відповідна мета – перешкоджання зростанню кількості людських жертв, а не втручання у політичну ситуацію країни з ціллю державного перевороту;

– пропорційність засобів – втручання не повинне перевищувати за мірою впливу або часовим проміжком необхідних меж для урегулювання ситуації;

– повноважність суб'єкту застосування – таке рішення про втручання повинно бути прийнято уповноваженим органом (Радою Безпеки ООН) з дотриманням необхідної процедури.

Отже, думки стосовно визначення поняття та сутності концепції R2P є неоднозначними: деякі автори розглядають її як певне політичне зобов'язання, деякі – як міжнародно-правовий обов'язок окремої держави. Однак, на думку автора доповіді, концепцію варто трактувати найширше, не обмежуючись лише обов'язком однієї держави, а й включати у нього поряд із цим обов'язок міжнародної спільноти вжити необхідних заходів у чітко визначених випадках. Таке твердження відповідає та розкриває саму ідею R2P, закріплену у Резолюції ГА ООН № 60/1, цитовану вище. Відповідно ж до обов'язкових умов, висвітлених у роботі, є підстави зробити висновок стосовно наявності певних

об'єктивних інструментів протидії зловживанню втручанням зі сторони інших держав, що слугує запорукою ефективного застосування R2P в цілому.

Список використаної літератури

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 04.10.2020).
2. Цеховалова А. О. Проблема співвіднесення доктрини R2P та превентивної гуманітарної інтервенції. *Політичне життя*. 2018. № 4. С. 120–125.
3. Implementing the Responsibility to Protect: Report of the Secretary-General, General Assembly of United Nations A/63/677, 2009. URL: <http://www.responsibilitytoprotect.org/files/SGRtoPEng.pdf> (дата звернення: 04.10.2020).
4. A More Secure World: Our Shared Responsibility: The Secretary-General's High-level Panel Report on Threats, Challenges and Change, General Assembly of United Nations. A/59/565, 2004. URL: https://www.un.org/ruleoflaw/files/gaA.59.565_En.pdf (дата звернення: 04.10.2020).
5. The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. URL: <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> (дата звернення: 04.10.2020).
6. The Responsibility To Protect. In detail. URL: <https://www.una.org.uk/r2p-detail> (дата звернення: 04.10.2020).
7. The Responsibility to Protect Principle is Not the Problem: Interview with Jennifer Welsh. URL: <https://theglobalobservatory.org/2013/12/the-responsibility-to-protect-principle-is-not-the-problem-interview-with-jennifer-walsh> (дата звернення: 04.10.2020).
8. Feistein L., Slaughter A. M. A Duty to Prevent. USA. *Foreign Affairs*. 2004. Vol. 83. № 1. P. 140–141.
9. Ki-moon B. Remarks to the General Assembly on the Responsibility to Protect (RtoP). URL: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2009-07-21/remarks-general-assembly-responsibility-protect-rtop> (дата звернення: 04.10.2020).
10. Luck L. The Responsibility to Protect: Growing Pains or Early Promise? *Ethics and International Affairs*. 2010. V. 24.4. URL: <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/francis-deng/3172-edward-luck-the-responsibility-to-protect-growing-pains-or-early-promise> (дата звернення: 04.10.2020).
11. Norooz E. Responsibility to Protect and its applicability in Lybya and Syria. URL: https://www.icl-journal.com/media/ICL_Thesis_Vol_9_3_15.pdf (дата звернення: 04.10.2020).
12. Hilpold P. The Duty to Protect and the Reform of the UN – A New Step in the Development of International Law? *Yearbook of the United Nations Law*. 2006. P. 25–49.

Д. С. Легкобит

*студ. II курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. О. М. Миколенко

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Досліджувана тема є актуальною, оскільки питанню реалізації конституційних прав особи під час підготовчого провадження, на нашу думку, не приділяється достатньої уваги серед науковців.

Без чіткого розуміння того, що собою являє підготовче провадження, неможливо розглядати питання про реалізацію конституційних прав в його межах. О. В. Бабаєва визначає підготовче провадження як першу стадію судового провадження, яка полягає в тому, що суд у визначеному законом порядку шляхом проведення підготовчого судового засідання, встановлюючи наявність достатніх підстав, вирішує питання про затвердження угоди, звільнення особи від кримінальної відповідальності або про призначення судового розгляду матеріалів кримінального провадження, що надійшли від прокурора для розгляду їх по суті [1, с. 131].

Реалізація прав особи під час підготовчого провадження пов'язана із застосуванням механізму реалізації прав і свобод. Під цим механізмом розуміють спосіб здійснення прав і свобод, тобто особливим чином погоджені правомірні позитивні дії особи, усіх зобов'язаних та інших суб'єктів права, а також умови і факти, що впливають на цей процес [2, с. 52].

Якщо розглядати нормативно-правові гарантії як спосіб реалізації конституційних прав особи на етапі підготовчого провадження, необхідно звернути увагу на юридичні гарантії, які захищають конституційне право особи знати свої права і обов'язки [3, ст. 57]. Так, під час підготовчого судового засідання особам, що беруть у ньому участь, повідомляються їх права і обов'язки. Для цього судовим розпорядником відповідним особам роздаються пам'ятки [4, ст. 345].

Ще одна нормативно-правова гарантія дозволяє реалізувати особі своє право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб під час підготовчого провадження. Кримінальним процесуальним законодавством встановлено, що під час підготовчого провадження можуть бути оскаржені:

1) рішення прокурора, слідчого, дізнавача про відмову у визнанні потерпілим;

2) рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора при застосуванні заходів безпеки [4, ст. 303].

Учасники судового провадження під час підготовки до судового розгляду наділені правом подання клопотання до суду про здійснення судового розгляду в закритому судовому засіданні [4, ст. 315]. І рішення про проведення такого розгляду може прийматися, зокрема, для забезпечення реалізації особами своїх прав на невтручання в їх особисте і сімейне життя та на повагу до їх гідності.

Однією з найважливіших, на нашу думку, гарантій, що дозволяє особі реалізовувати свої права під час підготовчого провадження, є заборона надання для ознайомлення матеріалів про застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві [4, ст. 317]. Заходи безпеки покликані захистити життя, житло, здоров'я та майно осіб, щодо яких вони застосовуються [5, ст. 1]. Але ефективність їх застосування напряму залежить від нерозголошення відомостей про такі заходи. І тому введенням заборони на ознайомлення з матеріалами про застосування даних заходів забезпечується реалізація особою її конституційних прав на життя, на недоторканність житла, на приватну власність та на повагу до її гідності.

Отже, дослідивши дану тему, ми можемо побачити, що конституційні права особи під час підготовчого провадження реалізуються за допомогою різноманітних гарантій, які закріплені в Конституції, Кримінальному процесуальному кодексі та інших нормативно-правових актах. І тому лише неухильне додержання законності під час цієї стадії кримінального провадження може у повному обсязі забезпечити реалізацію прав осіб в її межах.

Список використаної літератури

1. Бабаєва О. В. Підготовче провадження як самостійна стадія в системі кримінального судочинства України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 35. С. 126–132.
2. Аграновская Е. В., Витрук Н. В. Реализация прав граждан в условиях развитого социализма. Москва : Наука, 1983. 264 с.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4191> (дата звернення: 04.11.2020).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 04.11.2020).
5. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23.12.1993 № 3782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text> (дата звернення: 04.11.2020).

А. С. Лукашева

студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова

спеціальність «Право»

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Т. В. Степанова

ПРО РОЛЬ ЕКСПЕРТА В СУДІ

Серед багатьох учасників судовому процесі хотілось би особливо виділити таку особу як експерта в суді (судового експерта) – особу, що володіє спеціальними знаннями, яку залучають органи досудового розслідування, суд для проведення експертизи [1]. Експерт видається дуже важливим учасником, що має дуже великий вплив на весь процес як такий.

На даний час робота експерта є дуже актуальною, а широке застосування експертної діяльності простежується в різних сферах, в тому числі в конституційному праві та під час оцінки органів державної влади. Без діяльності експерта можливе допущення судових помилок, які в подальшому можуть вплинути на винесення невірної рішення. Експертиза – це завжди робота з деталями, тому не кожна людина може виконувати таку кропітку роботу, завжди бути відповідальною та сконцентрованою на всі сто відсотків. Саме людина з такими якостями, яка сумлінно виконує свою роботу та стає висококваліфікованим експертом, не може не викликати довіру. З одного боку, спектр діяльності експерта дуже широкий і охоплює велику кількість сфер, але з іншого боку, це дуже вузькоспеціалізована діяльність, яка потребує високого рівня знань в конкретній сфері та уміння орієнтуватися саме в профільних питаннях.

Експерт має не так багато прав та обов'язків, але і тут є свої особливості. Наприклад, експерт має можливість відмовити в представленні доказів у суді, якщо на його думку їх буде недостатньо для процесу. До обов'язків слід віднести проведення дослідження та надання обґрунтованого письмового висновку, до експерта можуть також звернутися за наданням роз'яснення про даний ним висновок. Він також має можливість заявляти самовідвід, якщо з'явилися підстави, які виключають його участь у справі.

Водночас дуже важливою є роль експерта в самому процесі та його принципове значення для законності винесення майбутнього судового рішення. Адже висновок, який робить експерт, є доказом в суді і на його основі може бути винесено безліч рішень. З одного боку, діяльність експерта не можна назвати надважливою і напевно можна представити судовий процес без його участі. Але з іншого боку, спірним видається можливість отримати вірні висновки в суді без його детальної перевірки.

Тому логічним видається, що всі вітчизняні процесуальні кодекси визначають, що висновок експерта – це результат діяльності експерта з проведення експертизи, докладний опис проведених експертом досліджень та

зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи, викладений у складеному відповідно до вимог закону документі (ст. 101 Кримінального процесуального кодексу України [2, ст. 101], ст. 72 Цивільного процесуального кодексу України [3, ст. 72], ст. 69 Господарського процесуального кодексу України [4, ст. 69], ст. 102 Кодексу адміністративного судочинства України [5, ст. 102]).

Актуальність даної теми доводить також те, що на даний час велика кількість справ пов'язана з фальсифікаціями доказів. І саме діяльність експерта запобігає цьому процесу та допомагає прийти до вірних висновків шляхом представлення перевірених та правдивих доказів. Тому дана тема важлива і потребує подальшого дослідження та законодавчого вдосконалення.

Список використаної літератури

1. Хто такий судовий експерт? *НСЕО*. URL: <https://sudexpert.vn.ua/a385904-hto-takij-sudovij.html> (дата звернення: 02.11.2020).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 02.11.2020).
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 02.11.2020).
4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 02.11.2020).
5. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 02.11.2020).

К. К. Мальцева

*студ. III курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. О. А. Чуваков

ТЕРОРИЗМ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНУ

За останні роки тероризму стали приділяти досить значну увагу, як представники соціальних наук, так і політологи, громадськість, її представники. Однією із глобальних проблем на даний момент є міжнародний тероризм, який з кожним днем все більше послаблює устрій навколо світу. Загроза нормальному функціонуванню суспільства є нагальною проблемою, оскільки тероризм найчастіше призводить до значних втрат у економічній сфері держави, оборонній, політичній та впливає на моральний стан громадян, які

переносять сильний душевний біль та страх за власне життя. Метою даного дослідження є розкриття поняття «тероризму», його кримінально-правова характеристика, особливості вчинення даного злочину, його головні ознаки та притягнення до кримінальної відповідальності. Дослідженням правової природи суспільно-небезпечного явища тероризму займалися такі вчені: Ю. Авдєєв, О. Дмитрієв, О. Здравомислов та інші, які проводили детальну характеристику терористичного акту як соціально-політичного явища. Також дане питання розглядали і вчені сучасності, але зупинялися вони на більш поглиблених питаннях злочину: мотиви дій терористів, психологічний опис особистості, проблеми соціальності висвітлили М. Афанасьєва, О. Герасимова, Є. Кожушко, Л. Млечина.

В Україні тероризм є кримінально-караним діянням. У кримінальному законодавстві України цей злочин розташований у розділі IX «Злочини проти громадської безпеки» Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України). Згідно зі ст. 258 КК України, терористичний акт полягає в застосуванні зброї, вчиненні вибуху, підпалу, створенні небезпеки для життєдіяльності людей або заподіянні значної майнової шкоди, порушенні системи суспільної безпеки, залякуванні народонаселення, провокації збройного конфлікту, міжнародного скандалу, певних політичних, релігійних чи інших провокаціях, а також погроза вчинення зазначених дій [1, ст. 258]. Законом України від 20.03.2003 № 638-IV «Про боротьбу з тероризмом» передбачені основні організаційно-правові засоби протидії терористичним проявам, окрім основного призначення закону, він також закріплює визначення «тероризму». Розуміється, що це є суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади, або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей, або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей» [2, ст. 1]. Пояснюючи дані терміни, можна констатувати, що тероризм – залякування політичних опонентів шляхом застосування фізичного впливу, примусу та насильства над суспільством для досягнення власних цілей та результатів.

У широкому сенсі під основним об'єктом тероризму визначають суспільну безпеку та її охорону, але також має місце наявність додаткових об'єктів у вигляді життя, здоров'я громадян, їхньої власності, майнові та політичні інтереси. Об'єктивна сторона тероризму виражається у скоєнні небезпечних відкритих дій: демонстративне використання зброї, яке може спричинити загибель людей, призвести до нестабільної роботи життєво важливих органів, нанесення шкоди майну та погроза у вчиненні перелічених дій. Як приклад, можуть бути використані і іншого роду небезпечні заходи, як розпилювання отруйного газу, затоплення, руйнування будівель, доріг, шляхів

для дезорієнтації громадян у стресовій ситуації. Терористичний акт вважається закінченим з моменту створення небезпеки для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків.

Суб'єктивна сторона злочину полягає лише у формі прямого умислу, виходячи з психоемоційного забарвлення (ставлення) винного до аспектів об'єктивної сторони і також присутня спеціальна мета – залякування населення.

Суб'єктом вважається осудна особа, яка досягла 14-ти років. Значною ознакою даного критерію є відносна малочисельність безпосередніх суб'єктів терористичної атаки (що є усталеним критерієм відмежування тероризму від інших форм політичної боротьби) і прагнення до ефекту дестабілізації та невротизації суспільства, медіа-шоку, націленість на вибуховий соціальний резонанс за другорядного значення змісту бойової операції [3]. Згідно із ст. 258 КК України, терористичний акт карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з можливою конфіскацією майна, у випадку вчинення злочину повторно або за попередньою змовою – від семи до дванадцяти років; заподіяння смерті людині внаслідок терористичних акцій – від десяти до п'ятнадцяти років/довічне позбавлення волі.

Існує теорія щодо розгалуження тероризму як суспільно-небезпечного явища на 3 види: *державний*, який полягає у застосуванні державними владними органами дій для виконання власної місії, завдань з використанням терористичних методів; *внутрішній*, який відбувається в рамках, межах певної держави; та *міжнародний*, який зростає з кожним днем все більше, виокремлюючи суттєво небезпечний його підвид – *транснаціональний*. Особливої уваги також заслуговують терористичні напади з використанням біологічної та ядерної зброї, котрі змушують повинуватися населення під страхом смерті, іншими словами, *технологічний тероризм*. Під технологічним тероризмом розуміються кримінальні правопорушення, що вчиняються з терористичною метою із застосуванням ядерної, хімічної, бактеріологічної (біологічної) та іншої зброї масового ураження, засобів електромагнітної дії, комп'ютерних систем та комунікаційних мереж, включаючи захоплення, виведення з ладу і руйнування потенційно небезпечних об'єктів, які прямо чи опосередковано створили або загрожують виникненням надзвичайної ситуації внаслідок цих дій та становлять небезпеку для персоналу, населення та довкілля; створюють умови для аварій і катастроф техногенного характеру [2, ст. 1]. До злочинів даного типу відносяться потенційно небезпечні маніпуляції з такими приладами без отримання дозволу відповідних посадових осіб, висловлення загроз в адресу громадян або державних органів з метою нанесення шкоди їхньому здоров'ю або власності та отримання ядерного матеріала незаконним шляхом – крадіжка, присвоєння за рахунок введення в оману або вчинення фізичного/морального впливу задля досягнення та отримання предмету. Також виділяють відносно новий вид тероризму –

суїцидальний, під яким розуміють добровільну готовність віддати життя для досягнення інтересів у державній діяльності з політичним підтекстом. На даний момент існує велика кількість релігійних та світських терористичних угруповань, які впроваджують механізм «самопожертвування» як психологічний прийом у боротьбі з власним урядом або іноземним. Загальновідомими групами, які зловживали даними засобами є Ісламський рух опору («Хамас») і «Ісламський джихад», на окупованих Ізраїлем територіях; «Хезболлах» («Партія Аллаха») в Лівані; «Єгипетський ісламський джихад» і «Гамаїя ісламія» («Ісламська група») в Єгипті; «Озброєна ісламська група» (GIA) в Алжирі; міжнародна група «Барбар Халса» (ВКІ) в Індії; «Тигри звільнення Таміла» (LTTE) в Шрі-Ланці; Робоча партія Курдистану (РКК) в Туреччині; мережу осередків терористичної організації Усами бен Ладена «Аль-Каїда» в Афганістані [4].

Слід відзначити, що сучасний тероризм характеризується різким зростанням технічного оснащення, високим рівнем організації, наявністю значних фінансових коштів. Його головна відмітна риса – це розмивання меж між міжнародним і внутрішнім тероризмом. Розширюються зв'язки терористичних організацій з наркобізнесом і незаконною торгівлею зброєю. Помітна динаміка зростання терористичних груп у сучасному світі.

Підсумовуючи вищевикладене, можна прийти до висновку, що тероризм є складним багаторівневим злочином, який потрібно розглядати з різних його аспектів та враховувати усі напрями його вчинення. Терористичний акт найчастіше здійснюється під час ослабленої обставини у регіоні, країні або навіть у світі (світова криза), який ще більше знесилоє органи влади, діяльність міжнародних організацій шляхом тиску на них та підкорюване населення у різноманітних проявах як фізичним примусом, так і погрозою застосування насильства для отримання очікуваного терористами результатом. Чинне законодавство має положення стосовно відповідальності за вчинення тероризму, але потребує уточнення та визначення конкретних особливостей цього злочину.

Список використаної літератури

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 02.11.2020).
2. Про боротьбу із тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 02.11.2020).
3. Арістова А. Релігійне підґрунтя міжнародного тероризму. *Українське релігієзнавство*. 2010. № 56. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/44111> (дата звернення: 02.11.2020).
4. Михеев И. Терроризм, понятие, ответственность, предупреждение (уголовно-правовое исследование) : квалиф. работа. Владивосток, 2003. 78 с.

В. В. Мартиновська

студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова

спеціальність «Право»

Науковий керівник: д.ю.н., проф. А. В. Смітюх

ЦИВІЛЬНІ ПЛОДИ У РИМСЬКОМУ *JUS CIVILIS* ТА СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Слово «плоди» є загальноживаним, проте з ним можна зустрітися не тільки в побуті, оскільки водночас це правове поняття, яке було відоме ще римському *Jus Civilis*.

У римському праві плоди (лат. – *fructus*) розуміються як особливий вид речей, а саме, як зазначає Д. В. Дождьов – поняття плодів пов'язане з уявленням про плодосну річ і включає в себе усі блага, які виникли у процесі експлуатації речі і є похідними від неї [1, с. 322].

За свідченням І. Б. Новицького та І. С. Перетерського римські юристи виділяли такі види речей: речі рухомі та нерухомі; *res mancipi et res nec mancipi* (речі, для відчуження яких необхідно здійснювати формалізовану процедуру манципації та інші; речі головні і похідні (у т.ч. частини речі, приналежності, плоди); речі в обороті та речі поза оборотом [2, с. 148]; О. А. Підпригора називає також поділ речей на: тілесні і безтілесні; родові та індивідуально визначені; споживні і неспоживні; подільні і неподільні; прості і складні, але також розглядає плоди як вид побічних чи додаткових речей, що протиставляється головним речам [3, с. 152].

Плоди відрізнялися від інших речей тим, що вони виникають в процесі експлуатації плодоносної речі, тобто є тією річчю, що залежить від головної речі [4, с. 30], водночас вони є споживними, на відміну від плодоносної речі: господарська мета плодоносної речі полягає у періодичному виробництві плодів, що можуть бути відділені від такої речі без шкоди для неї [1, с. 323].

У свою чергу плоди поділялись у римському праві на вже відділені та ще не відділені від речі, і, найголовніше, на природні плоди (*fructus naturales*), тобто такі, що вирощені природою, самою річчю та цивільні плоди (*fructus civiles*), тобто такі, які приносить річ в результаті використання її в обороті [3, с. 162]. Зокрема, у Дігестах Юстиніана це платежі залежних осіб («плата, отримана від колонів, займає те саме місце, що й плоди», D.5,3,29 [5, с. 264]), відсотки («якщо після пред'явлення вимоги про сплату боржник допустив прострочення, то з цього моменту гроші не є безплідними», D.22,1,7 [5, с. 515], «проценти займають місце плодів і за справедливістю не можуть відділятися

від плодів», D.22,1,34 [5, с. 519]), орендна плата тощо («плата за найм міських ділянок визнається плодами», D.22,1,36 [5, с. 519]).

Водночас, поняття плодів є категорією сучасного цивільного права України як однієї з країн романо-германської правової сім'ї: відповідно до ч. 1 ст. 189 ЦК України продукцією, плодами та доходами є все те, що виробляється, добувається, одержується з речі або приноситься річчю; ч. 2 цитованої статті встановлює, що продукція, плоди та доходи належать власникові речі, якщо інше не встановлено договором або законом [6]. Можна бачити, що, фактично, під римське розуміння цивільних плодів підпадають продукція і доходи за чинним ЦК України.

На думку Б. Новика «Цивільним кодексом України сприйнята римська класифікація речей. Зокрема, поділ на речі подільні та неподільні; родові і видові; споживні і неспоживні. Тут виділено головну річ і належність; визначено належність продукції, плодів, доходів» [7, с. 201].

Проте видається, що рецепція категорії цивільних плодів до правової системи України є значно ширшою: аналізуючи чинний ЦК України можна дійти висновку про те, що цивільними плодами у римському розумінні є, серед іншого: дивіденди у господарських товариствах (п. 2 ч. 1 ст. 116 ЦК України); проценти (ч. 1, ст. 536 ЦК України); кошти, отримані поручителем або гарантом у якості оплати його послуг (ч. 1 ст. 558, ч. 1 ст. 567 ЦК України); платежі за договором ренти (ст. 731 ЦК України); плата за користування майном за договором найму (ст. 762 ЦК України), у т.ч. – плата за прокат речі (ст. 789 ЦК України), плата за найм окремої споруди (її частини) або земельної ділянки (ст. 797 ЦК України); плата за користування житлом (ст. 820 ЦК України) [6, ст.ст. 116, 536, 558, 567, 731, 762, 789, 797, 820].

Отже, можна зробити висновок про те, що давнє римське поняття цивільних плодів (*fructus civiles*) зберігає актуальність, було реципійоване (втілене, запозичене) до романо-германської правової системи, у т.ч. до цивільного права України і має свій прояв у численних нормах чинного ЦК України.

Список використаної літератури

1. Дождев Д. В. Римское частное право : Учебник для юридических вузов и факультетов. Москва : НОРМА, ИНФРА–М, 1996. 704 с.
2. Римское частное право : Учебник / Под ред. проф. И. Б. Новицкого и проф. И. С. Перетерского. Москва : Юристъ, 2004. 544 с.
3. Підпригора О. А. Римське приватне право : Підручник для студентів юрид. спец. вищих навч. закладів. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 440 с.
4. Гончаров И. А. Актуальные вопросы института собственности в римском праве. *Образование. Наука. Научные кадры*. 2020. № 3. С. 29–35.
5. Дигесты Юстиниана. Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. Москва : Зерцало, 1997. С. 152–598.

6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 04.11.2020).
7. Новик Б. Окремі аспекти впливу римського права на розвиток системи українського права. *Про українське право*. 2015. С. 196–203.

Т. М. Меленчук

*студ. III курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. О. А. Чуваков

ДЕЯКІ РИСИ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

Актуальністю даної теми виступає серйозність та масштабність вчинення кримінальних правопорушень в такому ранньому віці. Злочинність неповнолітніх – це серйозна проблема, оскільки суб'єктами вчинених злочинів є неповнолітні – по суті, діти, які лише починають своє доросле самостійне життя.

Метою даної статті є усвідомлення злочинності неповнолітніх як суспільної проблеми, встановлення й пояснення її сучасних тенденцій, а також дослідження варіантів зменшення вчинення злочинів серед неповнолітніх.

Для злочинності підлітків характерна підвищена латентність, оскільки багато злочинів, які вони скоюють, дорослі сприймають як пустощі через недостатню соціальну зрілість (наприклад крадіжки в сім'ї, сусідів, навчальних закладах, хуліганські бійки, відбирання грошей і речей у молодших). Через те що цьому не надається належного значення або через небажання «виносити сміття з хати» про такі дії, як правило, не повідомляють в органи внутрішніх справ. Тому реальнішим є облік тяжких насильницьких і насильницько-корисливих злочинів, які скоюють підлітки.

Неповнолітні злочинці – це особи віком від 14 (вік, з якого починається кримінальна відповідальність практично за всі діяння, які реально вчиняють неповнолітні) до 18 років (вік юридичного повноліття) [1].

Однак фактично межі існування явища злочинності неповнолітніх визначаються самою кримінальною реальністю, що об'єктивно склалася у середовищі неповнолітніх та набула закономірного характеру. Практика показує, що діти починають експериментувати із вчиненням правопорушень і суспільно небезпечних діянь, як правило, з 11 років. З цього віку за вчинення суспільно небезпечних діянь, за які Кримінальним кодексом України передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років, неповнолітні правопорушники поміщуються до приймальників-розподільників

для дітей. Частина з них за рішенням суду направляється до спеціальних навчально-виховних закладів [2, с. 206].

Дії неповнолітніх правопорушників останнім часом характеризуються все більшою жорстокістю і цинізмом. Підлітки беруть участь у групових злочинах, часто з використанням спеціальних знарядь (холодної зброї, кастетів, біт), непоодинокі випадки вбивств з особливою жорстокістю, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, зґвалтувань, хуліганських дій, знущань зі своїх ровесників, а також продажу наркотичних засобів [3, с. 176].

Неповнолітній не стає злочинцем раптово, на момент вчинення злочину, а формується в межах дії певної сукупності причин та умов, які, в свою чергу, формують мотивацію окремих злочинних проявів неповнолітніх, що залежить від середовища та оточення, в якому сформувалась особистість [4, с. 179].

Причинами злочинності можна вважати генетичну схильність, вживання алкоголю та наркотиків, особливості виховання, соціального середовища, яке оточує людину і його власну активну життєву позицію.

Мотивами неповнолітніх злочинців є маніпуляція, домінування, контролювання з боку старших або однолітків.

Становлення особистості потенціального злочинця відбувається, як відомо, у родині, школі, під впливом найближчого побутового й дозвільного оточення. Саме в цих ланках соціалізації людини під впливом несприятливих чинників закладаються «ключові» морально-психологічні риси особистості майбутнього злочинця, що надалі обумовлюють його спрямованість, життєві орієнтири, позиції, потреби [5, с. 102].

Ще одним глобальним джерелом впливу на поведінку та вчинки дітей є використання гаджетів та інтернету. Адже починаючи з самих пелюшок діти вже стають залежними від телефонів, планшетів і т. д. І все б нічого, якби не любов дітей до перегляду нерідко жорстоких, холоднокровних, з байдужим ставленням до інших, фільмів та відео, які на жаль в наш час стали занадто розповсюдженими.

Окрім перегляду фільмів та відео, через безперешкодний доступ до інтернету в дітей є велика можливість скачувати та розповсюджувати ігри, в які досить часто страшно грати навіть дорослим. Іноді здається, що в розробників така місія по знищенню людяності та співчуття стосовно інших людей, адже ігри такого роду зомбіюють малечу та руйнують здорову психіку.

При призначенні покарання неповнолітньому суд повинен враховувати не тільки ступінь тяжкості злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання, а й умови його життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості. Особі, яка скоїла злочин, має бути призначено покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та запобігання новим злочинам [1].

Пильна увага в руслі спеціально-кримінологічного попередження злочинності неповнолітніх повинна приділятися ранній профілактиці девіантної поведінки в цих ланках соціалізації людини і насамперед – обстановці в родині, сімейному вихованню. Без серйозної спільної діяльності держави й суспільства по забезпеченню сприятливих умов розвитку підростаючого покоління неможливо успішне попередження злочинності неповнолітніх [5, с. 102].

Через маленький вік, діти досить легко піддаються психологічному впливу зі сторони навколишнього світу та не можуть чинити опір іншим.

Звичайно, не всі діти схильні до цього, а як правило ті, яким батьки мало приділяють уваги у вихованні, не контролюють їхніх інтересів та впадбань.

Значну запобіжну роль можуть виконувати школи, центри юнацької творчості, спортивні гуртки і секції, що організують дозвілля підлітків. Слід звернути увагу на можливості громадських організацій (екологічних, просвітницьких) у протидії злочинності неповнолітніх. Великої ваги набуває виховання шанобливого ставлення до пам'яток культури, національних надбань [6, с. 259].

Сучасний стан злочинності неповнолітніх характеризується наступними тенденціями: гіперболізацією корисливої мотивації, зумовленням загальнокримінальних злочинів тяжкими життєвими обставинами та боротьбою за виживання в агресивному середовищі, зростання рівня вуличного насильства у містах, конвергенцією різних форм злочинної поведінки, збільшення частки повторності та рецидиву, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність їхніми батьками, близькими родичами та іншими особами, які мають кримінальний досвід. Неповнолітні правопорушники все більше орієнтовані на заволодіння грошовими коштами і високоліквідним майном широкого господарського призначення [2, с. 215].

Отже, неповнолітні громадяни найбільше піддаються впливу, тому потрібно посилити контроль за ставленням дорослих до своїх та чужих дітей, а також за неблагополучними сім'ями, пропагувати ідею прийомних родин, якщо ситуація в країні не сприяє розвитку дитячих будинків.

Кожна сім'я, кожна інтелектуально розвинена доросла людина повинна всіма засобами перешкодити, не допустити втягування дітей у протизаконну діяльність, використання їх у своїх цілях. Адже діти – це наше майбутнє, і те, яким воно буде, залежить в першу чергу від нас.

Список використаної літератури

1. Закон і бізнес. Сирітська доля. URL: https://zib.com.ua/ua/114975-suddi_zauvazhuyut_scho_bilshist_nepovnoolitnih_zlochinciv_vih.html (дата звернення: 04.10.2020).
2. Головкін Б. М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 133. С. 204–217.

3. Корольчук В. В. Актуальні проблеми запобігання злочинам неповнолітніх. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 176–181.
4. Александров Ю. В., Гель А. П., Семаков Г. С. Кримінологія : Курс лекцій. Київ : МАУП, 2002. 295 с.
5. Голина В. В., Батиргареева В. С., Головкін Б. М. Деякі особливості сучасної злочинності неповнолітніх та шляхи її подолання. *Проблеми законності* : респ. міжвід. наук. зб. Харків, 2003. Вип. 62. С. 95–104.
6. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голина, М. Ю. Валуйська та ін. Харків : Право, 2009. 288 с.

І. О. Миколенко

*студ. II курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: ст. викл. О. С. Козерацька

СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ МЕДІАТОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

В останні часи все більше уваги у кримінальному провадженні приділяється розвитку альтернативних (позасудових) способів врегулювання конфліктів, серед яких особливе місце займає медіація. Цей спосіб врегулювання конфліктів є важливим кроком до оперативного вирішення спорів на досудовому етапі або під час судового розгляду. Ст. 469 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) передбачає, що домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді) [1]. Цю допомогу саме і надає медіатор у кримінальному провадженні.

Медіатор – це нейтральна й незалежна особа, яка не є представником жодної зі сторін, і, найголовніше, не має власного інтересу у справі. Завдання медіатора, перш за все в тому, щоб налагодити процес взаємодії сторін, допомогти їм проаналізувати ситуацію, побачити відмінності в поглядах, знайти інтереси, які насправді стоять за їхніми діями, позиціями та баченням, зрозуміти, що важливо для кожної зі сторін, і знайти точки перетину, на яких можна побудувати спільне взаємовигідне рішення [2]. Ці завдання є специфічними та вимагають наявності у нього спеціальних знань в галузі психології, конфліктології, комунікації тощо. О. О. Ейсман зазначав, що спеціальні знання – це знання не загальновідомі, не загальнодоступні, не мають масового поширення, та ними користується обмежене коло спеціалістів [3, с. 89–91].

Так, Стандарти під назвою: «Основні засади навчання базовим навичкам медіатора», які розроблені в межах Програми «Нове правосуддя», виокремлюють конфліктологічну, комунікативну, процедурну, рефлексивну компетентності медіатора, а також правову компетентність у сфері медіації [4, с. 26]. *Конфліктологічна* компетентність медіатора – це вміння відрізнити конфлікт від неконфліктної взаємодії суб'єктів, оцінити структурні елементи конфлікту, виявити його причини та пояснити учасникам конфлікту можливість або неможливість (недоцільність) вирішення конфлікту шляхом медіації. Мабуть основну частку компетентності медіатора складає *комунікативна* компетентність, яка розглядається як процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних, паравербальних і невербальних засобів [5]. *Процедурну* компетентність медіатора слід розглядати як можливість: обирати доречний для конкретного випадку процедурний формат медіації (індивідуальні чи спільні зустрічі, «човникова» медіація); проводити сторони через етапи медіації, навіть, можливість повертатись на попередній етап, якщо з'являється нова інформація або процес не просувається. Через набуття особою компетентностей медіатора формується її професійна ідентифікація, розуміння зони власної відповідальності, професійної позиції (ролі), своїх можливостей і обмежень, «зон розвитку» у професії, що і складає *рефлексивну* компетентність медіатора [6, с. 202–205]. Професія медіатора передбачає наявність правових знань, умінь та навичок реалізації правових норм, якими регулюється професійна діяльність. Медіатор має орієнтуватися в законодавстві, яким регламентується проведення медіації, зокрема, знати основні нормативно-правові положення щодо правового статусу медіатора, щодо процедури медіації, угод за результатами медіації, юридичних наслідків медіації тощо. Саме ці знання і є *правова* компетентність медіатора.

Отже, наявність спеціальних знань у медіатора суттєво відрізняє його від інших учасників кримінального провадження, надає можливість визнавати його повноцінним учасником цього провадження та потребує з боку законодавця чіткого визначення його правового статусу у кримінальному процесі.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення: 13.10.2020).
2. Безхлібна Н. Медіатор: роль, статус і відповідальність. URL: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012840 (дата звернення: 04.10.2020).
3. Эйсман А. А. Заключение эксперта (структура и научное обоснование). Москва : Юрид. лит. 1967. 152 с.
4. Основні засади навчання базовим навичкам медіатора / За заг. ред. К. Б. Наровської. Київ : Видавець В. Захаренко, 2019. 32 с.

5. Комунікація: матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії.
URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 04.10.2020).
6. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник / Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський та ін. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.

О. Р. Мойсєєнко

*студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Т. В. Степанова

ПРОБЛЕМИ ДОЛУЧЕННЯ ДО СПРАВИ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ

Закони всіх держав світу оновлюються та змінюються відповідно до вимог суспільства та часу. Не минули дані оновлення та зміни й процесуальне законодавство України.

15.12.2017 в Україні були внесені зміни до Господарського процесуального кодексу України (надалі – ГПК України), Цивільного процесуального кодексу України (надалі – ЦПК України) кодексів і Кодексу адміністративного судочинства України (надалі – КАС України). Дане волевиявлення законотворців мало б спростити та пришвидшити розгляд справ, сприяти покращенню процесу збору та долучення доказів. Ці зміни стосувалися багатьох аспектів, однак однією з новел у нормативно-правових актах було саме поняття «електронні докази». І хоча дане поняття існує недовго, такі докази використовуються вже досить тривалий час [1].

Відповідно до загального визначення (однакового у всіх трьох процесуальних кодексах – ст. 100 ЦПК України, ст. 96 ГПК України і ст. 99 КАС України), електронними доказами є інформація у цифровій формі, що містить дані про обставини у справі: електронні документи, веб-сайти, текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі [2, ст. 100; 3, ст. 96; 4, ст. 99].

Необхідно зазначити, що у Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК України) дотепер відсутнє поняття «електронні докази», навіть у науковців немає одностайної думки щодо доцільності закріплення поняття «електронні докази» в КПК України. На мою думку, вказане має бути негайно виправлено, оскільки кримінальний процес в Україні вже давно використовує електронні докази, однак вони зазвичай розглядаються як речові або письмові – тобто такі, які підпадають під поняття «документ» та технічні засоби фіксування, що допомагають виявити та підтвердити факт вчинення різних дій та інш. І такі докази по-різному позначаються: «комп'ютерні докази», «кібердокази», «цифрові джерела доказової інформації» тощо.

Щодо долучення електронних доказів на сьогодні є такі проблеми.

По-перше, оформлення електронних доказів є достатньо сумнівним, оскільки наразі суди не володіють технічною можливістю дослідити та перевірити електронний цифровий підпис (далі – ЕЦП) на предмет його достовірності.

По-друге, окремою проблемою є запитання подачі електронного листування, оскільки не врегульоване питання щодо необхідності використання ЕЦП при подачі такого листування як доказу.

Про цьому Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду у своїй постанові від 27.11.2018 р. зазначив, що роздруківки електронного листування є належним доказом відповідно до ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [5].

По-третє, нерідко як доказ сторони посилаються на інформацію із соціальних мереж опонента. Як правило, суди охоче використовують такі докази. Приміром, негативні висловлювання у Twitter стали підставою для рішення про відмову у визнанні позивача біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту (Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 19.03.2019 р. у справі №826/18174/16) [6].

Також проблемним аспектом є визначення достовірності даних доказів, оскільки з існуванням соціальних мереж існують такі явища як фейкові акаунти та кібербулінг, що можуть бути спрямовані, наприклад, на погіршення ділової репутації особи [7].

По-четверте, важливою проблемою є визначення поняття «оригіналу» та «копії» електронного доказу в законодавстві. Це видно з однакового розуміння понять «оригінал електронного пристрою» та «оригінал електронного доказу», що змушує учасників долучати до матеріалів справи електронні пристрої, наприклад, на які було здійснено фотозйомку. Яскравим прикладом є перегляд листування у месенджері «Viber», оскільки для того, аби дане листування було належним доказом, треба буде долучити як доказ носій – тобто сам телефон або комп'ютер, на якому даний месенджер встановлений і дане листування існує. Як правило, роздруківки такого листування не приймаються судом, оскільки важко встановити походження та правдивість даного доказу.

Враховуючи вищевказане, можна дійти висновку, що оформлення, подання і дослідження електронних доказів не є достатньо врегульованим, що знижує частоту використання даних доказів у судовому процесі.

Список використаної літератури

1. Рішення апеляційного суду Київської області від 02.06.2006 у справі № 22ц-1908/2006. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104762> (дата звернення: 29.10.2020).
2. Цивільний процесуальний кодекс України : від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 29.10.2020).

3. Господарський процесуальний кодекс України : від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 29.10.2020).
4. Кодекс адміністративного судочинства України : від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 29.10.2020).
5. Постанова Верховного Суду від 27.11.2018 у справі № 914/2505/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78450568> (дата звернення: 31.10.2020).
6. Постанова шостого апеляційного адміністративного суду від 19.03.2019 у справі № 826/18174/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80579207> (дата звернення: 31.10.2020).
7. Мисник Н. Електронні докази в суді: вирішення проблем доказування чи поле для фальсифікацій. *Юридична газета онлайн*. 2019. № 19 (673). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/elektronni-dokazi-v-sudi-virishennya-problem-dokazuvannya-chi-pole-dlya-falsifikaciy.html> (дата звернення: 03.11.2020).

І. В. Петровська

*студ. II курсу магістратури юридичного факультету ДонНУ імені В. Стуса
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к.ю.н, доц. К. О. Калаченкова

ЩОДО СУБ'ЄКТІВ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Результативність здійснення рекламної діяльності в мережі Інтернет залежить від визначення правового статусу суб'єктів такої діяльності. Для розробки правового статусу значення має види суб'єктів рекламної діяльності. У рекламних відносинах у мережі Інтернет може брати участь значна кількість суб'єктів, кожен із яких має свій специфічний статус.

Вищенаведене вказує на актуальність заявленої теми дослідження, метою якого є окреслення кола суб'єктів рекламної діяльності в мережі Інтернет.

Аналіз діючого законодавства дозволяє виділити трьох основних суб'єктів, що здійснюють рекламну діяльність, а саме: рекламодавця, виробника та розповсюджувача реклами [1, ст. 1], загальні визначення яких містяться в ст. 1 Закону України «Про рекламу».

Слід зазначити, що на практиці рекламодавців поділяють на дві категорії: компанії, чий бізнес повністю зосереджений в мережі (Інтернет-магазини, інформаційні, розважальні та пошукові ресурси, вкрай зацікавлені в притоці відвідувачів, оскільки вони самі одночасно є рекламними майданчиками), а також компанії з паралельним off-line бізнесом (комерційна діяльність яких зосереджена також поза Інтернетом та розглядають Інтернет як новий рекламний майданчик. Для останніх реклама в Інтернеті – практична альтернатива традиційним ЗМІ з їх непідйомними для початківця бізнесу розцінками [2, с. 123].

Крім того, унікальним суб'єктом рекламної діяльності є рекламне агентство, оскільки, з одного боку, воно не є обов'язковим учасником, а з

іншого – приймає творчі рішення і рішення по засобах поширення повідомлень, а також часто забезпечує розширене дослідження ринку і навіть включається в загальний план маркетингу. В окремих випадках агентство та рекламодавець діють абсолютно автономно, разом із тим рекламні агентства завжди залишаються активними учасниками в прийнятті творчих рішень у процесі розвитку рекламної кампанії [3, с. 10]. У зв'язку із цим, важливого значення набуває визначення особливостей правового статусу рекламного агентства як суб'єкта рекламної діяльності у мережі Інтернет.

Домінуючий тип агентств на сьогодні забезпечує повний спектр послуг, включаючи аналіз ринку, планування впровадження та просування нового продукту, надання творчих послуг та придбання місця і часу в мережі Інтернет. Нещодавно з'явилися альтернативні агентства, щодо забезпечують заміну великого агентства меншими спеціалізованими організаціями. Це стимулюється розвитком організацій, які спеціалізуються на придбанні місця і/або часу в мережі Інтернет, та інших, які забезпечують тільки творчі послуги.

За аналогією з іншими видами засобів поширення рекламної інформації, з усього спектру послуг агентств Інтернет-реклами можна виділити: креативну (змістовне наповнення рекламної кампанії: створення банерів, слоганів, інформаційної складової), медійну (розміщення рекламної продукції в засобах поширення рекламної інформації) та аналітичну (планування (визначення мети, завдань, рекламної стратегії, цільової аудиторії, конкурентного аналізу), моніторингу та постаналізу рекламної кампанії) частини.

Кожна з зазначених частин послуг оформлюється відповідним окремим договором з рекламними агентствами. Оскільки всі ці договори спрямовані на досягнення єдиної мети і досить часто можуть мати міжнародний характер, доцільним є укладення єдиного змішаного договору з дотриманням норм міжнародного приватного права щодо вибору застосовного права та визначення змісту договору.

Також, варто зазначити, що у сфері Інтернет-реклами вказані суб'єкти досить часто поєднуються або ж у різних відносинах можуть виступати в ролі кожного з них. Наприклад, блогер може розміщувати рекламу про свою сторінку на інших ресурсах і виступати як рекламодавець, а в інших випадках він на власному ресурсі розміщує рекламну інформацію. Слід також зазначити, що фактично кожна особа, яка в цьому заінтересована, має можливість сьогодні виготовити фактично кожен вид реклами (створити рекламне повідомлення, розробити банер, записати відео).

Особливість діяльності блогера в тому, що якісь події, новини, думки втілюються у вигляді записів у блогах, читаються іншими людьми, супроводжуються коментарями та переростають в обговорення. Поширюється інформація дуже швидко, оскільки Інтернет дає можливість читати будь-який блог з будь-якої точки світу і за це не потрібно платити. Крім того, інформація,

поширювана блогерами, як правило, супроводжується відео- та фотоматеріалами, що відіграє важливу роль у її сприйнятті [4, с. 56].

Отже, на сьогодні з'явився ще один суб'єкт рекламної діяльності – блогер, який активно використовує засоби рекламування, а блог є загальнодоступною площадкою для вільного та швидкого поширення інформації.

Однак така реклама має певні недоліки. За загальними правилами, лише частина блогерів перевіряють факти, про які пишуть. Переважна ж більшість не піклуючись про достовірність тих чи інших відомостей. Особливо негативними є випадки, коли виробник неякісної продукції пропонує за відповідну плату розмістити в блозі інформацію про якісні характеристики такої продукції (прорекламувати товар), читачі сприймають таку інформацію як власний досвід і з вірою ставляться до «експертів» і несвідомо купують продукцію неналежної якості або ж не з тими якісними властивостями, на які вони очікували.

Записи в популярних блогах можуть сприйматися читачами як джерело, що заслуговує довіри і не потребує перевірки. Популярним блогерам довіряють, вони користуються певним авторитетом, на них посилаються, звертаються до них як до фахівців у тому чи іншому питанні. У вітчизняному сегменті Інтернету таких блогів чимало. Фактично вони є засобом масової інформації, оскільки мають безліч читачів.

Правове регулювання в цій сфері досить неоднозначне і різноманітне. В першу чергу, варто зазначити, що на сьогодні блогерська діяльність в українському законодавстві не врегульована жодним нормативно-правовим актом.

Європейський Союз йшов шляхом ліберального регулювання досліджуваного кола відносин, встановлюючи застереження здебільшого лише щодо захисту прав споживачів. У 2003 р. Комітетом міністрів Ради Європи було ухвалено Декларацію про свободу спілкування в Інтернеті, якою визнавалось поширення ст. 10 ЄСПЛ щодо свободи слова з відповідними обмеженнями на мережу Інтернет [5]. Документом було закріплено принципи, які повинні застосовуватися в мережі, серед яких варто назвати свободу надання послуг без створення конкретних систем авторизації.

У 2014 р. Радою Європи було ухвалено спеціальний акт щодо обсягу прав в Інтернеті – «Керівництво з прав людини для інтернет-користувачів», яким так само стверджується примат прав людини і можливість доступу до ЄСПЛ у разі порушення прав людини в мережі. Права людини при цьому переважають над загальними умовами, що накладаються на Інтернет-користувачів будь-яким суб'єктом [6]. У зв'язку із цим, варто згадати практику Словаччини: у 2011 р. судом цієї країни було постановлено рішення проти місцевого порталу новин за анонімну образу і критику місцевого бізнесмена, представлену на веб-порталі.

Постановою було присуджено грошове відшкодування, а також зобов'язали провайдера видалити образливі слова [7, с. 6].

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що суб'єктами рекламної діяльності в мережі Інтернет є також рекламні агентства та блогери; а також про те, що правове регулювання рекламної діяльності в мережі Інтернет, у тому числі щодо суб'єктів рекламної діяльності варте уваги, але повинно бути узгоджене із правами людини, визнаними на міжнародному рівні.

Подальше дослідження доцільно спрямувати на удосконалення законодавства щодо правового статусу блогерів.

Список використаної літератури

1. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 39. Ст. 181.
2. Дейнекин Т. В. Оценка эффективности предпринимательской деятельности в сфере интернет-рекламы : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05. Москва, 2003. 158 с.
3. Тацишин І. Б. Адміністративно-правове забезпечення інформаційних відносин в галузі реклами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2009. 18 с.
4. Мамонова Е. А. Правовое регулирование рекламы. Москва : Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко». 2009. 220 с.
5. Declaration on freedom of communication on the Internet (Adopted by the Committee of Ministers on 28 May 2003 at the 840th meeting of the Ministers' Deputies). URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805dfbd5 (дата звернення: 04.11.2020).
6. Recommendation CM/Rec(2014)6 of the Committee of Ministers to member States on a Guide to human rights for Internet users (Adopted by the Committee of Ministers on 16 April 2014 at the 1197th meeting of the Ministers' Deputies). URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804d5b31 (дата звернення: 04.11.2020).
7. Piško M. Diskusie na webe súd neobmedzil. *Sme.sk*. 2012. P. 6–15.

И. С. Подлисняк

*студ. II курса магистратуры экономико-правового факультета ОНУ имени И.И.Мечникова
специальность «Право»*

Научный руководитель: к.ю.н., доц. А. Л. Святошнюк

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДОГОВОРОВ О ПРЕДОСТАВЛЕНИИ МАРКЕТИНГОВЫХ ИНТЕРНЕТ-УСЛУГ

В современных условиях активного развития производственных технологий маркетинг стал неотъемлемой частью не только сбыта товаров, работ и услуг, но и важной составляющей формирования производственной и инвестиционной политики участников имущественного оборота, а также стратегий развития как для мелкого и среднего бизнеса, так и для крупных

корпораций. Указанные процессы осуществляются в том числе и посредством заключения договора о предоставлении маркетинговых Интернет-услуг.

Исследованием различных аспектов регулирования маркетинговых услуг в сети Интернет в разное время занимались Г. Андрощук, О. Кулинич, Д. Кивелюк, К. Ковальчук, Л. Микитенко, Ю. Патинка, В. Панин, В. Степанов, Н. Федосенко, А. Юрасов и др. Однако, несмотря на то, что указанный вид договоров является ключевым для рыночной экономики, в настоящее время в Украине возникла ситуация, в которой договоры о предоставлении маркетинговых Интернет-услуг в нормативном плане неразработанны, а их использование базируется на общих правовых принципах договорного гражданско-правового регулирования.

В то же время, деятельность по оказанию маркетинговых услуг регулируется Законом Украины «О защите экономической конкуренции» [1], Законом Украины «Об Антимонопольном комитете Украины» [2], Законом Украины «О защите от недобросовестной конкуренции» [3], Законом Украины «О защите прав потребителей» [4], Законом Украины «О защите персональных данных» [5].

Прежде чем перейти к особенностям договоров о предоставлении маркетинговых Интернет-услуг, следует обратиться к определению категории «Интернет-маркетинг». Мы разделяем мнение А. В. Юрасова, который определяет Интернет-маркетинг как совокупность методов Интернет-коммерции, направленных на увеличение экономической эффективности сайтов и содержат Интернет-рекламу и другие формы привлечения посетителей; методы удержания посетителей на сайте; обеспечение покупки ими товаров или услуг, предлагаемых на сайте, если таковые имеются; или выполнение других действий (регистрации, подписки на новости и т.п.); метод создания постоянной аудитории сайта и/или сетевого сообщества [6, с. 15].

К существенным условиями договоров о предоставлении маркетинговых Интернет-услуг следует отнести условия о предмете, цене и сроке исполнения.

Предметом договора о предоставлении маркетинговых услуг Интернет-услуг является продвижение товаров и услуг через онлайн-сервисы. В зависимости от размера бизнеса и занимаемой ниши, заказчик может заказать как услугу комплексного Интернет-маркетинга (который включает в себя управление репутацией компании в СМИ и социальных медиа, а также формирования поисковой выдачи по брендовым запросам), так и заключить отдельные виды маркетинговых договоров (SEO-продвижение, SMM-продвижение, E-mail-рассылки, настройка контекстной рекламы и т.д.)

Цена договора определяется по соглашению сторон. Исходя из специфики предмета договора тип оплаты фиксированный или почасовая, но чаще абонентский.

Большинство договоров о предоставлении маркетинговых Интернет-услуг являются долгосрочными или заключаются на определенный период, как правило присутствуют промежуточные сроки.

Исследуя предмет договора маркетинговых Интернет-услуг, следует обратить внимание на такие моменты, как обязанность по уплате налогов, порядок выплаты вознаграждения за передачу прав интеллектуальной собственности на результаты работы от исполнителя к заказчику, оценка эффективности работы исполнителя.

Анализируя судебную практику по рассматриваемой категории дел следует обратить внимание на наиболее распространенные нарушения. Например, правомерность методов, используемых исполнителем, в частности, их соответствие нормам Гражданского кодекса Украины [7], Закону Украины «О защите персональных данных». Еще одним распространенным случаем является подтверждение фактического исполнения условий договора. Как правило, к ним относят акт приема-передачи предоставленных услуг, подписанный уполномоченными сторонами, фотоотчеты, распечатки истории продвижения сайта, подтверждение оплаты заказчиком и т.д. [8, ст. 1].

Таким образом, мы можем прийти к следующим выводам: договоры о предоставлении маркетинговых Интернет-услуг могут быть как публично-правовыми, так и частно-правовыми, местом исполнения договора всегда является виртуальное пространство Интернета без привязки к географическому месту пребывания заказчика, заключение договора может происходить как в простой письменной форме, так и в электронной, в таком случае договор находится в правовом поле страны оферента. Несмотря на то, что общие нормы гражданского права являются универсальными, все же договоры, предметом которых являются маркетинговые Интернет-услуги на уровне специальных норм требуют конкретизации вопросов правового закрепления.

Список используемой литературы

1. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр> (дата звернення: 04.11.2020).
4. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 04.11.2020).
5. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 04.11.2020).
6. Юрасов А. В. Основы электронной коммерции : учебник. Москва : Горячая линия – Телеком, 2008. 480 с.

7. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 04.11.2020).
8. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> (дата звернення: 04.11.2020).

Л. В. Руснак

аспірантка ЧНУ імені Ю. Федьковича

спеціальність «Право»

Науковий керівник: д.ю.н., доц. О. В. Щербанюк

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ТЯГАРЯ ДОКАЗУВАННЯ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Досліджувана тема є наразі актуальною, адже на сучасному етапі функціонування Конституційного Суду України у конституційному судовому процесі немає чіткої регламентації тягара доказування та чіткого законодавчого визначення на кого обов'язок доведення має все ж бути покладений.

Сутність тягара доказування в тій чи іншій мірі висвітлена щодо кримінального, цивільного та адміністративного судових процесів. Так, в кримінальному судовому процесі тягар доказування покладається на слідчого, прокурора та, в установлених Кримінальним процесуальним кодексом України випадках – на потерпілого. Також обов'язок доказування належності та допустимості доказів, даних щодо розміру процесуальних витрат та обставин, які характеризують обвинуваченого, покладається на сторону, що їх подає [1, ст. 92].

В цивільному судовому процесі тягар доказування відповідно до ст. 81 Цивільного процесуального кодексу України цілком покладається на сторін цивільного процесу [2, ст. 81].

У адміністративному процесі обов'язок доведення теж покладається на кожну зі сторін процесу, а в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову [3, ст. 77].

Проте в конституційному судовому процесі, що має надзвичайно важливе значення для функціонування держави, адже саме під час розгляду Конституційним Судом України звернень, скарг та подань відбувається вирішення та врегулювання питань державного значення, немає чітко закріпленого законодавчо обов'язку доказування.

Можемо лише навести ст. 71 Закону України «Про Конституційний Суд України», де зазначено обов'язки учасника конституційного провадження: «Учасник конституційного провадження зобов'язаний у разі запрошення

з'являтися на засідання, пленарне засідання Сенату, Великої палати, давати правдиві пояснення, надавати документи, матеріали та іншу інформацію, необхідні для повного та всебічного розгляду справи. За ненадання інформації або надання завідомо недостовірних документів, матеріалів, іншої недостовірної інформації учасник конституційного провадження несе відповідальність в порядку, визначеному законом» [4, ст. 71].

Як бачимо, поняття тягара доказування для учасника конституційного судового процесу описане в статті доволі розмито і немає чіткої вказівки про те, що саме учасник конституційного судового процесу має доводити обґрунтованість своєї скарги, звернення чи подання.

Отже, на нашу думку варто було б на законодавчому рівні визначити поняття тягара доказування та суб'єктів, на яких би він покладався. Це можливо зробити або через внесення відповідної норми до Закону України «Про Конституційний Суд України», або ж шляхом створення окремого нормативно-правового акта, що регулював би процедуру доказування загалом у конституційному судовому процесі.

Також доречним, на нашу думку, було б покласти тягар доказування на сторону, що звернулася до Конституційного Суду України з відповідним зверненням, скаргою чи поданням.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Офіційний вісник України*. 2004. № 16. Ст. 1088.
3. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. *Офіційний вісник України*. 2005. № 32. Ст. 1918.
4. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 63. Ст. 1912.

Е. Р. Савченко

*студ. II курсу економіко-правового факультета ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»
Научний керівитель: к.б.н., доц. Д. М. Сьтников*

ПРАВОВОЙ АСПЕКТ В НАУЧНОМ НАСЛЕДИИ В. И. ВЕРНАДСКОГО

Актуальность изучения научного наследия *Владимира Ивановича Вернадского* (1863–1945 гг.) обусловлена уровнем развития современной экологии – на данном этапе она становится научной базой для разработки

стратегий, позволяющих регулировать взаимодействие общества и природы, в том числе и через нормы экологического права.

Обществу необходимо ориентироваться не на борьбу с последствиями, которые разрушают природу, а на устранение самих причин. Экологические законы лежат в основе не только биологического, но и социального бытия и, с углублением экологического кризиса сегодня, становятся более актуальными [1].

Познание наследия великого ученого не осталось без внимания многих отечественных исследователей, в частности, таких как: Н. Г. Холодный, Б. Л. Личков, А. Е. Ферсман, В. М. Корсунская, К. М. Сытник, Р. К. Баландин.

В. И. Вернадский – выдающийся ученый-натуралист, мыслитель и общественный деятель, яркий представитель «русского космизма». Вершина его научного поиска – учение о биосфере и ноосфере. Уже в 1920-х гг. ученый предупреждал человечество о тех экологических проблемах, которые сегодня требуют безотлагательного решения. Мощный и разносторонний талант академика раскрылся на рубеже XIX и XX вв. – в период огромных успехов и больших открытий в области химии и физики, в начале проникновения новых идей и методов в естественные науки, что способствовало быстрому их развитию [2].

В центре научных идей В. И. Вернадского – влияние духовной жизни, на состояние общества и биосферы в целом. Он обозначил главные условия, которые должно соблюдать человечество в наше время:

- объединение всего человечества вокруг единых целей и задач;
- создание единой информационной сети;
- свобода выполнения принятых решений преобразования окружающей среды за счет неограниченного доступа к ресурсам и энергии;
- равенство и высокое благосостояние всех членов общества;
- исключение войны как средства решения социальных конфликтов.

Ученого интересовала жизнь земной коры во взаимодействии с воздухом, водой, живыми организмами, солнечными излучением. Ему приходилось заниматься многими науками о Земле и о жизни (минералогия, кристаллография, геохимия, биогеохимия, химия моря) [1].

Учение о биосфере и ноосфере, объясняющее мир взаимодействием всего сущего, позволяет понять естественное значение человека и разума. В. И. Вернадский считал, что все происходит закономерно, поэтому должен наступить переход к ноосфере – сфере разума. Он верил в то, что создание ноосферы будет означать прорыв за пределы нашей биосферной жизни. Техносфера, на основании знаний о биосфере и ноосфере, становится главным направлением в развитии цивилизации, эволюции человека и общества.

Научное наследие В. И. Вернадского определило место человека и научной мысли в эволюции биосферы, его труды позволили по-новому

взглянуть на природу как среду обитания человека, обозначили большой круг актуальных проблем и пути их решения в будущем. Подтверждением тому послужили конференции в Стокгольме (1972 г.) и Рио-де-Жанейро (1992 г.).

Эти события затронули проблему окружающей среды и будущего человечества. По итогам работы конференции, в Стокгольме была принята Декларация, в которой определялись стратегические цели и направления действий мирового сообщества в области охраны окружающей среды. Было признано право человека на «свободу, равенство и адекватные условия жизни в окружающей среде». Принятый план действий состоял из 109 пунктов, его реализацией занялась предложенная на конференции организация ООН – Программа ООН по окружающей среде (ЮНЕП). Также был создан Фонд окружающей среды, в честь конференции был установлен Всемирный день окружающей среды – 5 июня [3].

Конференция в Рио-де-Жанейро, где обсуждались существующие экологические проблемы и необходимость их решения, завершилась принятием Декларации по окружающей среде и развитию, содержащей основные принципы экологического права. Были провозглашены обязательства государств по основным принципам достижения цивилизацией устойчивого развития и безопасного будущего [4]. Декларация Рио-де-Жанейро по окружающей среде и развитию является одним из основных источников экологического права (основных нормативных принципов по охране окружающей среды) большинства стран.

Таким образом, были созданы условия для воплощения идей великого ученого в реальность. Соотношение жизни человека и его взаимодействия с окружающей средой отражены в нормативных документах, регулирующих экологические отношения. Создаются законодательные акты и другие источники права, содержащие эколого-правовые нормы, которыми человек должен руководствоваться при осуществлении действий в отношении природы. Так, в Конституции Украины заложены базовые нормы, на которых основаны все экологические правоотношения. Были также приняты законы, регулирующие природоохранные отношения: «Об охране окружающей природной среды», «Об охране атмосферного воздуха», «О растительном мире», «Об исключительной (морской) экономической зоне» и др.

Список использованной литературы

1. Электронный архив В. И. Вернадского. URL: <http://vernadsky.lib.ru> (дата звернення: 04.11.2020).
2. «Існувати – значить мислити» : до 155-річчя від дня народження В. І. Вернадського. URL: <https://knau.kharkov.ua/2051-snuvati-znachit-misliti-do-155-rchchya-vd-dnya-narodzhennya-v-vernadskogo.html> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Конференция в Стокгольме. Экология : справочник. URL: <https://ru-ecology.info/term/19149/> (дата звернення: 04.11.2020).

4. В Рио-де-Жанейро завершилась Конференция ООН, на которой была принята Декларация по окружающей среде и развитию. Календарь событий. URL: <https://www.calend.ru/events/7121/> (дата звернення: 04.11.2020).

А. І. Сваток

*студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к.ю.н., доц. О. Д. Гринь

ПРАВОТВОРЧІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

У теорії права не сформульовано єдиного розуміння поняття «правотворчість», та його співвідношення з державним управлінням. Але відомо, що правотворчість – це правова форма діяльності держави, яка пов'язана зі зміною або скасуванням юридичних норм і виражається у прийнятті та оприлюдненні нормативно-правових актів [1, с. 30].

Щоб глибше зрозуміти поняття правотворчості і його місця в державному управлінні, потрібно розглянути її суб'єктивні та об'єктивні характеристики. Суб'єктів правотворчості можна розглянути у широкому та вузькому значенні. У вузькому сенсі – це тільки державні органи, вони наділені правостановлюючими повноваженнями, а також судові органи (якщо прецедент є джерелом права), в широкому значенні можуть бути також включені будь-які фізичні та юридичні особи, представлені громадським суспільством [2, с. 194]. Об'єкт – це відповідний вид нормативно-правового акта, включений у правову діяльність держави внаслідок правотворчості. Отже, правотворчість представлена законотворчістю, результатом якої є закон, і підзаконною правотворчістю, результатом якої є підзаконний акт.

Головне призначення правотворчості – створення нових норм для регулювання суспільних відносин, сприяння їх перетворенню, а також сприяння розвитку засобів правового регулювання суспільних відносин [3, с. 12].

Важливу роль в цьому процесі відіграє підзаконна правотворчість, вона здатна швидко реагувати на нові обставини, також забезпечуючи правове регулювання суспільних відносин. Підзаконний правовий акт є різновидом нормативно-правового акту, який видається органами публічної влади [4, с. 46].

У різноманітній правовій сфері суспільства правотворчість займає головне місце. Це пояснюється тим, що саме правотворчість дає життя праву, формує, оформляє його і відкриває «двері» у суспільство [5, с. 19].

Державне управління – складова політичного управління, яка одночасно поєднує політичні та адміністративні засоби [6, с.140]. Це управління суспільством і окремими його елементами (групами, організаціями,

інститутами) у різних суспільних сферах з метою забезпечення реалізації основних суспільних і державних цілей.

Аналіз правових засад функціонування державного управління має важливе значення. Адже правотворчий процес у державному управлінні визнається найголовнішою формою владно-вольової діяльності держави, що включає узагальнення, і систематизацію конкретних правовідносин, що виникають у суспільстві, і спрямовані на створення нормативно-правових актів [5, с. 20].

Правотворчість, або процес створення права – це важлива складова правового регулювання, яке має значення для вдосконалення ролі права в цілому. Правотворчість включає в себе кілька етапів, які в своїй сукупності визначають суть правової норми, її зміст, місце в системі та призначення ролі в суспільстві.

Кожна держава встановлює певний порядок в суспільних відносинах, який за допомогою встановлених нормативно-правових актів охороняється і захищається. Правове регулювання охоплює багато сфер людського життя, при цьому розширюються межі нормативного впливу на суспільні відносини. Сьогодні, коли політичні та економічні реформи, що проводяться в Україні, вимагають інтенсивної законотворчості, стає зрозумілим, наскільки важливим є процес створення закону, створення та обговорення проекту, врахування думок та інтересів різних соціальних верств, співвідношення з іншими нормативними актами, можливість майбутнього закону вжитись у вже існуючу правову систему [5, с. 21].

Важливе значення для України на сучасному етапі є реалізація адміністративної реформи з метою створення ефективної системи державного управління. У 2010 р. розпочалась адміністративна реформа центральних органів виконавчої влади, у 2011 р. Верховна Рада приймає Закон України «Про центральні органи виконавчої влади», відповідно до цього закону, міністерство визначає напрями розвитку, видає накази нормативно-правового змісту, а інші центральні органи виконавчої влади – видають накази організаційного характеру.

Отже, правотворчість треба розглядати як соціальне явище, яке має правове та управлінське значення. В процесі правотворчості суб'єкти державного управління виявляють потребу в правовому регулюванні суспільних відносин і результатом цього є нормативно-правовий акт, реалізація якого впливає на ефективність державного управління.

Список використаної літератури

1. Дукова Н. М. Правотворчість фіскальної (митної) служби: історичні аспекти та сучасний стан. *Митна справа*. 2015. № 2. С. 29–34.

2. Михалюк С. Правотворчість як складова державного управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. № 1. С. 192–197.
3. Попович Т. В., Стрічик Я. Я. Підзаконна правотворчість: теоретико-правові аспекти. *Приватне та публічне право*. 2018. № 2. С. 12–16.
4. Ничка Ю. Підзаконна правотворчість: загальнотеоретична характеристика. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Вип. 61. С. 45–49.
5. Ганич О. А, Леонов О. Л. Правотворчість в державному управлінні : навч. посіб. Вид. 2-е, перераб. і доп. Донецьк : ТОВ «ВРА «Епіцентр», 2014. 416 с.
6. Гелей С. Д., Ругар С. М. Політологія : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 415 с.

І. В. Сівак

*студ. IV курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»
Науковий керівник: д.ю.н., доц. Є. Д. Стрельцова*

ІНСТИТУТ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ОГОЛОШЕННЯ ЇЇ ПОМЕРЛОЮ: ОСОБЛИВОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Інститут визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою у міжнародному приватному праві не є традиційним об'єктом спеціальних наукових досліджень. Водночас, останнім часом ця проблема набуває особливої актуальності у світі загалом та в Україні, зокрема через збройні конфлікти, воєнні дії, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру та інші події, що можуть спричинити масову загибель людей тощо. Окрім важливих питань гуманітарного характеру, пов'язаних із розшуком і соціальним захистом таких осіб, виникають і проблеми стосовно визначення правового статусу осіб, зниклих безвісти, та стосовно правового регулювання відносин, пов'язаних із встановленням та обліком таких осіб.

У контексті міжнародного приватного права актуальність даної теми полягає у тому, що розв'язання правових питань стосовно визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою, поряд з іншими, є необхідним для усунення можливої невизначеності правового регулювання так званих «міжнародних» сімейних, зобов'язальних відносин, відносин власності тощо. Це багато у чому викликане тим, що для будь яких приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, зокрема тих, що пов'язані з предметом цих тез, характерний особливий порядок визначення права, яке необхідно застосувати у конкретній ситуації. Отже, звернемо увагу на деякі проблематичні аспекти цього питання.

Перш за все, слід зазначити, що інститут визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою існує не у всіх державах. Наприклад, у

Великобританії та США, як вказують дослідники, «правовий інститут оголошення особи безвісно відсутньою не існує зовсім...» [1, с. 139].

По-друге, матеріальні норми різних держав, де цей інститут запроваджено, не є однаковими: різняться умови такого визнання, терміни, порядок тощо. Наприклад, цивільне законодавство Франції не передбачає можливості оголошення безвісно відсутньої особи померлою, проте надає можливість у судовому порядку встановити презумпцію безвісної відсутності й у подальшому прийняти рішення про оголошення її такою [2, ст. 112]. До того ж, оголошення особи безвісно відсутньою, за умови, що зацікавлені особи не зверталися з позовом про це, можливо після закінчення 20 років з дня отримання останніх вістей від неї або відомостей про неї [2, ст. 122]. Інакше це питання вирішує Цивільний кодекс України, встановлюючи у ст. 43, що фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування; а оголошена судом померлою – якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років та ін. [3, ст.ст. 43, 46]. Ці приклади були наведені для демонстрації факту відмінності метріально-правових норм різних держав стосовно одного і того ж питання, що потенційно може спричинити колізійні проблеми, коли йдеться про ситуацію з «іноземним елементом».

По-третє, в різних державах відрізняється і вирішення колізійних питань щодо досліджуваного інституту, а саме – право якої держави належить до застосування при визнанні особи безвісно відсутньою та оголошенні її померлою. За загальним правилом, рішення цього питання здійснюється на підставі особистого закону фізичної особи: або *закону громадянства*, або *закону постійного місця проживання*. Проте за специфічними обставинами, коли кваліфікацію надає судова установа іншої держави, може застосовуватися *закон суду*. Комбінований підхід вживаний зокрема у ст. 14 Закону «Про міжнародне приватне право» Республіки Польща: «1. Для визнання [оголошення] фізичної особи за померлу або таку, що зникла безвісти, застосовується її закон громадянства; 2. Якщо про визнання іноземця за померлого або такого, що зник безвісти, вирішує польський суд, застосовується польське право» [4, ст. 14]. Майже аналогічний підхід закріплено у ст. 41 Федерального закону Швейцарії «Про міжнародне приватне право»: «Питання оголошення безвісної відсутності відноситься до компетенції швейцарського суду за останнім відомим місцем проживання відсутньої особи, при цьому умови та наслідки оголошення особи безвісно відсутньої визначаються швейцарським правом» [5, ст. 41].

В українському міжнародному приватному праві це питання, поряд з доктринальними положеннями, передбачене у спеціальному нормативно-правовому акті – Законі України «Про міжнародне приватне право» (далі –

Закон України «Про МПрП») у ст. 20 «Визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою». В ній законодавець вказує, що «підстави та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою регулюються останнім з відомих особистих законів цієї особи». При цьому необхідно звернутися до ст. 16 даного Закону, з якої випливає, що особистим законом фізичної особи вважається: або закон громадянства – тобто застосування до особи права тієї держави, громадянином якої особа є; або закон найбільш тісного зв'язку – застосування до особи права тієї держави, в якій особа постійно проживає (перебуває) чи займається основною діяльністю [6, ст.ст. 16, 20]. Слід також зазначити, що Законом України «Про МПрП» прямо передбачено й юрисдикцію українського суду щодо розгляду справи «про визнання безвісно відсутньою або оголошення померлою особи, якщо вона мала останнє відоме місце проживання на території України» (ст. 76). З цього випливає, що в такому випадку, з огляду на зміст ст. 20 Закону України «Про МПрП», до правових підстав та наслідків визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою підлягає застосуванню матеріальне право України.

Доречно також було б звернути увагу на відповідні положення Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» від 12.07.2018 р. № 2505-VIII. У ст. 4 даного Закону України визначено, що «іноземець чи особа без громадянства, яка зникла на території України, набуває правового статусу особи, зниклої безвісти, в порядку, передбаченому цим Законом, якщо така особа перебувала на території України на законних підставах» [7, ст. 4]. Отже, особа без громадянства чи іноземець, які постійно проживали чи перебували на території України та які зникли безвісти, будуть вважатися безвісно відсутніми чи оголошеними померлими за законодавством України саме на підставі принципу тісного зв'язку.

Виходячи зі змісту норм іноземного законодавства та аналізу норм національного законодавства бачимо, що як матеріальне, так і колізійне право щодо визнання особи померлою чи оголошення її безвісно відсутньою у різних країнах відрізняється. Таке становище може слугувати причиною утворення так званих у міжнародному приватному праві «кульгаючих відносин» – ситуацій, коли особа, наприклад, може бути визнана померлою за законодавством однієї держави, але при цьому вона буде вважатися живою за правом іншої держави. Як висновок, вважаємо, що дієвим засобом для зменшення ситуацій із виникненням «кульгаючих відносин» та усунення невизначеностей таких ситуацій може слугувати укладення міждержавних договорів, здебільшого про надання правової допомоги, у котрих зацікавлені держави домовляються взаємно визнавати особу безвісно відсутньою або померлою та правові наслідки таких фактів. А також, без сумніву, необхідний перегляд даного

інституту на державному рівні та створення більш чіткої та розширеної бази для врегулювання судами спорів пов'язаних із цим питанням.

Список використаної літератури

1. Гожій І., Солончук І. До питань визнання іноземців безвісно відсутніми чи оголошення їх померлими. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2017. № 3. С. 139–141.
2. French Civil Code, 1804. URL: <http://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. С. 356.
4. Федеральний закон Швейцарії «Про міжнародне приватне право» 1987 р. URL: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/042901> (дата звернення: 04.10.2020).
5. Тітко Е. В., Куртинець М. І. Переклад Закону Республіки Польща на українську мову. *Форум права*. 2020. № 61 (2). С. 65–81.
6. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.
7. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти : Закон України від 12.07.2018 № 2505-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 38. Ст. 280.

А. П. Сідошенко

студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова спеціальність «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доц. О. О. Нігрєєва

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КОСМІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

Ми живемо у час великих відкриттів, інколи навіть не помічаємо, як швидко змінюється світ довкола. Ера космонавтики почалась досить нещодавно: 04.10.1957 стався запуск першого штучного супутника Землі, що вважається грандіозним здійсненням, а першим кроком на шляху розвитку пілотованої космонавтики є політ Юрія Гагаріна, який стався 12.04.1961, 21.07.1969 відбулась не менш визначна подія – висадка людини на Місяць.

На сьогоднішній день на земній орбіті знаходяться більше двох тисяч супутників різних держав, досить часто відбуваються польоти у космос, вражає якість знімків зірок, планет, далеких галактик, що свідчить про неймовірний стрибок науково-технічного прогресу.

Актуальність даної теми обумовлена перш за все тим, що перед всім людством постала потреба проведення спільної діяльності щодо вивчення та дослідження космічного простору з метою здійснення сумісного вкладу в історію космонавтики, пошуку перспектив її розвитку, створення нових можливостей для наступних поколінь.

Крім того, актуальність полягає ще й в тому, що з кожним роком відбувається все більше відкриттів, які в свою чергу потребуються правового регулювання суспільних відносин, що виникають разом із ними.

Незважаючи на факт прогресивного освоєння людиною космосу, він все одно залишається чимось загадковим та маловивченим, це зумовлює необхідність постійного та своєчасного вдосконалення космічного права.

Метою доповіді є розгляд проблематики міжнародно-правового регулювання функціонування, реєстрації космічних об'єктів, їхнього спасіння і повернення, визначення поняття космічних об'єктів, виокремлення їхніх характерних ознак.

Під міжнародно-правовим режимом космічних об'єктів слід розуміти їх особливий порядок регулювання нормами міжнародного публічного права, що виражається у застосуванні таких юридичних засобів, які найбільше сприяють задоволенню інтересів суб'єктів міжнародного права.

Термін «космічний об'єкт» дуже часто використовується у міжнародно-правових документах як загальне поняття, проте ще можна зустріти такі назви, як: «космічний корабель», «космічний апарат».

Легального, закріпленого нормами міжнародного права, єдиного визначення поняття космічних об'єктів ще досі не існує. Це поняття не є однозначним і потребує детального дослідження.

Розглянемо основні спроби науковців надати визначення цьому поняттю та існуючі міжнародні договори, які визначають правовий статус цих об'єктів.

У ст. 8 Договору про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 р. в якості космічних об'єктів розуміються такі, що були запуснені у космічний простір, доставлені або споруджені на небесному тілі [1, ст. 8]. Відповідно до цього під запуском (що також включає і його спробу згідно із п. б) ст. 1 Конвенції про відповідальність) слід розуміти процес, що триває з моменту введення в роботу двигунів до моменту виходу об'єкта на заплановану орбіту. Таким чином відбувається певний спланований рух космічного об'єкта по траєкторії.

У п. d) ст. 1 Конвенції про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами 1972 р. зазначено, що термін «космічний об'єкт» включає не лише складові частини космічного об'єкта, а також засіб його доставки і його частини [2, ст. 1]. Таке ж саме визначення було застосовано і у п. б) ст. 1 Конвенції про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір 1975 р. [3, ст. 1].

Щодо науки міжнародного права, то думки вчених різняться.

В Енциклопедії космонавтики за ред. В. П. Глушка зміст поняття відображається найбільш широко – як тіло, яке знаходиться у космічному просторі. До того ж виокремлюються види космічних об'єктів: природні та

штучні. Штучні – це космічні апарати, останні ступені ракет-носіїв та їх частини, а природні є небесними тілами [4, с. 189].

Л. М. Шестаков висловив свою точку зору щодо цього, його позиція склалась інакше, адже він зосередив увагу тільки на штучному характері об'єктів. На думку вченого, космічний об'єкт – це технічний пристрій (апарат), створений людиною і передбачений для використання у космічному просторі [5, с. 73].

В. Е. Теліпка сформував своє бачення і ще більше звузив зміст поняття. Відповідно до чого космічний об'єкт – штучно створений об'єкт, що виходить самотійно або який виводять на навколоземну орбіту або далі в космічний простір, призначений для діяльності в космічному просторі та на небесних тілах [6, с. 536].

Проаналізувавши і порівнявши ці міжнародні договори, а також взявши до уваги науковий досвід міжнародного космічного права, можна дійти висновку, що поняттю «космічні об'єкти» притаманні такі специфічні ознаки:

- 1) штучний характер;
- 2) рух по запланованій траєкторії;
- 3) здатність пересуватись у космічному просторі.

На основі викладеного доцільно було б сформулювати таке визначення:

Космічний об'єкт – це технічний пристрій (апарат), який призначений для виведення на орбіту Землі чи іншого небесного тіла у якості супутника або для польоту іншою траєкторією у космічному просторі, що включає всі складові частини, в тому числі і засоби доставки його частин.

Реєстрація відіграє важливе значення у визначенні космічного об'єкта, полягає передусім у встановленні правового зв'язку між державою, що здійснює запуск космічного об'єкта, і між самим об'єктом. Реєстрація надає можливість визначити питання щодо юрисдикції і контролю над космічним об'єктом, його екіпажем, встановити його національну приналежність і відповідальність за завдання таким об'єктом шкоди.

Слід зазначити, що діяльність, пов'язана із спорудженням та запуском космічного об'єкта, регулюється національним правом, а з моменту його запуску або спорудження у космічному просторі – міжнародним космічним правом.

Обов'язковий порядок реєстрації космічних об'єктів встановлюється Конвенцією про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір від 1975 р.

Запускаюча держава повинна зареєструвати космічний об'єкт, який запускається на навколоземну орбіту або в космічний простір, здійснивши запис до відповідного реєстру, що нею ведеться, та проінформувати про застосування такого реєстру Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Під терміном «запускаюча держава» у Конвенції розуміється держава, що здійснює або організовує запуск космічного об'єкта, або держава, з території або установок якої здійснюється запуск такого об'єкта.

При реєстрації надається інформація, зокрема щодо назви держав(-и), позначення космічного об'єкта або його реєстраційного номера, дати і території або місця запуску, основних параметрів орбіти, загального призначення цього об'єкта. Інформація надається не лише про космічні об'єкти, що запускаються, а й про об'єкти, що виводяться з навколоземної орбіти і більше на ній не перебувають.

Умови ведення реєстру та його зміст визначаються державою реєстрації [3, ст. 2].

У ст. 8 Договору про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла від 1967 р. закріплюються правові наслідки реєстрації космічних об'єктів: держава-учасниця Договору зберігає контроль та юрисдикцію над занесеним до її реєстру космічним об'єктом, що був запущений у космічний простір під час його знаходження у цьому просторі, в тому числі і на небесному тілі [1, ст. 8].

Тобто, зберігаючи юрисдикцію, держава зберігає повноваження вирішувати правові питання та здійснювати правову оцінку щодо космічних об'єктів, а, зберігаючи контроль, – можливість проводити державний нагляд за дотриманням норм і вимог законодавства, управляти об'єктом.

Крім того у статті визначено, що право власності на космічні об'єкти залишається непорушеним як під час знаходження об'єкта у космічному просторі або на небесному тілі, так і після повернення на Землю. Це означає, що вони належать тим державам, фізичним або юридичним особам, яким належали до запуску.

Стаття 5 Угоди про рятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, запущених у космічний простір від 1968 р. містить виклад прав і обов'язків Договірних сторін у разі виявлення космічного об'єкта або його складових частин іноземною державою на своїй території або за її межами. Угода закріплює правило повернення космічних об'єктів державі реєстрації [7, ст. 5].

По-перше, держава, що виявила космічний об'єкт, зобов'язана проінформувати про це власті, які здійснили його запуск, і Генерального секретаря ООН. По-друге, на прохання властей, що здійснили запуск, ця держава повинна надати допомогу у разі потреби, а саме вжити заходів щодо рятування цього об'єкта або його складових частин. Держава, що виявила на своїй території космічний об'єкт, вживає лише ті заходи рятування, які вона визначить «практично здійсненими», тобто такими, що з достатньою ймовірністю дадуть очікуваний результат на практиці.

Прохання зацікавленої у поверненні космічного об'єкта держави надати їй допомогу щодо його спасіння і повернення покликане свідчити про цінність об'єкта або його складових частин, наявність наукового інтересу.

З моменту фактичного передання об'єкта обов'язок повернути космічний об'єкт вважається виконаним. Витрати, що були понесені під час спасіння і повернення об'єкта або його складових частин покриваються властями, що здійснили запуск.

У разі, якщо космічні об'єкти або їхні складові частини є небезпечними та шкідливими, ця процедура носить інший – особливий характер. Ефективні заходи щодо них вживаються негайно для усунення можливої небезпеки заподіяння шкоди.

Угода передбачає відшкодування витрат, що були понесені державою при виконанні зобов'язань із виявлення, спасіння і повернення космічного об'єкта або його складових частин. Витрати покриваються властями, що здійснили запуск, якщо заходи були зроблені на їх прохання.

Отже, проблематика обраної теми постає передусім у відсутності легального визначення поняття космічних об'єктів, наявності прогалів і суперечностей у міжнародно-правових договорах, що їх стосуються.

До можливих шляхів вирішення проблем можна віднести створення міжнародно-правового документа, який би увібрав у себе всі аспекти правового регулювання космічних об'єктів, виокремив їхні специфічні ознаки і закріпив визначення поняття для його однакового та однозначного розуміння.

Попри всі старання людства покорити космос, він залишається маловивченим, нескінченно великим, незвіданим і неосяжним людською свідомістю. Важливість його пізнання неможливо переоцінити, оскільки діяльність людини в космосі, врегульована правовими нормами, може істотно змінити життя кожного з нас на краще, принести користь, забезпечити важливі життєві інтереси як кожної окремої людини, так і суспільства в цілому, держави та всього міжнародного співтовариства.

Як казав американський астронавт Ніл Армстронг, вперше ступаючи по поверхні Місяця: «Це маленький крок для однієї людини, але величезний стрибок для всього людства».

Список використаної літератури

1. Про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла : Міжнародний договір від 27.01.1967. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480 (дата звернення: 04.11.2020).
2. Про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами : Міжнародний договір від 29.03.1972. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_126 (дата звернення: 04.11.2020).

3. Про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір : Міжнародний договір від 14.01.1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_253 (дата звернення: 04.11.2020).
4. Космонавтика. Енциклопедія : науч. пособ. / за ред. В. П. Глушко. Москва : Советская энциклопедия, 1985. 527 с.
5. Международное космическое право : учеб. пособ. / М. И. Лазарев, Л. М. Шестаков. Москва : Международные отношения, 1999. 356 с.
6. Міжнародне публічне право : навч. посіб. / за ред. В. Е. Теліпко. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 608 с.
7. Про рятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, запущених у космічний простір : Міжнародний договір від 22.04.1968. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_483 (дата звернення: 04.11.2020).

А. В. Скрипник

*студ. II курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»
Науковий керівник: к.ю.н., доц. А. Л. Святошнюк*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У цивільному законодавстві України легальне визначення поняття розірвання договору відсутнє. Проте, у теорії науковці під розірванням договору розуміють припинення його дії.

Так, згідно з тлумачним словником С. І. Ожегова розірвати означає припинити дію чого-небудь (договору, угоди) [1, с. 104]. У словнику Д. Н. Ушакова під розірванням розуміється навмисне припинення будь-якої угоди [2, с. 98].

Д. І. Мейер вважає, що розірвання договору має місце, коли «угода перестає впливати на майбутні юридичні відносини громадян, але всі її наслідки, які настали до її припинення, залишаються в силі» [3, с. 391]. Однак, в сучасній доктрині дана позиція піддана критиці, так як такий підхід до визначення поняття «розірвання договору» звужує застосування даного інституту до договорів, укладених на невизначений термін і договорів, що мають триваючий характер.

С. А. Соменков визначає розірвання договору як акт, спрямований на припинення на майбутній час дії частково або повністю невиконаного договору і тим самим зобов'язань, які з нього виникли [4, с. 11]. Автор визначає розірвання договору як акт, у зв'язку з тим, що при розірванні договору завжди присутня «спрямованість волі на припинення договору».

Д. В. Кузнєцов вказує, що розірвання договору за згодою сторін є двосторонньою угодою, тому що являє собою дію, спрямовану на припинення

прав і обов'язків, які виникли з договору. Даний висновок автор робить, ґрунтуючись на поняттях угоди і поняття цивільно-правового договору. У свою чергу розірвання договору в односторонньому порядку, на думку автора, є юридичним фактом, зокрема вчинком. Це пов'язано з тим, що сама вимога про розірвання договору не тягне за собою ніяких наслідків і являє собою реалізацію суб'єктивного права [5].

Цілком погоджуємося із точкою зору М. А. Єгорової, яка вважає, що розірвання договору – це наслідок вольової дії або акта, метою якого є припинення договірних відносин, тобто розірвання договору – це результат іншої угоди [6, с. 12]. В обґрунтування своєї точки зору вона вказує, що підставами розірвання договору є юридичні факти-дії в формі дво- або багатосторонніх і односторонніх угод, так як вони представляють собою правомірні дії, мають виражену вольову складову (односторонню при відмові від виконання і при позовній вимозі або двосторонню при угоді сторін) і спрямовані на припинення договірних зобов'язань, ці юридичні факти призводять або до припинення обов'язків у простому зобов'язанні, або до припинення частини обов'язків або всіх обов'язків одночасно в складному зобов'язанні і як наслідок – до розірвання або зміни договору. Тобто, розірвання договору – це наслідок юридичного акту, мета якого – припинення договірних відносин. Суб'єкт або суб'єкти чинять певні правомірні діяння для подальшого припинення всіх обов'язків або частини обов'язків з метою подальшого розірвання договору.

На підставі вищезазначеного, можна зробити висновок, що визначаючи поняття розірвання договору, треба враховувати одну із «ключових» його ознак – вольової складової.

У випадку, коли договір розривається за взаємною згодою сторін, за своєю юридичною природою, таке розірвання є двостороннім правочином, спрямованим на припинення договору. Так, розірвання договору за згодою сторін, має вчинятись відповідно до вимог, вказаних у ст. 654 Цивільного кодексу України. У випадку, коли договір розривається в односторонньому порядку – має місце спосіб захисту цивільних прав та інтересів.

Слід зауважити, що і у першому, і у другому випадках, рішення про розірвання договору буде діяти на майбутні обставини, а отже – сторони не мають права вимагати повернення того, що було виконане ними за зобов'язанням, до моменту розірвання договору, якщо інше не встановлено договором або законом (ч. 4 ст. 653 ЦК України).

Крім того, такі вольові дії однієї, або обох сторін завжди напрямлені на припинення дії договору.

Таким чином, визначаючи поняття розірвання договору, слід враховувати три ключові ознаки останнього: 1) вольова складова розірвання договору;

2) рішення про розірвання договору завжди діє на майбутнє; 3) такі вольові дії завжди спрямовані на припинення дії договору.

Отже, на основі проведеного дослідження, пропонуємо наступне визначення поняття розірвання договору – це вольова дія однієї сторони, або рішення за взаємною згодою обох сторін, що спрямоване на припинення дії договору у майбутньому.

Список використаної літератури

1. Ожегов С. И. Словарь русского языка. Москва : ОНИКС 21 век : Мир и образование, 2003. 895 с.
2. Ушаков Д. Н. Толковый словарь современного русского языка. Москва : Аделант, 2014. 800 с.
3. Мейер Д. И. Русское гражданское право. Москва : Статут, 2003. 831 с.
4. Соменков С. А. Расторжение договора в гражданском обороте: теория и практика. Москва : МЗ-Пресс, 2002. 228 с.
5. Кузнецов Д. Расторжение договора и отказ от договора в гражданском законодательстве. *Право и экономика*. Москва : Юрид. Дом «Юстицинформ», 2004. № 9. URL: <http://www.consultant.ru> (дата звернення: 04.11.2020).
6. Егорова М. А. Правовая природа расторжения договора. *Юрист*. 2013. № 17. С. 12–19.

Л. І. Терпан

*студ. III курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к.ю.н., доц. О. О. Нігреєва

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОСМІЧНОГО ТУРИЗМУ

Слід почати з того, що на сьогоднішній день космічний туризм є одним із різновидів комерційної діяльності, що посідає значне місце на міжнародному ринку зовнішньоекономічної діяльності. Першою людиною в ролі космічного туриста був Денніс Тіто, який у 2001 р. перебував на борту російського космічного корабля «Союз ТМ-32» майже 8 діб [1, с. 112]. Відтоді космічний туризм перетворився на реальне явище, з якого окремі компанії отримують прибуток, реалізуючи різноманітні плани. Такі компанії, як правило, встановлюють свої власні спеціальні правила для здійснення туристичних польотів у космос. Звідси випливає проблема відсутності єдиних загальних правил регулювання даної галузі туризму. Таким чином, в рамках міжнародного космічного права ця тема є дуже актуальною і потребує значної уваги перш за все для подальшого розвитку космічного туризму, адже нині людство має можливість здійснити політ у космос не тільки в наукових, а й у туристичних цілях.

Метою даної роботи є розгляд проблеми правового регулювання космічного туризму, а також потрібно з'ясувати до якої саме правової сфери можна віднести таке явище, як космічний туризм, його джерела правового регулювання та наявні внутрішньодержавні акти.

Необхідно зазначити, що в юридичній науці тема космічного туризму привернула до себе значну увагу. Так, міжнародно-теоретичні аспекти космічного туризму були розглянуті такими вченими: Л. Г. Гусейновим, Я. М. Колосовим, Н. Н. Федощевою, Д. Б. Левиною, И. И. Лукацюком, А. П. Мовчаном, С. А. Малининим, С. Я. Марочкином, О. И. Тюновим, Э. Т. Усенком, Д. Э. Фельдманом та іншими.

Дискусійним питанням міжнародно-правової науки є віднесення правового регулювання космічного туризму до галузі міжнародного космічного права або міжнародного туристичного права, як наслідок виникають сумніви, в якому саме законодавстві мають бути закріплені норми, які регулюватимуть космічно-туристичну діяльність. Щодо міжнародного космічного права Г. Гусейнов визначає його як сукупність норм, які визначають правовий режим космічного простору, включаючи небесні тіла, і регулюють права і обов'язки учасників космічної діяльності [2, с. 76]. Виходячи з цього, об'єктом цієї галузі виступають правовідносини в сфері експлуатації космічного простору, результатів його досліджень, Луни та інших планет. Можна сказати, що міжнародне космічне право являє собою самостійну галузь міжнародного права, яка врегульовує усю діяльність в космосі.

Основними джерелами, які визначають правовий режим космічного простору, є: Договір про Космос від 1967 р.; Угода про врятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, випущених у космічний простір 1968 р.; Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами від 1972 р.; Конвенція про реєстрацію об'єктів, випущених в космічний простір від 1975 р.; Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах від 1979 р. (Угода про Місяць) [3, с. 23].

Не дивлячись на значне коло джерел міжнародного космічного права, такі розвинені держави, як Німеччина, Італія, Китай і деякі інші, в наш час задовольняються лише питаннями національного регламентування ліцензування деяких видів діяльності, не приймаючи жодних комплексних нормативних актів про космічну діяльність. У той же час ряд держав (Австралія, Швеція, ПАР та ін.) змогли створити досить досконалу законодавчу базу в даній сфері. Серед таких держав можна назвати Великобританію, яка прийняла в 1986 р. Закон «Про космічний простір», Російську Федерацію, яка 20.08.1993 р. прийняла Закон «Про космічну діяльність» та ін.

Що стосується національного законодавства, то Верховна Рада України у 1996 р. прийняла Закон «Про космічну діяльність», положення якого поширюються на всі види діяльності, пов'язаної з дослідженням і

використанням космічного простору, але саме питання космічного туризму не висвітлюється в даному нормативно-правовому акті [4].

Далі необхідно визначити питання щодо міжнародного туристичного права. Так, міжнародне туристичне право є сукупністю принципів і норм, що регулюють діяльність держави в галузі туризму і міжнародних подорожей з метою задоволення культурних і моральних потреб людей. Предметом зазначеної сфери є відносини співпраці між національними та міжнародними організаціями в сфері туризму і міжнародних подорожей [5, с. 24]. Аналізуючи це визначення, стає зрозуміло, що міжнародне туристичне право не можна характеризувати, як самостійну галузь міжнародного права, адже суспільні відносини в цій сфері регулюються на базі публічно- та приватноправових принципів. Вона охоплює складний комплекс туристичних відносин, які, в свою чергу, складають підгалузь міжнародного права.

У зв'язку із вищенаведеним, відповідний правовий режим космічного простору, його ознаки, які регулюються нормами міжнародного космічного права, підтверджують віднесення космічного туризму до даної галузі міжнародного права. Так, усі питання, які стосуються космічного туризму, мають регламентуватися законодавством про космічну діяльність, адже регулювання такої категорії у нормативно-правових актах про туризм є недопустимою.

Слід зазначити, що категорія космічного туризму має включати наступні питання, які будуть висвітлені також у законодавстві про космічну діяльність:

- правове визначення космічного туризму;
- статус осіб як членів екіпажу, що здійснює політ у космос в туристичних цілях;
- спостереження як в космічному просторі, так і з Землі, за явищами і об'єктами під час космічного польоту;
- використання космічної техніки, а також користування іншими апаратами спостереження космічної діяльності для туристичних цілей;
- використання космічної інфраструктури і здійснення її діяльності (знаходження в центрі управління польотом, використання центру і обладнань для підготовки космонавтів, спостереження за запуском космічних об'єктів на космодромі, візити в обсерваторію і т.д.).

Таким чином, космічний туризм – це новітній інститут у галузі міжнародного права, правовий режим якого не врегульований достатньо ні на міжнародному, ні на національному рівні. В ході розгляду проблеми правового регулювання, було вирішено розглядати таку категорію, як космічний туризм, в рамках міжнародного космічного права, а питання космічного туризму мають бути врегульовані законодавством про космічну діяльність. Рішення низки правових питань в сфері космічного туризму дозволить цьому виду діяльності стрімко розвиватися у світовому масштабі, що призведе до розширення

людських можливостей, а також до забезпечення населення новими робочими місцями і прибутку для тих держав, які будуть розвивати космічний туризм.

Список використаної літератури

1. Малков С. Космическое право: курс лекций. Москва, 2007. 344 с.
2. Гусейнов Л. Г. Международное право : учеб. пособие. Баку : Юридическая литература, 2012. 188 с.
3. Шемшученко Ю. С., Семянка В. В. Делімітація повітряного і космічного просторів : основні теоретичні проблеми та практика. *Вісник НАН України*. 2014. № 11. С. 18–24.
4. Про космічну діяльність : Закон України від 15.11.1996 № 502/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-вр#Text> (дата звернення: 04.11.2020).
5. Кулиев И. О., Халилов З. З. Перспективы правового регулирования космического туризма в международном космическом праве. *Юридичний вісник*. 2014. № 30. С. 21–26.

М. В. Тилічко

*студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. О. І. Миколенко

НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Надання адміністративних послуг – важлива частина правильного функціонування апарату публічної влади, що реалізується як органами державної влади, так і органами місцевого самоврядування. Виконання цієї функції відповідними органами визначає рівень демократизації суспільного життя в державі та реалізує по суті основне призначення будь-якої демократичної, правової та соціальної держави – захист і реалізацію інтересів, прав та свобод її громадян. Вивчення та розгляд даної теми на прикладі України дає змогу сформулювати уявлення про те, що таке адміністративні послуги, визначити, як і ким вони здійснюються, а також дослідити ефективність і обсяг надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування України.

Офіційне визначення адміністративної послуги закріплене у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги». Так, згідно з цією статтею адміністративною послугою є «результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону» [1, ст. 1].

Виходячи з цього визначення можна визначити суб'єктів відносин, пов'язаних з адміністративною послугою, та виділити інші ознаки, притаманні такому явищу як адміністративна послуга.

Отже, один із суб'єктів завжди має владні повноваження, тобто є представником публічної влади. Згідно з ч. 3 ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги», ним може бути орган виконавчої влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадові особи, державний реєстратор та суб'єкт державної реєстрації [1, ст. 1].

Суб'єкт звернення – це фізична або юридична особа, що бажає отримати адміністративну послугу та звертається із заявою щодо надання адміністративної послуги до органу державної влади.

Також із офіційного визначення можна виділити підставу та правові наслідки надання адміністративної послуги. Підставою завжди є відповідна заява фізичної або юридичної особи, а наслідками – набуття, зміна чи припинення прав і обов'язків цієї особи.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України щодо концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, залежно від суб'єкта, що надає публічні послуги, розрізняють державні та муніципальні послуги. Державні послуги надаються органами державної влади та державними підприємствами, установами, організаціями, а також органами місцевого самоврядування. Муніципальні послуги надаються органами місцевого самоврядування, а також органами виконавчої влади та підприємствами, установами і організаціями [2]. Така ситуація можлива з наступних причин: 1) іноді органи місцевого самоврядування реалізують делеговані їм державою повноваження щодо надання адміністративних послуг (таким чином органи місцевого самоврядування реалізують державні послуги); 2) за угодою між органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями окремі муніципальні послуги можуть надаватися органами виконавчої влади на місцях (тобто органи виконавчої влади реалізують муніципальні послуги).

Хочемо звернути увагу виключно на муніципальні послуги, які надаються органами місцевого самоврядування. Вважаємо доцільним зробити це на прикладі двох органів місцевої влади різних адміністративно-територіальних одиниць, порівнявши їх. Мова йде про Київську міську раду та Одеську міську раду.

Перелік адміністративних послуг, що надаються тим чи іншим органом публічної влади, зазвичай розміщений на офіційному сайті відповідного органу та закріплений його офіційним рішенням. Пропонуємо порівняти адміністративні послуги вищезазначених міських рад на основі офіційних переліків, що є у відкритому доступі на сайтах цих органів.

Так, згідно з Рішенням Київської міської ради «Про визначення переліків адміністративних послуг, які надаються через центри надання адміністративних послуг в місті Києві», адміністративні послуги, що надаються місцевою владою Києва, залежно від органу, який є суб'єктом надання адміністративних послуг, поділяються на:

1. Адміністративні послуги, які надаються через Департамент (Центр) надання адміністративних послуг виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації). Перелік складається з 99 адміністративних послуг. До них відносяться зокрема: оформлення та видача паспорта громадянина України; реєстрація місця проживання особи; рішення про продаж земельних ділянок державної та комунальної власності; рішення на переведення жилих будинків і жилих приміщень у нежилі; видача ліцензії на імпорт та експорт товарів та інші [3].

2. Адміністративні послуги, які надаються через відділи (центри) надання адміністративних послуг районних в місті Києві державних адміністрацій. До переліку включили 151 послугу. Серед них багато надаються також Департаментом надання адміністративних послуг виконавчого органу Київської міської ради. Проте є також послуги, які надаються виключно відділами надання адміністративних послуг районних державних адміністрацій. Наприклад: державна реєстрація створення юридичної особи або державна реєстрація фізичної особи підприємцем; реєстрація громадського об'єднання; видача розпорядження про визначення імені та/або прізвища дитини та ін. [3].

У місцевому самоврядуванні Одеси здійснюється дещо інший поділ адміністративних послуг, що надаються відповідними органам. Згідно з Рішенням Одеської міської ради «Про затвердження переліків адміністративних послуг, які надаються через Центр надання адміністративних послуг», виділяють:

1. Адміністративні послуги, які надаються Одеською обласною державною адміністрацією, її структурними підрозділами та територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади через Центр надання адміністративних послуг Одеської міської ради. Список складається із 134 послуг.

2. Адміністративні послуги, які надаються виконавчими органами Одеської міської ради через Центр надання адміністративних послуг Одеської міської ради. Список складається із 56 послуг.

Окремо надано перелік, що складають адміністративні послуги – документи дозвільного характеру у сфері господарської діяльності, які надаються через Центр надання адміністративних послуг Одеської міської ради. Цей перелік включає в себе 59 послуг.

У цих трьох групах існує також внутрішній поділ залежно від департаменту чи іншого структурного підрозділу, що надає ті чи інші адміністративні послуги. Зокрема:

– Департамент розвитку інфраструктури та житлово-комунального господарства Одеської обласної державної адміністрації надає видачу ліцензії на право провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та інші послуги, пов'язані з житлово-комунальним забезпеченням.

– Управління архітектури та містобудування Одеської міської ради здійснює такі послуги як надання вихідних даних на всі види проектних містобудівних робіт; погодження розміщення реклами або вивіски та ін. [4].

Отже, адміністративні послуги – це одна із функцій публічної влади, що являє собою здійснення владних повноважень органом державної влади за заявою фізичної або юридичної особи, що породжує набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків цієї особи. В Україні адміністративні послуги надаються органами місцевого самоврядування, а також державними органами (зазвичай виконавчої влади) та підприємствами, установами, організаціями, що підконтрольні державі. Проаналізувавши інформацію про надання адміністративних послуг конкретними органами місцевого самоврядування України, можна зробити висновок, що механізм надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування у державі працює досить ефективно згідно з обсягом та різноманіттям сфер цих послуг. В той же час постає питання: чи справді зазначена система працює ефективно на практиці? Науковці стверджують, що «ні». Наприклад, і сьогодні відсутній класифікаційний перелік адміністративних послуг, який повинен був розробити та запропонувати Кабінет Міністрів України. Також відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який би закріплював загальні вимоги до адміністративних процедур, в тому числі і до процедур надання адміністративних послуг. Вважаємо, що дана проблема потребує поглибленого наукового дослідження.

Список використаної літератури

1. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 № 90-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/29277890> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Про визначення переліків адміністративних послуг, які надаються через центри надання адміністративних послуг в місті Києві : Рішення Київської міської ради № 861/861 від 28.07.2016. URL: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/FA5518E79CFB6179C225802E00687A14?OpenDocument (дата звернення: 04.11.2020).

4. Про затвердження переліків адміністративних послуг, які надаються через Центр надання адміністративних послуг Одеської міської ради, у новій редакції : Рішення Одеської міської ради від 10.06.2015 № 6703-VI. URL: <https://omr.gov.ua/ru/acts/council/71916> (дата звернення: 04.11.2020).

Б. І. Ткаченко

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. А. В. Смітюх

ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНУ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА НЕДІЙСНИМ ЗА ПОЗОВНОЮ ЗАЯВОЮ УЧАСНИКА У СВІТЛІ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Можливість оскарження учасником господарського товариства правочину укладеного товариством з третьою особою є одним з проблемних питань корпоративного права. Підхід Верховного Суду (далі – ВС) до вирішення даної категорії спорів не має сталого характеру і постійно змінюється, тож метою цієї роботи є аналіз судової практики та визначення актуальної позиції ВС з даного питання.

На початку 2018 р., тобто одразу після початку діяльності, Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду (далі – КГС/ВС) сформував підхід, згідно з яким учасник (акціонер) може оспорити правочин, вчинений господарським товариством, якщо обґрунтує відповідні позовні вимоги порушенням його корпоративних прав: такий спір вважається спором про право управління юридичною особою і належить до юрисдикції господарських судів незалежно від того, чи є іншим відповідачем у справі як сторона спірного договору фізична особа. При розгляді такого спору по суті суд має перш за все встановити, чи порушені корпоративні права позивача, зокрема, іншою стороною спірного договору [1; 2]. Ще через рік Велика Палата Верховного Суду (ВП/ВС) зауважила, що вирішення питання про наявність чи відсутність такого порушення та відповідно підстав для задоволення позову з'ясовується судами під час розгляду справи по суті позовних вимог [3]. Тобто, згідно з цією позицією ВС головною умовою було саме доведення факту того, що дії господарського товариства, представленого виконавчим органом прямо впливають на положення його учасника та перешкоджають реалізації ним корпоративних прав.

З іншого боку, ч. 2 ст. 98 ГК України передбачає відповідальність посадових осіб за збитки, спричинені зловживанням повноважень такою особою господарському товариству [4, ст. 98], а ст. 54 ГПК України надає можливість учаснику господарського товариства, якому належать 10% і більше корпоративних паїв (часток), звернутися до суду від імені товариства в разі,

якщо посадовою особою товариству були заподіяні збитки [5, ст. 54]. Проте виникає питання: чи може бути поширено дію цієї норми на вимоги про визнання правочину недійсним? У Постанові КГС/ВС від 28.02.2019 у справі № 904/4669/18 та у Постанові КГС/ВС від 27.02.2019 у справі № 904/4654/18 КГС/ВС дійшов до висновку, що власник (учасник, акціонер) юридичної особи може звертатися до суду в інтересах юридичної особи виключно у випадках, коли таке право надано йому законом [6; 7]. В обох випадках компанії посилались на рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) по справі «Фельдман та банк «Слов'янський» проти України». В даній справі ЄСПЛ визнав право акціонера банку звертатись до суду від його імені з тих обставин, що в процесі ліквідації банку управління ним фактично здійснювали посадові особи НБУ, тому банк як юридична особа не мав змоги звернутись до суду самостійно щоб вимагати скасування рішення про державну реєстрацію права власності на нерухоме майно та витребування такого майна з чужого незаконного володіння відповідача на користь господарського товариства. В даному випадку суд виходить з того, що для юридичної особи не існує перешкод самостійно захищати свої порушені права та інтереси, тож немає і підстав для подачі позову саме учасником юридичної особи для визнання правочинів недійсними [8].

У справі № 905/2559/17 за матеріалами якої встановлено, що директор підприємства, укладаючи договори купівлі-продажу без попереднього погодження з загальними зборами, діяв з перевищенням повноважень, суд дійшов висновку, що в даному випадку мова йде про порушення прав самого товариства, а не корпоративних прав його учасника [9]. ВП/ВС зазначила, що бере до уваги усталену практику ЄСПЛ, відповідно до якої акціонер (учасник) юридичної особи, навіть мажоритарний, не може розглядатись як належний заявник, якщо йдеться про порушення прав юридичної особи. При цьому навіть у разі, якщо юридичну особу було ліквідовано, ЄСПЛ розглядає справи за заявою саме такої юридичної особи, допускаючи її представництво в особі акціонера (учасника), якщо юридична особа не може брати участі у справі в особі своїх органів [10]. Цим рішенням ВС знову підкреслив сформовану позицію щодо того, що правочин, який вчинено з перевищенням повноважень виконавчим органом господарського товариства має оспорювати юридична особа, адже дії органу особи порушують, в першу чергу, саме її права та інтереси.

Таким чином, ми можемо дійти висновку, що за досить короткий період ВС змінив свій підхід до вирішення спорів щодо оскарження правочинів вчинених виконавчим органом товариства з перевищенням повноважень і наразі ініціювати провадження щодо визнання таких правочинів недійсними має сама юридична особа.

Список використаної літератури

1. Постанова КГС/ВС від 15.02.2019 у справі № 916/1731/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79867360> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Постанова КГС/ВС від 02.05.2018 у справі № 923/20/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74160438> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Постанова ВП/ВС від 09.04.2019 у справі № 916/1295/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81394399> (дата звернення: 04.11.2020).
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-І. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 04.11.2020).
5. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 04.11.2020).
6. Постанова КГС/ВС від 27.02.2019 у справі № 904/4654/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80181014> (дата звернення: 04.11.2020).
7. Постанова КГС/ВС від 28.02.2019 у справі № 904/4669/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80181036> (дата звернення: 04.11.2020).
8. Рішення Європейського суду з прав людини від 21.12.2017 за заявою № 42758/05 у справі «Фельдман та банк «Слов'янський» проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c78 (дата звернення: 04.11.2020).
9. Рішення Господарського суду Донецької області від 04.05.2018 по справі № 905/2559/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73792375> (дата звернення: 04.11.2020).
10. Постанова ВП/ВС від 15.10.2019 у справі № 905/2559/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85412931> (дата звернення: 04.11.2020).

М. О. Храпицька

студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова спеціальність «Право»

Науковий керівник: д.ю.н., проф. А. В. Смітюх

СКЛИКАННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ЗА ІНІЦІАТИВОЮ УЧАСНИКА ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА У ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ КРАЇН ЄВРОПИ

За загальним правилом, скликання загальних зборів господарського товариства здійснюється органом товариства (виконавчим органом чи наглядовою радою); разом з тим, закон визначає також умови, за яких учасники товариства можуть скликати такі збори самостійно. Питання найбільш оптимальної моделі права учасника скликати загальні збори за власною ініціативою залишається актуальним, і тому метою цієї роботи є дослідження умов, за яких учасник господарського товариства може скликати загальні збори, у правових системах таких країн Європи, як Нідерланди, Франція, Іспанія та Чехія.

Законодавство Нідерландів досить детально регулює право учасника господарського товариства на скликання загальних зборів, встановлюючи відмінні вимоги до учасників «відкритих товариств з обмеженою відповідальністю» та «закритих товариств з обмеженою відповідальністю». Зокрема, у першому виді товариств право на скликання загальних зборів матимуть один або декілька учасників, яким належать 10% від статутного капіталу, якщо статутом товариства не передбачено інше (ч. 1 ст. 2.110 ЦК Нідерландів [1]). У «закритих товариствах» таким правом наділені учасники, яким одноосібно чи спільно належить 1% статутного капіталу товариства (ч. 1 ст. 2.220 ЦК Нідерландів [1]). Такий учасник або учасники мають спочатку письмово звернутися із відповідною вимогою до виконавчого органу чи наглядової ради товариства, і лише у тому випадку, якщо жоден із зазначених органів протягом шести тижнів (для «закритих товариств» – протягом чотирьох тижнів) не вчинив жодних дій, він може звернутися із аналогічною заявою до суду, який перевірятиме відповідність вимоги про скликання загальних зборів інтересам товариства, причому у разі надання дозволу на скликання зборів суд визначатиме його процедуру та строк (ч. 1 ст. 2.111; ч. 1 ст. 2.21 ЦК Нідерландів [1]).

У виключних випадках закон надає право будь-якому учаснику товариства незалежно від належної йому частки у статутному капіталі звернутися із запитом на проведення загальних зборів одразу до суду: якщо не були проведені щорічні загальні збори, а у «відкритих товариствах» – також якщо вартість чистих активів товариства знизилася до половини вартості статутного капіталу, і виконавчий орган протягом трьох місяців не здійснив заходів, необхідних для проведення загальних зборів (ст. 2.112; ст. 2.222 ЦК Нідерландів [1]).

У Франції нормативне регулювання права учасника товариства на скликання загальних зборів вирізняється меншою системністю, що пов'язане, у тому числі, із наявністю більшої кількості видів господарських товариств. Так, для «генеральних партнерств» та «обмежених партнерств» (близькі до повних та командитних товариств в Україні відповідно), як таке право учасника на скликання загальних зборів не передбачено. У ТОВ право звернутися до органу товариства, уповноваженого на скликання загальних зборів, надається учаснику або учасникам, яким належить частка, що дорівнює половині від статутного капіталу, або учаснику, що представляє принаймні 1/10 учасників товариства, яким належить 1/10 статутного капіталу товариства; крім того, в судовому порядку із запитом про призначення відповідальної за скликання та проведення загальних зборів особи може звернутися будь-який учасник такого товариства (ч.ч. 3, 4 ст. L223-27 ГК Франції [2]). У публічних ТОВ передбачений лише судовий порядок звернення учасника для призначення особи, відповідальної за скликання та проведення загальних зборів: таким правом наділені учасники,

яким належить 5% та більше від статутного капіталу, а у певних «надзвичайних випадках» – будь-який учасник чи інша зацікавлена особа (ч. 2 ст. L225-103 ГК Франції [2]).

В Іспанії для всіх видів господарських товариств (ТОВ, АТ, обмежених партнерств) встановлюються єдині норми щодо реалізації даного права учасника. Із нотаріально засвідченим запитом про скликання загальних зборів до виконавчого органу може звертатися учасник чи учасники, частка яких у статутному капіталі товариства складає 5%, при цьому для проведення загальних зборів виконавчому органу надається 2 місяці з моменту отримання відповідного запиту і якщо такі загальні збори не скликаються, учасник може звернутися з відповідним запитом до господарського суду або до реєстратора, які вповноважені винести рішення про скликання загальних зборів (ст. 168; ч. 2 ст. 169 Закону «Про комерційні підприємства» [3, ст.ст. 168, 169]).

Крім того будь-який учасник незалежно від розміру належної йому частки у статутному капіталі, може звернутися до суду чи реєстратора із запитом про скликання загальних зборів у випадку, якщо чергові загальні збори, визначені законом чи статутом, не проводяться, а також у випадку смерті чи звільнення одноособового директора; усіх чи більшості від складу ради директорів за відсутності їх заступників (ч. 1 ст. 169, ст. 171 Закону «Про комерційні підприємства» [3, ст.ст. 169, 171]).

У Чехії зміст права учасника господарського товариства на скликання загальних зборів визначається залежно від виду такого товариства. Так, щодо повних та обмежених партнерств правове регулювання зазначеного питання відсутнє. У ТОВ право звертатися до виконавчого органу із запитом про скликання загальних зборів належить учаснику чи учасникам, частка яких у статутному капіталі дорівнює 10% або яким належать 10% голосів: якщо протягом місяця з моменту отримання такого запиту виконавчий орган не проводить загальних зборів, такий учасник має право самостійно скликати загальні збори (ст. 187 Закону «Про господарські товариства та кооперативи» [4, ст. 187]). В АТ право звертатися із запитом про скликання загальних зборів мають т.зв. «кваліфіковані акціонери», яким належить від 5% до 1% акцій залежно від суми, якій дорівнює статутний капітал товариства (від 100 000 000 чеських крон чи менше до 500 000 000 чеських крон і більше): виконавчий орган має скликати і провести загальні збори протягом 40 днів з моменту отримання відповідного запиту, а якщо цього не буде виконано своєчасно, такий «кваліфікований акціонер» може звернутися із запитом про надання дозволу на скликання загальних зборів до суду (ст. 365; ч. 1 ст. 367 Закону «Про господарські товариства та кооперативи» [4, ст.ст. 365, 367]). Крім того, в як в ТОВ, так і в АТ для кожного учасника передбачена можливість скликати загальні збори у випадку, якщо чергові щорічні збори не проводяться чи виконавчий орган виявляється неспроможним виконувати інші свої

обов'язки (ст. ст. 183, 404 Закону «Про господарські товариства та кооперативи» [4, ст.ст. 183, 404]).

Таким чином, аналіз правового регулювання у країнах Європи права учасника господарського товариства скликати загальні збори за власною ініціативою очікувано виявив відмінності у частині вимог щодо розміру частки у статутному капіталі товариства, яка надає таке право (Нідерланди – 10% для відкритих товариств та 1% – для закритих товариств; Франція – 10% для ТОВ, 5% – для публічних ТОВ; Іспанія – 5%; Чехія – 10% для ТОВ, від 5% до 1% для АТ). Вирізняється і ступінь деталізації порядку реалізації таким учасником належного йому права – загальне регулювання у Франції, чіткі, деталізовані положення в Нідерландах, Іспанії, Чехії.

Дослідження нормативно-правового регулювання скликання загальних зборів товариства учасником товариства дозволило визначити дві моделі, за якими будується порядок реалізації учасником товариства такого права:

1. Скликання загальних зборів товариства його учасником із можливим залученням суду у випадку бездіяльності уповноваженого органу товариства (Нідерланди, Франція, Іспанія, Чехія – щодо АТ).

2. Скликання загальних зборів товариства виключно учасником товариства самостійно (Чехія – щодо ТОВ).

Отже, у Чехії присутнє поєднання обох зазначених моделей залежно від того, у якому з видів господарського товариства вимагається скликання загальних зборів.

Необхідно відзначити також передбачене у кожній з розглянутих держав право будь-якого учасника незалежно від розміру належної йому частки звернутися до суду за отриманням дозволу на проведення загальних зборів у випадках, коли виконавчий орган фактично не функціонує. Така норма є цілком логічною, сприяє захисту інтересів усіх учасників товариства, особливо в умовах тих товариств, де створення наглядової ради не передбачено.

Список використаної літератури

1. Dutch Civil Code. URL: <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodegeneral.htm> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Commercial Code of France. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/Media/Traductions/English-en/code_commerce_part_L_EN_20130701 (дата звернення: 04.11.2020).
3. Corporate Enterprises Act of Spain. URL: https://law.au.dk/fileadmin/Jura/dokumenter/Corporate_Enterprises_Act__28Ley_de_Sociedades_de_Capital_29.pdf (дата звернення: 04.11.2020).
4. On Commercial Companies and Cooperatives (Business Corporations Act) Act of Czech Republic. URL: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Business-Corporations-Act.pdf> (дата звернення: 04.11.2020).

Л. П. Чілік

*студ. IV курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»
Науковий керівник: д.ю.н., доц. Є. Д. Стрельцова*

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОСТАННЄ МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ» СТОСОВНО ДО ІНСТИТУТУ «МІЖНАРОДНОГО» СПАДКУВАННЯ

У сучасних умовах активізація міжнародних зв'язків, різноманітних відносин між фізичними та юридичними особами різних держав викликає необхідність звернення до аналізу приватноправових відносин міжнародного характеру, серед яких особливе місце посідають спадкові відносини з іноземним елементом. Як відомо, загалом у сфері правового регулювання спадкових відносин виникає багато юридичних проблем, які додатково ускладнюються наявністю у цих відносинах іноземних характеристик, які пов'язані, зокрема, з фактом постійного проживання спадкодавця-іноземного громадянина на території держави, громадянином якої він не був, або знаходженням спадкового майна на території іншої держави та ін. [1, с. 49], що відображає зв'язок цих відносин з правовими системами щонайменше двох країн. Слід також зазначити, що інститут спадкування загалом відображає особливості національного історичного, культурного, релігійного розвитку, і тому, природно, національні правопорядки по-різному визначають питання, наприклад, щодо кола осіб, які можуть претендувати на спадкування за законом, обсягу їхніх прав на спадкове майно, форми заповіту, прав та обов'язків спадкоємців тощо. Таке становище призводить до виникнення колізійних проблем, які в міжнародному приватному праві вирішуються у спеціальними способами.

Огляд законодавства низки країн свідчить, що спадкові відносини, обтяжені іноземним елементом, частіше регулюються за допомогою колізійно-правового способу через національні колізійні норми [2, с. 103, 278].

В Україні колізійні норми щодо спадкування містяться у розділі X Закону України «Про міжнародне приватне право» (далі – Закон України «Про МПрП») та закріплюють такі критерії визначення права, що підлягає застосуванню, як: останнє місце проживання, держава громадянства, постійне місце проживання, звичайне місце перебування, а стосовно спадкування нерухомого майна – місце знаходження майна, а майна, яке підлягає державній реєстрації в Україні, – право України [3, ст.ст. 70–72].

З огляду на предмет нашого дослідження, зосередимо свою увагу на аналізі одного із згадуваних вище критеріїв – поняття останнього місця проживання, тлумачення якого уявляється досить проблематичним, а норма Закону України «Про МПрП» не встановлює строк такого проживання [3, ст. 70]. Для цього звернемося до Закону України «Про свободу

пересування та вільний вибір місця проживання», в якому зазначено, що місце проживання – це житло, розташоване на території адміністративно-територіальної одиниці, в якому особа проживає, а також спеціалізовані соціальні установи, заклади соціального обслуговування та соціального захисту, військові частини [4, ст. 3]. Дана норма створює два напрями проблем:

1) оскільки втілюється принцип свободи пересування та закріплюється саме фактичне місце проживання, а не місце реєстрації, то постає питання, чи будуть братися до уваги спеціальні обставини проживання (здійснення наукових досліджень продовж певного проміжку часу, навчання). Митний Кодекс України дає уточнення стосовно мети «постійного місця проживання», а саме: таке проживання не має бути обмежене певною метою (наприклад, лікування чи навчання), а також, що проживання не має бути наслідком виконання цим громадянином службових обов'язків або зобов'язань за договором (контрактом) [5, ст. 4];

2) якщо в редакції Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання» станом на 27.04.2004 місце проживання визначалося як адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає строком понад шість місяців на рік, то наразі немає чіткого строкового критерію [4, ст. 3]. Однак чинна редакція цього Закону України надає поняття «місце перебування», яке характеризується проживанням особи на території певної адміністративно-територіальної одиниці строком менше шести місяців на рік [6, ст. 3]. Таким чином, можемо дійти висновку, що в випадках коли проживання більше шести місяців, то застосовується саме поняття місце проживання.

Оскільки адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що, в свою чергу, є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики [7], вважаємо за доцільне звернутися до законодавства ЄС щодо визначення категорії останнє місце проживання. Так, для розроблення єдиних критеріїв щодо визначення місця проживання спадкодавця в ЄС в регламенті ЄС № 650/2012 було визначено, що для визначення місця проживання орган, який займається правонаступництвом, повинен зробити всебічну оцінку обставин життя померлого в роки до та під час його смерті, беручи до уваги всі фактичні елементи, що мають значення для справи, зокрема тривалість та регулярність перебування померлого у відповідній країні, а також умови та причини цього перебування. Визначене таким чином місце проживання повинно демонструвати тісний та стабільний зв'язок із відповідною країною. Коли у певних випадках може бути важко визначити місце останнього проживання померлого, зокрема в випадку, коли з професійних чи економічних причин померлий виїхав жити та працювати за кордон, іноді на тривалий період, але підтримував тісні та стабільні стосунки зі своєю країною

походження. У такому випадку, залежно від обставин, останнім місцем проживання померлого може і надалі залишатися країна його походження, в якій сконцентровані інтереси його сім'ї та соціального життя. Можуть виникнути й інші складні випадки, коли померлий чергував періоди проживання в декількох країнах або подорожував між різними країнами, не оселившись на постійній основі в жодній з них. Якщо померлий є громадянином однієї з цих країн, або більшість його основних активів знаходяться в одній із цих країн, особливим критерієм у загальній оцінці всіх фактів може бути його громадянство або місцезнаходження цих активів [8].

Вважаємо, цікавим було б звернутися у цьому питанні до досвіду деяких країн ЄС, наприклад, Болгарії, де Міжнародним приватним кодексом для визначення права держави при спадкуванні застосовується категорія звичайне місце проживання фізичної особи. Це місце, де фізична особа зупинилася з метою переважного проживання, яке не пов'язане з необхідністю реєстрації або отримання дозволу на проживання чи встановлення такого місця проживання. З метою визначення цього місця особлива увага приділяється обставинам особистого чи професійного характеру, які є результатом тривалих стосунків особи з цим місцем або її наміру встановити такі відносини [9, ст. 48].

Підсумовуючи, вважаємо за доцільне уточнити в Законі України про МПрП категорію «останнє місце проживання» як останнього проживання особи на території певної адміністративно-територіальної одиниці строком більше шести місяців без обмеження такого проживання певною метою та такого, що не є наслідком виконання цим громадянином нетривалих службових обов'язків або зобов'язань за договором (контрактом). Таке уточнення даного поняття усуне законодавчі прогалини при застосуванні на практиці колізійної норми.

Список використаної літератури

1. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підручник / за заг. ред. А. С. Довгерта та В. І. Кисіля. Київ : Алерта, 2013. 400 с.
2. Международное частное право. Иностранное законодательство / сост. и науч. ред. А. Н. Жильцов и А. И. Муранов. Москва : Статут, 2000. 892 с.
3. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15> (дата звернення: 04.11.2020).
4. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11.12.2003 № 1382-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15> (дата звернення: 04.11.2020).
5. Митний Кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 04.11.2020).
6. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11.12.2003 № 1382-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15/ed20140427> (дата звернення: 04.11.2020).

7. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (дата звернення: 04.11.2020).
8. Относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство: Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския Парламент и на Съвета от 04.07.2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0650&from=EN> (дата звернення: 04.11.2020).
9. Кодекс на международното частно право: изм. ДВ. бр.100 от 21.12.2010. URL: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135503651> (дата звернення: 04.11.2020).

М. С. Шевченко

*студ. I курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к.ю.н., доц. А. В. Левенець

РЕПРОДУКТИВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ГАРАНТІЇ ЇХ ЗДІЙСНЕННЯ В УКРАЇНІ

Питання виокремлення репродуктивних прав людини як особливої групи в каталозі основних прав та свобод, а також визначення їх змістовного наповнення та механізму реалізації є актуальними на сучасному етапі з декількох причин. По-перше, суспільні відносини у сфері медицини та репродуктивних технологій стрімко змінюються впродовж останніх десятиріч, зростає попит на їх використання, що породжує неабияку потребу у дослідженні цих прав та гарантій їх реалізації. По-друге, необхідність такого дослідження пояснюється проєвропейськими прагненнями української держави, що спонукає до вирішення питання гармонізації та адаптації національного законодавства до європейських стандартів, які також активно розвиваються у даній галузі. По-третє, важливість акцентування уваги на даній темі обумовлена демографічною кризою в Україні, яка, на жаль, пов'язана не лише з міграційними процесами, але також із зниженнями народжуваності тощо.

Фундамент концепції репродуктивних прав на міжнародному рівні було закладено в 1968 р. на Тегеранській міжнародній конференції з прав людини. Завдяки роботі даної конференції було визнано право вільно, з почуттям відповідальності визначати кількість дітей та час їх народження [1]. Проте більш конкретні кроки щодо значення саме репродуктивного здоров'я почали здійснюватись лише в 1994–1995 рр. Так, у 1995 р. у Пекіні Всесвітньою конференцією зі становища жінок було прийнято Декларацію і Платформу дій. В обох документах підкреслюється стратегічна важливість діяльності держав і

міжнародних організацій, спрямованих на охорону сексуального та репродуктивного здоров'я людини [2].

Так, у п. 30 Декларації закріплюється, зокрема, необхідність домагатися поліпшення статевого і репродуктивного здоров'я жінок [3].

Однак, погоджуючись із відомим фахівцем у галузі репродуктивного права Г. Б. Романовським, необхідно підкреслити, що вищенаведені документи мають консультативний та політичний характер для держав, не створюючи ані прав для людини як таких, ані кореспондуючих зобов'язань для держави відповідно [4, с. 10–23].

Поступово Україна приєднається до міжнародного руху щодо законодавчого врегулювання репродуктивних прав людини. Визначальними засадами в цьому процесі стануть конституційні положення в галузі правового статусу людини, перш за все ст. 3 Конституції України, яка встановлює, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [5, ст. 3].

Спеціальним законом на виконання норм Конституції у галузі охорони здоров'я є Основи законодавства України про охорону здоров'я (далі – Основи). Проаналізувавши зміст та окремі положення даного нормативно-правового акту можна дійти висновку про те, що деякі з репродуктивних прав людини знайшли своє закріплення в українському законодавстві.

Так, ст. 48 Основ закріплює право на штучне запліднення та імплантацію ембріона [6, ст. 48]; ст. 50 Основ фактично закріплює право на аборт, визначаючи його як операцію штучного переривання вагітності [6, ст. 50].

Відповідно до ст. 35-2 Основ, під час пологів особа має право на отримання вторинної медичної допомоги, однією з визначальних ознак якої є надання останньої в амбулаторних та стаціонарних умовах [6, ст. 35-2].

Таким чином, фактично, право на домашні пологи не відтворено у законодавстві України. Хоча, звісно, особа не може бути транспортована до лікарні проти своєї волі. Принципове питання полягає саме у наданні професійної лікарської допомоги особі, що знаходиться у стані пологів поза межами лікарень, їх підрозділів та медичних центрів.

Що стосується прав сімей та дітей, народжених в результаті сурогатного материнства, для з'ясування цього питання слід звернутись до положень Сімейного кодексу України (далі – СК України).

Відповідно до ч. 2 ст. 123 СК України, у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя [7, ст. 123]. Відповідно до аналізу даної норми можна

стверджувати, що законодавець відносить сурогатне материнство до одного з видів допоміжних репродуктивних технологій.

Особливу роль у даній галузі відіграє також Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затверджений Наказом МОЗ України від 09.09.2013 № 787. Даний Порядок регулює, зокрема, обстеження осіб, щодо яких проводяться лікувальні програми ДРТ; методики лікування ДРТ; порядок проведення внутрішньо маткової інсемінації; донації гамет та ембріонів; сурогатне материнство; порядок кріоконсервації сперми, ооцитів, ембріонів та біологічного матеріалу, отриманого з яєчка або його придатка, оваріальної тканини; редукції ембріонів; розсічення блискучої оболонки ембріона; преімплантаційної медико-генетичної діагностики; транспортування кріоконсервованих ембріонів/ооцитів/сперми/ тканини яєчника/яєчка або його придатка в межах України та поза її межами; порядок застосування ДРТ з метою збереження фертильності та інше [8].

Таким чином, можна стверджувати про наявність в національному законодавстві окремих засад правового регулювання питань, що мають безпосереднє відношення до галузі репродуктивних прав. Проте, стан такого врегулювання не відповідає тому рівню розвитку відповідних суспільних відносин на сучасному етапі. Так, для подальшого розвитку репродуктивних прав в Україні вважаємо за необхідне прийняття профільного закону «Про репродуктивні права особи та гарантії їх здійснення», який би містив нормативне визначення самого терміну «репродуктивні права людини», а також цілісно регулював питання систематизації та доповнення переліку цих прав наступними: право на профілактику та лікування безпліддя, право на репродуктивний вибір, право на донорство та збереження репродуктивних клітин, тощо. І, що важливо, закон має містити гарантії здійснення репродуктивних прав людини, механізм їх захисту, відповідні зобов'язання держави та відповідальність за порушення.

Список використаної літератури

1. Заклик Тегеранської конференції ООН : Міжнародний документ від 13.05.1968 № 995_900. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_900 (дата звернення: 02.11.2020).
2. Пекинская декларация и Платформа действий. URL: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20R.pdf> (дата звернення: 02.11.2020).
3. Пекинська декларація : Міжнародний документ від 15.09.1995 № 995_507. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507 (дата звернення: 02.11.2020).
4. Романовский Г. Б. Репродуктивные права в России и странах СНГ: сравнительно-правовое исследование : монография. Пенза : изд-во ПГУ, 2009. 128 с.
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_900 (дата звернення: 02.11.2020).

6. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 02.11.2020).
7. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 02.11.2020).
8. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : Наказ Міністерства охорони здоров'я від 09.09.2013 № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13/conv> (дата звернення: 02.11.2020).

Л. М. Шевчук

*студ. ІІ курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к.ю.н., доц. З. В. Кузнєцова

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА

Подвійне громадянство в Україні не закріплено в законодавстві, але це явище знаходиться на максимально актуальному рівні для його вивчення, оскільки воно гостро стоїть перед громадянами будь-якої країни, зокрема, українцями. Підтвердженням суттєвості значення розвитку інституту подвійного громадянства, перш за все є законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо питань громадянства» (№ 2590), ініційований Президентом України, яким передбачалось розширення кола підстав для набуття громадянства України дітьми, у тому числі внаслідок усиновлення, внаслідок опіки, піклування; розширення кола осіб, які набувають громадянство України за територіальним походженням та інші. Але Верховною Радою 19.05.2020 цей проект був знятий з розгляду і відкладений. Перш за все, керівники низки фракцій зауважили в проекті ряд дискусійних норм, які б породжували нові невирішені питання, а також наявність того факту, що змінити законодавство про громадянство можна лише вносячи зміни до Конституції [1].

Дехто з вітчизняних дослідників вважає, що подвійне громадянство гальмує процес формування спільних цінностей, пріоритетів розвитку нації, єдності народу, а також вони застерігають, що інститут подвійного громадянства нівелює міцність стійкого юридичного зв'язку, який існує між громадянином і державою, наслідком чого можуть стати міжнародні конфлікти, послаблення спроможності держави впливати на своїх громадян, а також захищати їхні інтереси за кордоном.

Проте, ми вважаємо, що проблема подвійного громадянства в Україні має ще й інші корені. Українці їдуть з своєї країни найчастіше у пошуках кращої долі, а не тому, що не цінують своє, рідне, українське та не поважають Україну. Звідси питання: можливо проблема не у послабленні зв'язку українця з

державою, а у ставленні самої держави до свого громадянина? Це є предметом для роздумів законодавців. Крім того, заборона подвійного громадянства порушує зобов'язання України з Європейської конвенції про громадянство. Згідно з цим документом в Україні не мають право карати тих, хто отримав громадянство за народженням або через шлюб з іноземцем [2, ст. 5].

Українці можуть мати громадянство іншої країни, але документи, що посвідчують особу, як громадянина іншої держави не будуть визнаватись та діяти на території України. Тобто згідно з цим, на законодавчому рівні подвійне громадянство в Україні не карається, але разом з тим, воно заборонено в 51-й країні світу: Азербайджані, Японії, Китаї, Кубі, Індії, Північній Кореї та інших. Наряду з цим, існують країни, які дозволяють подвійне громадянство, але за певних умов, так, наприклад, в Австрії та Південній Кореї набуття статусу біпатриду для громадянина може дозволити президент, якщо це має вагомe значення для національних інтересів країни. В Єгипті у разі отримання другого громадянства заборонено обиратись в парламент, служити та навчатись в так званих поліцейських академіях.

Основним питанням цього інституту є, перш за все, відсутність правового регулювання та єдиних стандартів на державному та міжнародному рівнях. Декілька держав можуть одночасно претендувати на особу, як на громадянина тієї чи іншої країни. Тому слід розглядати подвійне громадянство виходячи з його сутності та змісту, розкриваючи переваги та недоліки.

Перевагою запровадження та трансформації інституту подвійного громадянства є важливим чинником для якнайшвидшого інтегрування України в Європу. Тобто у громадян України з'явиться свобода на вільну купівлю нерухомості за кордоном, відкриється доступ до інвестицій, збільшаться прерогативи щодо економічних перспектив, при цьому, не втрачаючи зв'язок зі своєю Батьківщиною.

Розвиток такого явища, як подвійне громадянство є позитивною зміною і для представників української діаспори в різних країнах світу. Наявність в них паспорту і України, і країни, в якій вони проживають, забезпечить нашій державі, по-перше, зміцнення міжнародних зв'язків, по-друге, в сферах економіки, політики, культури, освіти, медицини можуть з'явитись люди, які мають світовий досвід, що допоможе сприянню розвитку нашої країни в даних галузях, а поширення свободи у сфері підприємництва може допомогти досягти стабільності економіки нашої країни, що є доволі вагомою перевагою.

Якщо породження нових прав та свобод для біпатридів утворює коло нових можливостей, то поява нових обов'язків викликає труднощі, через які виникають нові питання, що потребують вирішення, адже згідно зі ст. 17 Європейської конвенції про громадянство – громадяни держави-учасниці, які мають інше громадянство, мають на території держави-учасниці, в якій вони

проживають, такі самі права та обов'язки, як і інші громадяни цієї держави-учасниці [2, ст. 17].

Зокрема, йдеться про можливе виникнення обов'язку нести військову службу (ст. 65 Конституції України) громадянином у двох державах одразу. Якщо розглядати ризики впровадження подвійного громадянства для держави, то можуть виникнути загрози для національної безпеки, по-перше, з'явиться відкритий доступ до державної таємниці, по-друге, можливе збільшення ризику сепаратистських повстань у суспільстві [3, ст. 65].

Загрозою для національної безпеки України можуть послужити також цілеспрямовані заходи зі спонукання та всебічного сприяння іншими країнами окремим категоріям громадян України в отриманні подвійного громадянства. Як наприклад, в період з 1991–2013 рр. Російська Федерація надавала громадянство мешканцям АР Криму. І як наслідок за допомогою спеціальних органів РФ та Збройних сил було проведено референдум та незаконну анексію Криму [4].

Не виключенням також є ст. 67 Конституції України де говориться, що кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом з чого виникає проблема щодо ідентифікація цих осіб, інформація про їх доходи, структури, якими вони володіють. Тут і утворюються теорії, що таке явище навпаки поставить під загрозу стабільність економіки [3, ст. 67].

Ще одним недоліком інституту подвійного громадянства є участь біпатридів у виборах, якщо вони проживають на території іншої країни, тобто, по-перше, ці особи можуть не так відповідально ставитись до вибору представників влади, по-друге швидше за все вони будуть просто не зацікавлені в цьому важливому процесі.

Приблизно дві третини країн світу дозволяють своїм громадянам мати паспорт інших країн, тому, на нашу думку, запровадження інституту подвійного громадянства повинен вивчатись більш детально. Для цього потрібно, перш за все, визначити: подвійне громадянство це перспективи чи загроза національній безпеці. Так, наприклад, перед тим, як отримати паспорт іншої країни, потрібно зважити всі за та проти, детально вивчити законодавство тієї країни, громадянство якої планується прийняти. Тобто подвійне громадянство це не лише можливість користуватись правами в обох державах, але й наявність подвійних зобов'язань.

Так, на нашу думку, мета та принципи подвійного громадянства мають бути чітко сформовані. Нам в своїй державі потрібно створити такий законодавчий механізм який би, з одного боку, об'єднав етнічних українців, а з іншого, не дав можливості для зловживань.

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо питань громадянства : Проект Закону України № 2590 від 13.12.2019. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67632 (дата звернення: 03.11.2020).
2. Європейська конвенція про громадянство : Міжнародний документ від 06.11.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004 (дата звернення: 04.11.2020).
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 04.11.2020).
4. Каспрук В. Солодка небезпека подвійного громадянства. URL: <http://tyzhden.ua/World/25914> (дата звернення: 04.11.2020).

О. С. Шульєва

студ. II курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова спеціальність «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доц. В. А. Завертнева-Ярошенко

ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Сьогодні ринок цінних паперів України знаходиться на етапі становлення. В процесі свого розвитку виявляються певні проблеми, які законотворці намагаються ліквідувати шляхом частоті зміни нормативної бази. Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачене узгодження українського законодавства з нормами ЄС у сфері фінансових послуг, корпоративного управління та діяльності компаній. У зв'язку з прагненням підвищити рівень ринку цінних паперів до світового рівня розвитку та впровадити міжнародну практику, 19.06.2020 Верховна Рада України прийняла, а у 12.08.2020 Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів». Він викладає у нових редакціях закони «Про цінні папери та фондовий ринок» (нова назва – «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (далі – Закон України) та «Про товарну біржу», а також вносить зміни до Цивільного, Господарського кодексів та інших законів.

Враховуючи значну кількість внесених вищезазначеним законом змін, розглянемо найяскравіші нововведення стосовно ринку цінних паперів, які чекають на нас вже з 01.07.2021.

Якщо Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» регулював лише фондовий ринок, то в сферу дії Закону ринок цінних паперів входить як структурний елемент ринку капіталів нарівні з ринком деривативних фінансових інструментів та грошовим ринком.

Відповідно до кращих міжнародних практик, запроваджена можливість торгівлі відповідними активами на різних майданчиках, зокрема:

– регульованому ринку (традиційному ринку для великих гравців) [1], це те, що зараз в законі називається фондовою біржею. Тобто це організований майданчик, де проводяться регулярні торги та укладаються контракти за ринковими цінами [2];

– багатосторонньому торговому майданчику, або БТМ (альтернативному саморегульованому майданчику для менших бізнесів, що діє на підставі недискреційних правил) [1];

– організованому торговому майданчику (ОТМ). Основна відмінність ОТМ від інших майданчиків – це те, що там діють дискреційні правила, тобто оператор такого ринку може на власний розсуд розміщувати (або ні) заявки учасників торгів, а також сам торгувати на майданчику [2].

Регулювання цінних паперів буде здійснюватися розділом 2 Закону, який і отримав назву «ЦІННІ ПАПЕРИ». Не дивлячись на зауваження науковців, що законодавче визначення «цінних паперів» не розкриває характеристики усіх їх видів та потребує змін, положення, що закріплює це поняття не було піддано коригуванню.

Проте, відбулася зміна певних груп та видів цінних паперів. Положенням статті 8 Закону серед груп цінних паперів *виділено деривативні цінні папери*, до яких належать: опціонні сертифікати; фондові варанти; кредитні ноти; депозитарні розписки; державні деривативи [3, ст. 8]. З міжнародної практики деривативи відрізняються ризиковим характером, тому законодавча врегульованість цього інституту необхідна. Однак, Законом закріплено, що вимоги до деривативних цінних паперів (крім державних деривативів), а також порядок їх емісії, обліку, обігу, викупу та погашення визначаються нормативно-правовими актами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Таким чином, більшість питань щодо обігу деривативів буде визначена в подальшому на підзаконному рівні. В той же час, залишаються осторонь запропонованої структури ринків капіталу та класифікації цінних паперів, існуючі фінансові інструменти, що мають ознаки деривативів, наприклад, аграрні розписки [4].

Вказані доповнення відбулися незважаючи на Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону (реєстр. № 2284 від 17.10.2019), в якому було зазначено, що в сучасних умовах економічного розвитку України поява нових фінансових інструментів, може мати наслідком не лише позитивні, але й негативні наслідки, зокрема, призведе до зменшення надходження вільних інвестиційних ресурсів у реальний сектор економіки [5].

Окрім цього, законом вперше в Україні запроваджуються «зелені облігації» як окремий підвид цінних паперів, проспект (рішення про емісію, а для державних облігацій України – умови розміщення) яких передбачає

(передбачають) використання залучених коштів виключно на фінансування екологічного проекту або окремого його етапу [3, ст. 11].

Зміни зачепили також форми існування цінних паперів, проте не змістовно, а термінологічно.

Так, Закон закріплює, що цінні папери існують в електронній (електронні цінні папери) (замість бездокументарної) та паперовій (паперові цінні папери) (замість документарної) формах [3, ст. 8].

В цілому термінологія Закону викликає багато запитань. У ст. 2 наведено визначення великої кількості нових термінів, які не зустрічаються у жодному нормативно-правовому акті, а в Законі є малоінформативними («близькі відносини», «тісні зв'язки», «формат проспекту» тощо).

Статті 44, 51, 58 Закону передбачають введення терміну «початковий капітал» професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків. З урахуванням того, що відповідні професійні учасники створюються, зокрема, в організаційно-правових формах товариств, потребує уточнення, як співвідноситься «статутний капітал», передбачений Цивільним кодексом України та законодавством про господарські товариства, з «початковим» [4].

Крім цього, Закон закріплює відмінності між кваліфікованими і некваліфікованими інвесторами, запроваджує інститут торгового репозиторію, впроваджує ліквідаційного неттінгу, підвищує ступінь захисту власників облігацій тощо.

Усі ці зміни направлені, за словами Голови парламентського комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Д. Гетманцева, на забезпечення реального, а не схемного фондового ринку, прозорість ціноутворення, забезпеченість виконання контрактів, врегулювання ринку деривативів.

Сподіваємося, що такі основні проблеми ринку цінних паперів, як законодавча неврегульованість, відсутність довіри до фінансових ринків та незакріпленість всіх видів цінних паперів, будуть усунуті вказаним Законом, незважаючи на те, що певні норми не можна назвати чіткими та зрозумілими. Проте, слід розуміти, що для відродження та початку діяльності ринку цінних паперів та залучення іноземних інвесторів в Україну потрібні роки (якщо не десятиліття).

Список використаної літератури

1. Васага Ю. Реформа ринку цінних паперів. URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/reforma-rinku-cinnih-papiriv-ukrayini.html> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Савичук М. Рынок капитала и товарные рынки: что изменится с 1 июля 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2020/09/16/665165> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів : Закон

України від 19.06.2020 № 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20> (дата звернення: 04.11.2020).

4. Мамченко Н. В Україні з'явиться новий вид фінансових інструментів: деривативні цінні папери та деривативні контракти. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/172927-v-ukrayini-zyavitsya-noviy-vid-finansovikh-instrumentiv-derivativni-tsinni-papери-ta-derivativni-kontrakти> (дата звернення: 04.11.2020).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів : Проект Закону від 17.10.2019 № 2284. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2284&skl=10 (дата звернення: 04.11.2020).

Ю. В. Яворська

студ. II курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова

спеціальність «Право»

Науковий керівник: д.ю.н., проф. О. І. Миколенко

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ У ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ

Сучасний стан податкових правовідносин в Україні характеризується своїми неактивними тенденціями. Між учасниками цих відносин (мова йде про контролюючі органи в сфері оподаткування та платників податків) постійно виникають численні конфлікти. Правопорушення у податковій сфері зросли до значних масштабів та набули загрозливого характеру. Поширеним явищем стали схеми приховування доходів громадян. Однією з причин виникнення такої загрози є високий рівень «тінізації бізнесу» та «тінізації доходів». Наприклад, в Україні рівень «тінізації» зайнятості населення суттєво впливає на економічну безпеку держави.

Податки – це обов'язкові платежі, які встановлюються державою для юридичних і фізичних осіб з метою формування централізованих фінансових ресурсів, що забезпечують фінансування державних витрат. Конституція України (ст. 67) визначила обов'язок кожного громадянина сплачувати податки і збори у порядку і розмірах, встановлених законом, щорічно подавати до податкових інспекцій декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, врегульованому законом. Невиконання цього обов'язку тягне за собою юридичну відповідальність, що встановлена законом [1, ст. 67].

Відхилення від сплати податку являє собою різноманітну групу податкових правопорушень. Податкове правопорушення – протиправне, винне діяння (дія або бездіяльність) особи, пов'язане з невиконанням або неналежним виконанням обов'язків по сплаті податку, за яке встановлена юридична відповідальність. У ст. 109 Податкового Кодексу України від 02.12.2010 (з наступними змінами) зазначено, що податковими правопорушеннями є

протиправні діяння (дія чи бездіяльність) платників податків, податкових агентів, та/або їх посадових осіб, а також посадових осіб контролюючих органів, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених Кодексом та іншим законодавством, контроль за дотримання якого покладено на контролюючі органи [2, ст. 109].

Податкове правопорушення є підставою юридичної відповідальності. Юридична відповідальність – специфічні правовідносини між державою і правопорушником внаслідок державно-правового примусу, що характеризуються засудженням протиправного діяння суб'єкта правопорушення, покладанням обов'язку потерпіти наслідки майнового та організаційного характеру за скоєне правопорушення. Санкції за податкові правопорушення регулюються податковим і адміністративним правом, а також кримінальним. Відповідно до ст. 111 Податкового кодексу України за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, застосовуються такі види юридичної відповідальності:

- 1) фінансова;
- 2) адміністративна;
- 3) кримінальна [2, ст. 111].

Податкові правопорушення загалом мають інтелектуальний характер, а методи ухилення від сплати податків є досить різноманітними. Сучасні податкові правопорушення мають такі риси: вони здійснюються у процесі професійної господарської діяльності з використанням комп'ютерних технологій та електронних засобів зв'язку; завдають значної економічної шкоди інтересам держави, більшості юридичних і фізичних осіб; маскуються засобами приховування порушень під виглядом «невдалої» підприємницької діяльності.

Основними видами порушень податкового законодавства, визначених Податковим кодексом України, є:

- порушення встановленого порядку взяття на облік в податкових органах України;
- порушення строку та порядку подання інформації про відкриття або закриття банківських рахунків;
- неподання або порушення порядку подання платником податків інформації для ведення Державного реєстру фізичних осіб–платників податків;
- неподання або несвоєчасне подання податкової звітності або невиконання вимог щодо внесення змін до податкової звітності;
- неподання або подання з порушенням строку банками чи іншими фінансовими установами податкової інформації податковим органам України та інші [2, ст.ст. 117, 118, 120].

Адміністративна відповідальність є засобом адміністративного впливу на порушників податкового законодавства із застосуванням адміністративно-

правових норм. Підставою адміністративної відповідальності за порушення податкового законодавства є наявність адміністративного правопорушення винна (умисна чи необережна) дія чи бездіяльність, що зазіхає на суспільні відносини, які охороняються законом, за що законодавством передбачена адміністративна відповідальність [3, ст. 9].

До адміністративної відповідальності можуть бути притягнуті фізичні особи та посадові особи, винні в порушенні податкового законодавства [4, с. 74]. Адміністративній відповідальності підлягають осудні особи, що досягли на час вчинення правопорушення шістнадцятирічного віку. Діяння, за які передбачена адміністративна відповідальність за порушення у сфері податкового законодавства, визначені у статтях КУпАП (ст. 163-2, 163-3, 164-1, 164-5 та ін.) [3].

До особливостей адміністративної відповідальності у сфері податків слід віднести наступні: а) не тягне за собою судимості; б) застосовується до правопорушень з низьким ступенем суспільної небезпеки, тобто які за характером не тягнуть кримінальної відповідальності; в) відсутність тяжких правових наслідків.

З огляду на наведене вище, необхідно посилити вплив заходів адміністративної відповідальності на податкову сферу. Для цього потрібно залучати до процесу вдосконалення національного законодавства фахівців, які зможуть розібратися протиправних схемах, що використовуються у податковій сфері. Вдосконалити необхідно положення чинного законодавства, які регулюють податкове становище платника податків, його статус та права, умови та режим сплати ним податків, ухилення від яких ставиться йому в провину.

Список використаної літератури

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 04.11.2020).
4. Трипольська М. І. Фінансово-правова та адміністративна відповідальність: порівняльно-правова характеристика. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. 2010. № 4. С. 73–79.

Ю. Л. Ясінський

*студ. II курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: д.ю.н., проф. О. М. Миколенко

ФОРМИ ЗАХИСТУ СВІДКА В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Участь у кримінальному провадженні в якості свідка може бути пов'язана з ризиком, особливо коли мова йде про організовану злочинність. Протиправний вплив на свідків не поодинокі, а навпаки, досить поширене явище. Зокрема, 38% слідчих України стверджують, що під час розслідування справ, зокрема, про торгівлю людьми, стикались із фактами такого впливу на свідків. А. М. Орлеан та О. В. Бардацька приводять таку статистику способів протиправного впливу на свідків у кримінальному провадженні України: 1) погрози застосування насильства до самих свідків (35%); 2) погрози застосування насильства до членів їхніх сімей, близьких або родичів (8%); 3) підкуп свідків (8%); 4) погрози розголошення відомостей, що свідок бажає зберегти у таємниці (8%); 5) намагання охарактеризувати свідка як особу аморальну та таку, що не заслуговує довіру слідчого чи суду (24%) [1, с. 40].

Отже, забезпечення безпеки свідка у кримінальному процесі сьогодні, як діяльності відповідних державних органів із досягнення стану безпеки учасників процесу, яким загрожує небезпека, є актуальною складовою кримінального провадження. Ст. 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» 1993 р. закріплює ці заходи, та відносить до них наступні: а) особиста охорона, охорона житла і майна; б) видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; в) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; г) заміна документів та зміна зовнішності; д) зміна місця роботи або навчання; е) переселення в інше місце проживання, тощо [2, ст. 7].

З 80-х років активну роботу щодо захисту учасників кримінального процесу проводять в США і в країнах Західної Європи. Адже в США почала діяти федеральна Програма захисту свідків. За рік, до цієї Програми долучається в середньому 92 свідка [3, с. 102]. Основу інституту безпеки свідків у США складає «Закон про посилення безпеки свідка» від 12.10.1984, оскільки він визначає коло заходів, які можуть бути застосовані для забезпечення безпеки свідків. Серед таких заходів застосовуються такі: переселення на нове місце проживання свідка і забезпечення його іншими засобами захисту, якщо існує загроза його життю; видача свідку нових документів, що засвідчують особу; виплата грошей на життєво необхідні витрати, в тому числі пов'язані з переїздом; надання допомоги з працевлаштуванням [4, с. 56]. А, наприклад, КПК Боснії і Герцеговини містить

спеціальну статтю, яка закріплює захист свідків не тільки від погроз і нападів, а навіть від образ. Суддя повинен попередити або накладити штраф на того чи іншого учасника судового процесу або будь-яку іншу особу, яка ображає, залякує або загрожує безпеці свідка в суді [5, с. 68]. У Чилі існують різні прийоми заходів захисту в разі тяжких і нетяжких злочинів. Перша категорія включає такі заходи, як приховування особистості свідка, утримання під вартою в захисних цілях, переселення і зміна особистих даних. Друга категорія включає менш радикальні засоби, такі як поліцейське патрулювання, зміна телефонних номерів та інші загальні заходи. Поліція може застосовувати обидва види заходів [6, с. 31].

Для зменшення, а в майбутньому викоринення випадків відмови свідків від своїх показань і дачі завідомо неправдивих показань на користь обвинувачених або підсудних, Україні треба створити ефективний механізм захисту безпеки особам, які допомагають слідству. Сьогодні, в силу об'єктивних причин наша держава не готова до прийняття і реалізації загальнодержавної програми захисту свідків, подібної до моделі США та західних країн. Хоча основні риси для розробки, прийняття і застосування подібної програми в Україні вже окреслені й поступово застосовуються.

Список використаної літератури

1. Бардацька О. В., Орлеан А. Н. Забезпечення безпеки потерпілих та свідків у кримінальних справах, пов'язаних із торгівлею людьми. Київ : Тютюкін, 2010. 56 с.
2. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23.12.1993 № 3782-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 51.
3. Шахрай В. Захист свідків в кримінальному процесі : *Матеріали семінару з питань забезпечення безпеки свідків, організованого Міністерством юстиції США та Міжнародною правоохоронною академією* (м. Будапешт, 22–26 січня 2007 р.). Західний кур'єр. 212 с.
4. Ромадановский К. О. Сравнительный анализ законодательств различных стран в области государственной защиты потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства. *Российский следователь*. 2006. 96 с.
5. Краснова К. А. Защита свидетелей в государствах-членах ЕС. *Международное право*. 2015. № 4. С. 66–86.
6. Рекомендуемые виды практики в области защиты свидетелей при производстве по уголовным делам, касающимся организованной преступности. Нью-Йорк : Изд-во ООН, 2008. 96 с.

М. М. Ячменська

*студ. II курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к.б.н., доц. Д. М. Ситніков

ПРИНЦИПИ І ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Антропогенний фактор відіграє вирішальну роль у подальшому розвитку цивілізації. Виробництво матеріальних благ для задоволення потреб людства призводить до виснаження ресурсів, руйнування екосистем та виникнення інших проблем глобального характеру. Стає зрозумілим, що за таких обставин розвиток людства та забезпечення високих життєвих стандартів стають неможливими, постає також питання про подальше існування цивілізації. Так, виникла об'єктивна потреба вироблення механізмів для усунення загроз, які становлять небезпеку. Саме для забезпечення збалансованого розвитку цивілізації і було розроблено модель сталого розвитку.

Для простоти розуміння сутності поняття сталого розвитку приведемо приклад історичного використання зазначеного терміну. Так, термін «*sustainable development*» спочатку з'явився в природокористуванні, під ним ще в середині ХХ століття німецькі лісівники мали на увазі таку систему експлуатації лісів, при якій ліс зберігається, вирубка не перевищує природного приросту і лісосіки організовані таким чином, що лісова екосистема відтворюється без втрат. При такій системі експлуатація ресурсу може тривати необмежено довго.

Взагалі, проблема сталого розвитку може розглядатися в трьох аспектах в залежності від області знань [1]. Наприклад, з точки зору природничих наук це перш за все проблема ролі людства як однієї з провідних сил, що трансформують природне середовище. В економічній науці – проблема ефективної взаємодії економічної системи з природною та соціокультурною системами. З точки зору політичної науки і вивчення міжнародних відносин – це питання про узгоджене й ефективне виділення коштів різними міжнародними і національними органами для вирішення проблем сталого розвитку.

На початковому етапі зародження концепції більшість проголошених ідей стосувались розв'язання проблеми так званого «антропогенного екоциду», тобто, ідея сталого розвитку обмежувалась питанням лише збереження навколишнього середовища. Екологічна складова залишається домінуючою, однак, не єдиною, оскільки поняття сталого розвитку охоплює сьогодні широке коло питань економічного і соціального характеру (розвиток економічної та соціальної сфери, підтримка їх функціонування, забезпечення певного рівня життя і його якості).

Найбільш знаковою подією у становленні концепції сталого розвитку стала Конференція ООН з навколишнього середовища й розвитку, що відбулася у червні 1992 р. в Ріо-де-Жанейро (Бразилія). Ця конференція відома ще як саміт Землі, оскільки в ній брали участь керівники 178 країн світу, представники 1600 неурядових організацій [2]. В рамках прийняття на Конференції «Порядку денного на XXI століття» термін «сталий розвиток» визначався як «розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби». На Конференції також розглядалися проблеми сталого розвитку та пошуку шляхів їхнього вирішення. Слід відмітити, що, починаючи з 1992 р., концепція сталого розвитку розширила свій зміст.

У 2015 р. під егідою ООН відбулася чергова конференція, на якій глави держав сформувавши 17 цілей сталого розвитку які планується досягнути до 2030 р. В підсумковому документі «Перетворення нашого світу: Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року» висвітлені зазначені цілі, серед яких, наприклад, повсюдна ліквідація бідності у всіх її формах, ліквідація голоду, забезпечення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства, сприяння неухильного, всеохватного і стійкого економічного зростання, повної і продуктивної зайнятості та гідної роботи для всіх, ухвалення термінових заходів по боротьбі зі змінами клімату та їхніми наслідками [3].

Україна також приєдналася до вищезазначеної ініціативи. Так, згідно Указу Президента «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 Кабінет Міністрів України має забезпечити із залученням вчених, експертів і представників громадських об'єднань аналіз прогностичних і програмних документів з урахуванням цілей сталого розвитку України на період до 2030 р. та за результатами такого аналізу у разі необхідності вжити заходів щодо їх удосконалення, а також запровадити дієву систему моніторингу їхньої реалізації [4].

Взагалі концепція сталого розвитку набула відображення у національних стратегіях майже всіх країн світу. Однак, слід відмітити, що ця концепція піддається критиці рядом дослідників, які стверджують, що вона є не чим іншим, як міфом або утопією. До прикладу, А. Д. Урсул пише, що «з наукової точки зору ідея сталого розвитку поки не представляється досить аргументованою, являючи собою скоріше світоглядну концепцію (і гіпотезу) можливого в майбутньому розвитку суспільства і його коеволюції з природою».

Незважаючи на неоднозначність сприйняття ідей сталого розвитку, серед дослідників саме концепція сталого розвитку розглядається як найбільш перспективна модель для третього тисячоліття, що здатна забезпечити збалансований розвиток цивілізації, оскільки інші підходи носять фрагментарний характер та менш науково обґрунтовані [5, с. 705].

Для того, щоб зрозуміти основну ідею концепції сталого розвитку та розкрити суттєві її положення варто дослідити її базові принципи. Наукова цінність цього завдання полягає в тому, що не існує єдиного консолідуючого документа, який включав би вичерпний перелік зазначених принципів. Натомість, вони зустрічаються епізодично, або розпорошені по різних міжнародних документах. Крім того, принципи сталого розвитку не перебувають в статичному стані, а постійно уточнюються і їх кількість з плином часу збільшується.

На нашу думку, доцільно зупинитися на таких принципах сталого розвитку:

1. Основоположний принцип, що стосується інтеграції соціально-економічного, гуманітарно-правового і екологічного аспектів розвитку суспільства. Найкраще він відображений в принципі 4 Декларації Ріо-де-Жанейро, де зазначено, що «для досягнення сталого розвитку захист навколишнього середовища повинен складати невід'ємну частину процесу розвитку і не може розглядатися у відриві від нього» [6].

2. Принцип, що витікає з попереднього – це принцип колективної відповідальності за зміцнення всіх трьох взаємопов'язаних складових сталого розвитку. Зокрема, в Йоханнесбурзькій декларації зі сталого розвитку 2002 р. уряди країн зобов'язалися приділяти особливу і першочергову увагу вирішенню глобальних проблем, які створюють загрозу сталому розвитку. В документі визнається той факт, що у світової спільноти є кошти та ресурси для вирішення проблем, пов'язаних із подоланням бідності та забезпеченням сталого розвитку, і будуть ініційовані додаткові заходи для використання цих наявних ресурсів [7].

3. Принцип справедливого використання природних ресурсів, що базується на базовому принципі міжнародного права – принципі суверенітету держави. Так, в Хартії про економічні права і обов'язки держав від 12.12.1974 в п. 1 ст. 2 визначено наступне: «Кожна держава має і повинна вільно здійснювати повний постійний суверенітет над усіма своїми багатствами, природними ресурсами і економічною діяльністю, включаючи право на володіння, використання та експлуатацію ними» [8, ст. 2]. У той же час цей принцип накладає на країни ряд зобов'язань: дбайливе використання природних ресурсів, захист біорізноманіття та зменшення негативного ефекту від надмірного використання ґрунту, лісів, водного потенціалу та ін.

4. Принцип рівності між поколіннями. Відповідно до принципу 3 вищезгаданої Декларації Ріо-де-Жанейро визначено, що право на розвиток повинно бути реалізовано, щоб забезпечити справедливе задоволення потреб нинішнього і майбутніх поколінь в областях розвитку та навколишнього середовища.

5. Принцип превентивних заходів або обережності використання закріплений в досить багатьох міжнародних договорах. Наприклад, в Конвенції про охорону біологічного різноманіття від 1992 р. визначено, що кожна договірنا сторона має передбачити, запобігти і усунути причини значного зменшення або втрати біологічного різноманіття, а також передбачає розгляд питань збереження і сталого використання біологічних ресурсів у процесі прийняття рішень на національному рівні [9, ст. 10]. На практичному прикладі даний принцип може бути реалізований, наприклад, при здійсненні екологічної оцінки інвестиційних проектів.

6. Важливу роль в реалізації концепції сталого розвитку відіграє також принцип ефективного управління (належне врядування). Концепція «Good Governance» була запроваджена в ЄС на початку XXI ст. Як управлінська модель вона оформилася, коли у 1997 р. вийшла у світ Програма розвитку ООН «Governance» для сталого розвитку людських ресурсів». Даний принцип є достатньо змістовним та передбачає ефективність у проведенні державної політики, відповідальність усіх учасників процесу, прозорість, верховенство закону та ряд інших [10, с. 115].

7. Найкраще відображення принципу участі громадськості у прийнятті рішень та вільного доступу до інформації можна знайти в Орхуській конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля 1998 р. [11].

Безумовно, на цьому перелік принципів сталого розвитку не вичерпується. Так, враховуючи положення доповіді «Наше спільне майбутнє», де визначається, що стратегія сталого розвитку спрямована на досягнення гармонії між людьми, а також між суспільством і природою, виділяють принцип коеволюції суспільства і природи.

Отже, ми бачимо, що принципи сталого розвитку зустрічаються в різних правових актах, іноді вони безпосередньо не закріплені в них або впливають із загального змісту нормативних документів. Зміст вказаних принципів розширюються та постійно уточнюються, що зумовлено, перш за все, вимогами часу та динамікою розвитку людської цивілізації. На наш погляд, належне розкриття змісту та перспективне впровадження принципів сталого розвитку дозволить ефективно застосовувати концепцію сталого розвитку як один із напрямів подолання глобальних проблем людства. В свою чергу, це повинно забезпечити інтереси як нинішнього, так і майбутніх поколінь.

Список використаної літератури

1. Принципы устойчивого развития в России: возможности и перспективы. URL: <https://mgimo.ru/about/news/inno/220991/> (дата звернення: 04.11.2020).

2. Повестка дня на XXI век: Принята Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3-14 июня 1992 г. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/agenda21.pdf (дата звернення: 04.11.2020).
3. Офіційний веб-сайт програми розвитку ООН. Цілі сталого розвитку. URL: <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html> (дата звернення: 04.11.2020).
4. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 04.11.2020).
5. Урсул Д. Путь в ноосферу. Концепция выживания и устойчивого развития цивилизации. Москва : Луч, 1993. 854 с.
6. Декларація Рио-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку : Міжнародний документ від 14.06.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text (дата звернення: 04.11.2020).
7. Йоганнесбурзька декларація зі сталого розвитку. URL: <http://www.sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/bazovi-dokument/> (дата звернення: 04.11.2020).
8. Хартія економічних прав та обов'язків держав : Міжнародний документ від 12.12.1974. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_077#Text (дата звернення: 04.11.2020).
9. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року : Міжнародний документ від 05.06.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text (дата звернення: 04.11.2020).
10. Шаульська Г. М. Сучасні західні управлінські моделі. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 3. С. 111–116.
11. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля : Міжнародний документ від 25.06.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (дата звернення: 04.11.2020).

Секція 2

ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ

L. Cherpurna

*IV-th year student of Economics and Law Faculty, Odessa Mechnikov National University
specialty «Management»*

Supervisor: Senior Lecturer O. Pavlovych

Language Consultant: T. Karavaeva, PhD in Linguistics, Assoc.Prof.

NON-TRADITIONAL METHODS OF STAFF STIMULATION IN ADMINISTRATIVE MANAGEMENT

At the present stage of administrative management development, there are two management functions, the most important of which are staff motivation and stimulation. However, they are often identified but the concept of incentives is often inferior to motivation. Therefore, there exists a need to determine the main difference between them.

The main difference lies in the fact that a motive is an impulse to act expressed through stimulus or through personal reasons. The stimulus is expressed in external stimulation aimed at a specific goal. Thus, the essence of stimulation is to improve the quality and efficiency of the company's staff and increase interest in the company's success, particularly in increasing profits. Motivation is carried out through stimulation [1].

Concerning methods of stimulation, it is worth distinguishing tangible and intangible methods. Tangible methods are traditional and have been used in companies of various types for a long time. Nowadays, intangible methods are more popular, as the idea of employees value have changed.

A new concept of neo-materialistic motivation has recently appeared in modern management, which does not deny the pursuit of material prosperity, but considers it as a condition for the realization of one's own needs and interests, self-realization of personal potential. Qualitative labour activity gives the opportunity to develop their own abilities and provides moral satisfaction only at a normal level of material prosperity [2, p. 63].

An effective manager must develop effective mechanisms combining tangible and intangible methods, using his own experience and that of other specialists.

Among non-traditional stimulation methods are the following:

1. Tangible [3, p. 15]:

– salary increases for reforming and developing labour organization system and management;

– special rewards for promoting a healthy lifestyle (cash payment for giving up smoking or for not missing a working day due to illness);

– individual extra payments, as a reward for having certain skills that a company needs.

2. Intangible [4, p. 945]:

- flexible work schedule;
- the possibility of corporate career planning;
- policy of paternalism;
- creation of self-managing groups;
- system of internal trainings, programs of individual development, additional education at the employer's expense;
- publication in own printing structure;
- participation in co-ownership and management;
- granting special status to the employee, etc.

It is worth mentioning that each company or organization must develop a system of employee incentives individually, taking into account style, type and structure of management. This system should be formed through constant staff analysis and study. The priority is to monitor and diagnose the workers potential, their efficiency, the degree of their involvement in the labour process and only then it becomes possible to choose the most effective methods for the organization. This approach meets modern conditions absolutely and allows to correct the use of foreign management experience [5, p. 200].

Modern administrative management is actively developing in the context of globalization. New modern approaches allow to organize staff with personnel and intellectual potential to achieve the objectives not only of the company but also of the employees themselves. By implementing a flexible incentive mechanism built on a balanced combination of tangible and intangible methods, the company will achieve the desired level of development.

References

1. Бородкін Л. Про еволюції мотивації праці промислових робітників. URL: <http://www.hist.msu.ru/Departments/Ecohist/OBC/borodkin.html> (дата звернення: 28.10.2020).
2. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник. Київ : КНЕУ, 2002. 337 с.
3. Бойко О. В. Організаційно-економічні аспекти мотивації трудової діяльності на підприємствах : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Київ : НАУ. 2005. 20 с.
4. Зубрицька Т. О. Мотивація як механізм підвищення ефективності роботи персоналу. *Глобальні та національні економічні проблеми*. 2014. № 2. С. 942–947.
5. Фінансові аспекти розвитку держави регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (27–28 травня 2016 р., м. Одеса). Одеса : Бондаренко М. О., 2016. 363 с.

Y. Dobychna

*IV-th year student of Economics and Law Faculty, Odessa Mechnikov National University
specialty «Finance, Banking and Insurance»
Supervisor: Cand. Sc. (Economics), Assoc. Prof. S. Nikola*

INFLUENCE OF EUROPEAN EXPERIENCE ON THE FORMATION OF THE STRATEGY OF INNOVATIVE RENEWAL OF THE UKRAINIAN ECONOMY

The introduction of financial innovations has always been focused on effective management of financial resources and risks in order to ensure development, competitiveness, and financial stability in conditions of economic instability. Thus, before considering the possibilities of practical applications of innovations in the field of finance in Ukraine, it is necessary to outline the main problem areas of the domestic financial system.

It is worth noting that since Ukraine is characterized by a continental model of the economy, the development of the banking sector took place at a significantly higher pace compared to the stock market. Today, the Ukrainian stock market is not a full-fledged financial mechanism that would effectively perform the functions of capital redistribution and contribute to its attraction.

Considering the problems in the banking sector of Ukraine, we can observe the following trend. During 2014–2016, the activity of banks in Ukraine significantly decreased, and only in 2017 it began to recover slightly and increase its pace. Currently, there are 88 solvent banks in the country, while 92 are in liquidation and 4 are declared insolvent. In the third quarter of 2019, net corporate loans increased by 4.7%, primarily due to state – owned banks (except PrivatBank) and foreign banks. Some large default loans are fully reserved; they have been written off or restructured for a total amount of more than 10 billion. At the same time, the share of non – performing loans to business entities during 2016–2019 increased by more than 20%, amounting to 55.2%, and to households – by 57.7%. The share of such loans in banks’ portfolios has been steadily growing over the same period of time: in state – owned banks – by 59.3%, foreign – by 45.9%, private – by 28.6%. At the same time, the average total coverage of non – performing assets in 2016–2019 is 76.6% [1].

Among the main reasons for the general deterioration of banks’ performance indicators are: the unstable macroeconomic situation in the country, the devaluation of the national currency, low solvency of the population, as well as the need to form huge reserve funds to cover insolvent assets, which negatively affects the profitability of other banks.

One of the acute problems of Ukrainian banks is the growth of problem loans. As practice has shown, after the introduction of new rules for assessing credit risks (IFRS 9 standard) in 2017, it was revealed how much banks underestimate or hide the

threat associated with their debtors. Thus, the country's largest banks hold the largest number of overdue loans in their portfolio.

In this case, it is the technology of decentralized registers that would be the solution. It would allow you to create a single database, but distributed over many nodes (computers) connected by the network, which would be accessible (in whole or in part) to all direct participants in the process. It would be characterized by full transparency, reliability and direct cooperation of all banks and credit bureaus in Ukraine.

In addition, this will be the first attempt in Ukraine to create a full-fledged digital «token» for the population. This means that after collecting all the necessary information, the client, with the help of the bank, will transfer it to the appropriate blockchain database. In the future, not only banks or credit regulatory authorities will have access to this database or its individual elements, but also other institutions that require certain information about the population for their activities. Further, such a database will only be supplemented and quickly adapted to general changes at the state level. All this will once again lead to lower costs in general and increase the efficiency of both state structures and private organizations.

Describing the overall effect of implementing such a technology, we can come to the following conclusions. Reducing operating expenses will lead to an obvious increase in banks' profits. As a result, one of the main activities of the NBU today, namely, the recapitalization of Ukrainian banks, will reduce its need. An open and simple system will stimulate the growth of public confidence, which in response will start using the services of banks with greater activity. This will attract a flow of deposits, as well as allow banks to resume lending activities and start financing the real sector of the economy again.

The main conclusion that can be reached by analyzing the European experience in implementing financial innovations is that any initiative aimed at improving the well-being of business entities or the population is actively supported by the governments of EU countries. In Ukraine, on the contrary, any initiative faces obstacles from the government and the legislative framework in particular. The conditions created at the moment do not allow any of the components of the financial system of Ukraine to develop and modernize. At the same time, the entire potential of Ukrainian innovators is redirected abroad.

References

1. Огляд банківського сектору. 2020. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2020-02.pdf?v=4 (accessed: 30.09.2020).

O. Kolesnikova

*IV-th year student of Economics and Law Faculty, Odessa Mechnikov National University
specialty «Finance, Banking and Insurance»
Supervisor: Ph.D. in Economics, Assoc. Prof. L. Borysova
Language Consultant: T. Karavaeva, PhD in Linguistics, Assoc.Prof.*

DIRECTIONS OF CRISIS MANAGEMENT OF BANKS IN UKRAINE

In modern economy, the Ukraine's banking sector is characterized by a number of problems, namely, the economic recession, a significant hryvnia devaluation, military actions in the East, and insufficient level of capitalization of most banks. All this gives rise to, the needs to provide effective tools for crisis management of banks to promote economic development.

Having considered scientific achievements concerning the definition of the concept of bank crisis management, we think that «crisis management» is an organized system of management measures for diagnosing, preventing, neutralizing, overcoming crisis phenomena and their factors in order to minimize losses from the crisis and create conditions for the further effective development of a banking institution.

The causes of a banking crisis can be economic crises, crises of the monetary system or specific crises in certain financial markets. The banking crisis is usually triggered by the external factors, accompanied by a sharp devaluation of the national currency, significant budget deficits, high inflation, and devaluation of bank deposits and financial assets. The internal causes of the banking crisis include insufficient unsecured loans, active withdrawal of deposits by depositors, imperfect banking regulation and supervision [1, p. 153].

Due to numerous problems, the Ukrainian banking system, in our opinion, should implement an effective crisis management for the financial stability of banks, it will help to prevent crises in the economy. The current condition of many banks is unsatisfactory; there are cases of bank bankruptcy that indicate drawbacks in bank crisis management. According to the Law of Ukraine «On Banks and Banking», the National Bank of Ukraine (NBU) obliged commercial banks to gradually increase the statutory fund up to UAH 500 million by July 11, 2024. As a result, most banks have decided to merge while some ceased to exist. In the period from 2014 to 2019, the NBU closed 103 banking institutions. About 80 banks are currently in the process of liquidation due to loss of solvency. As of September 1, 2020, the number of operating banks in Ukraine is 74 – it is 2 banks less than last year [2].

We propose the following directions of bank crisis management: 1) restructuring of problem loans; 2) recapitalization of banks; 3) optimization of crisis management of deposits and loans; 4) minimization of bank expenses; 5) stress testing. A significant role in increasing control over the bank activities could be the creation of an open information database based on a unified reporting on bank

activities, as it was done in the United States [3, p. 238]. All these directions are the most effective in preventing the crisis.

To reduce costs of banking crises and the probability of their occurrence, general principles of crisis management should be developed. The crisis management system should include preparatory work, preventive activities and crisis management. Risk management is an important but not the only aspect of crisis management. It is also recommended to draw up plans for crisis management. The purpose of its development is to identify problems that could lead to a crisis; development of criteria for the introduction of crisis management. This will speed up and simplify the adoption of the necessary management decisions. In our country, this aspect is not yet given sufficient attention either by the bank itself and or by the regulatory organ. Though, planning of anti-crisis procedures not only increases the efficiency of management during the crisis, but it is also able to prevent its development.

Thus, it can be conclude that crisis management in national banks at the present stage is marked by a certain lack of consistency and ill-conceived measures. The solution of this situation, should be the development and implementation of quality crisis management measures in banks aimed at anticipating, refinancing, preventing crises and minimizing them. This would overcome the negative effects of the global economic crisis on the banking sector while ensuring reliable and sustainable development of the national economy as a whole.

References

1. Шпачук В. В. Сутність, визначення та принципи антикризового управління банківською системою, аспект державного управління. *Науковий вісник АМУ. Серія «Управління»*. 2011. № 2. Р. 152–158.
2. Офіційний сайт Національного банку України. Секція статистики. URL: <http://www.nbu.gov.ua> (accessed: 30.09.2020).
3. Банківський нагляд : Підручник / В. І. Міщенко та ін. Київ : Знання, 2016. 406 с.

A. Trapeznikov

*IV-th year student of Economics and Law Faculty, Odesa Mechnikov National University
specialty «Finance, Banking and Insurance»
Supervisor: Ph.D. in Economics, Assoc. Prof. L. Borysova
Language Consultant: T.L. Karavaeva, PhD in Linguistics, Assoc.Prof.*

INNOVATIVE PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE BANKING SECTOR OF UKRAINE

Innovation for banking institutions plays a significant role, influencing the directions of further bank development and the banking sector as a whole. Strategic planning of banks should be based on innovative technologies, as it is the goal and integral component of the further long-term activity of financial markets [1, p. 6].

The main incentive for innovative transformations in the banking sector is the specifics of its development in the context of globalization and competition, as well as the need to counter high risks of entrepreneurial activity. Therefore, the activation of the innovation process should be considered as a necessary condition for the successful development of banks in modern conditions. It is carried out according to three leading vectors [2, p. 14].

The first vector of innovative development of the banking system is based on the introduction of the latest banking services and technologies and inextricably linked with the processes of financial globalization, which is now the main trend in the development of the international economy. It, in some way, affects the behavior of all economic agents and all processes that occur in the world economy.

Due to globalization, banking activities can develop in areas, which are emerging, and there is a need to introduce the latest banking products and services. Thus, innovative development today and in the future will become one of the most important factors affecting the competitive advantage of certain banking institutions in the global financial space. That is why banks should create new and improve existing banking products, as well as use modern information technologies and technological equipment to increase their competitiveness, efficiency and have certain advantages in the fight for the client [2, p. 15].

The second vector is aimed at introducing the latest marketing strategies and methods, which should be aimed at attracting and increasing the client's interest in certain banking services. In this direction, it will be advisable to develop online technologies, which, in turn, will contribute to the transparency of the banking institution's activities, allowing customers to get the most profitable goods and bank services without any problems.

Through the introduction of innovative means of communication, high-tech equipment and electronic technologies, the bank can organize better and faster service and transmission of information. In addition, it significantly affects the operational management of financial flows on a global scale and is positively reflected in the short and long term activities of banking institutions [2, p. 16–17].

The third (main) vector of innovation development in the banking sector is of great importance in optimizing the organizational bank structure, since it affects the ability to adapt to the growth of technological needs and build a business model that would have high competitiveness in the competitive environment of the financial market, which is associated with the provision of banking services involving innovation. This vector reflects major changes in the entire paradigm of banking innovation. This happened as banking institutions have changed their activities from the introduction of product innovations, which have only a temporary competitive advantage, to the creation of innovative business-models that significantly affect financial performance and are the main means in competition [2, p. 19].

Therefore, in the context of increasing competition in financial markets, innovations in banking institutions should be aimed not only at retaining existing ones, but also at attracting new customers, while also expanding the range of banking products and services and improving ways of providing them to consumers.

All these actions taken to maintain competitive advantages should be constantly improved, and in such conditions the quality should remain at a decent level and constantly improve. In addition, it is necessary to introduce more progressive management structures that will be able to respond to various external and internal changing factors, ensure effective cost control and implement an innovative strategy for the development of a banking institution.

References

1. Бондаренко Л. П., Політило М. П. Банківські інновації як необхідність ефективного функціонування банківського ринку. *Інвестиції: практика та досвід*. № 3. 2018. С. 5–8.
2. Дзюблюк О. В. Інноваційні вектори розвитку банківської системи. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 3 (60). С. 8–25.

Р. Д. Барон

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Менеджмент»
Науковий керівник: к.е.н., доц. О. В. Рудінська*

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ КАДРІВ ДЛЯ СФЕРИ ТОРГІВЛІ

Розвиток ринкових відносин в Україні вимагає створення сучасних торговельних підприємств, які б, у свою чергу, формували сферу торгівлі держави, здатну стати ефективною силою її сталого економічного зростання. Адже торгівля є важливою сферою господарювання держави та певною мірою визначає рівень її економічного розвитку, значною мірою обумовлює соціально-економічне становище суспільства. Поряд із традиційними функціями планування, організації, координації, мотивації, контролю в управлінні персоналом все більше на перший план виходять розвиток й оцінка персоналу, створення систем його інформаційного забезпечення, менеджмент робочого часу, розробка концепції ділової активності персоналу, техніка кадрового регулювання, формування кадрового потенціалу та ін.

Проблеми формування кадрової політики підприємства досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема: В. Бурегі, І. Ворожейкіним, Д. Гібсоном, М. Дороніною, А. Кібановим, А. Колотом, В. Лагутіним, Л. Лігоненко, А. Мазаракі, Ю. Одеговим, В. Савченко, Т. Щокіним та ін. Незважаючи на суттєвий внесок науковців у вирішення

теоретико-методологічних проблем формування кадрової політики підприємства, у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі відсутній комплексний підхід щодо дослідження даної проблематики стосовно підприємств торгівлі у сучасних умовах господарювання [1, с. 56].

Наразі вкрай важливо підкреслити особливу роль кожної людини насамперед на підприємстві, де вона на своєму рівні включена в технологічний та управлінський процес, і таким чином впливає на загальний менеджмент підприємства, а опосередковано і на загальний процес розвитку суспільства. Звідси виникає нагальна потреба поєднати дію законів природи та управління життям людини на усіх рівнях її діяльності. Слід зазначити, що вивченню впливу нематеріальних факторів на систему менеджменту присвячено достатньо наукових робіт зарубіжних та вітчизняних учених. Так, наприклад, вплив сучасних теорій менеджменту на розвиток персоналу вивчали Н. Пашкус, З. Савельєва. Теоретичні аспекти філософії управління та системного моделювання розкриття потенціалу персоналу знайшли своє висвітлення у роботах В. А. Полякова. Однак ще недосконало вивчено вплив закономірностей циклічного розвитку таких соціально-економічних систем, як суспільство і підприємство, на розкриття творчого потенціалу персоналу, пріоритетів та цінностей кожної людини для розвитку внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, що обумовлюють розвиток суспільства та глобальної природної метасистеми і тим самим впливають на соціально-економічні процеси.

У зв'язку з цим постають завдання, пов'язані із забезпеченням торговельних підприємств кваліфікованими працівниками, а оптимальність пріоритетів і механізмів кадрового забезпечення розглядається як передумова виконання сферою торгівлі своїх функцій. Постійне розширення матеріальних та духовних потреб людини на усіх рівнях вимагає і постійного розширення ресурсів, які обмежені у господарській діяльності будь-якої системи [2, с. 83].

Слід пам'ятати, що головним джерелом розвитку підприємства як первинної ланки економіки на сьогодні, окрім технологічних та фінансових ресурсів, є система так званих нематеріальних активів і передусім людські ресурси, професіоналізм, знання менеджменту підприємства як упорядкована специфічна сфера, що спрямована на вирішення певних завдань впровадження новітніх технологій в системі управління кожною соціально-економічною системою, у т. ч. і підприємством. Однак, попри постійне зростання загального інтелектуального потенціалу як суспільства, так і керівного складу кожного підприємства, наявний стан менеджменту періодично призводить до криз: соціально-економічних, екологічних тощо. Тому у сучасному менеджменті особливо важливо визначити місце і роль кожної людини в управлінні як підприємством, так і розвитком суспільства [3, с. 99].

Система навчання кадрів та ефективне використання їх потенціалу на підприємстві повинна відповідати наступним принципам: відповідність цілей та завдань навчання цілям і стратегії підприємства; зростання кадрового потенціалу як пріоритетного напрямку кадрової політики; формування навчальних груп за здібностями, інтересами та можливостями; матеріальна та моральна зацікавленість керівництва та персоналу; практична значущість навчальних методів та програм; результативність навчання.

При формуванні кадрової політики особлива увага має приділятися аналізу мотиваційних механізмів, умінню їх формувати і направляти відповідно до завдань, що визначені на підприємстві [4, с. 452].

Також слід враховувати проблеми взаємодії керівників підприємства з профспілками і службами зайнятості, забезпечення безпеки персоналу, розробку принципово нових підходів до сучасних пріоритетів цінностей.

Отже, в сучасних умовах швидкого старіння професійних знань нагальним постає питання створення на підприємствах мережного ритейлу ефективної системи навчання персоналу з урахуванням компетентісного підходу. Даний підхід лежить в основі вибору методів оцінки, навчання та розвитку кадрів. Сучасні форми бізнес-навчання базуються на індивідуалізації та диференціації програм розвитку персоналу, що дозволяє працівникам підвищити кваліфікацію, здобути нові навички та знання, вдосконалити компетенції, отримати додаткові можливості для професійного зростання.

Список використаної літератури

1. Криворотько І. О. Методика оцінки використання робочого часу апаратом управління промислового підприємства. *Економіка і управління*. 2018. № 3. С. 54–59.
2. Філіпова Т. І. Система підвищення кваліфікації кадрів, як складова кадрової політики. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. Одеса, 2018. Вип. 10. С. 79–88.
3. Борщ В. І. Рудінська О. В. Формування професійної компетентності менеджера закладу охорони здоров'я. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2019. Т. 18. № 2 (42). С. 96–105.
4. Рудінська О., Паук О. Міграційні процеси робочої сили України та шляхи їх зниження. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2020. Т. 19. № 2(45). С. 446–460.

Е. П. Бєлєнькая

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Менеджмент»
Науковий керівник: к.е.н., доц. М. П. Чайковська*

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО КАПІТАЛУ

Управління являє собою досить складний процес, який постійно розвивається. Це означає, що сьогодні управлінці зобов'язані отримувати нові знання, опановувати нові навички в сфері менеджменту, швидко адаптуватися до нових управлінських процесів і технологій, а також створювати нові підходи до формування цілісної системи управління.

До одного з найважливіших, проте досить дискусійних понять слід віднести «управлінський капітал». Сама категорія «управлінський капітал» ретельно та всебічно досліджувалась у працях як вітчизняних вчених, таких як Е. А. Кузнєцов, А. А. Перфильєв, Л. П. Буфєтова, О. О. Кєндюхов, Л. Д. Гармідєр, І. І. Чавичалов, О. М. Ляшенко, так й закордонних (А. Холл, Л. Едвіссон, Т. Стюарт, Р. Свейбі та ін.). На думку А. А. Перфильєва управлінський капітал слід розглядати як особливу форму інтелектуального капіталу, що охоплює наступні елементи: 1) людський капітал – здібності, знання, вміння, навички персоналу підприємства; 2) соціальний капітал – запас і рух знань, інформації, комунікативних зв'язків на підприємстві; 3) організаційний капітал – інституціоналізоване знання, що перебуває у власності підприємства [1, с. 128].

Проте, щоб ці три складових «інтелектуального капіталу» надавали синергетичного ефекту, їх має поєднати в діяльність компанії менеджер, як носій управлінського капіталу. Таким чином, властивість об'єднання цих трьох складових надихнула на формування характеристик управлінського капіталу, як «сукупності управлінських здібностей, знань, умінь, досвіду управлінських рішень людини, що дають можливість отримувати дохід компанії» [1, с. 129]. Підкреслимо вкрай важливу складову, що пов'язана з знаннями управлінця. Управлінський капітал впроваджується через менеджерів, тому рівень професійної підготовки управлінця безпосередньо впливає на якість здійснення управлінського процесу і отже на ефективність функціонування організації.

Однак, існує ряд напрямів, які слід ураховувати при аналізі факторів, що перешкоджають формуванню якісного управлінського капіталу в Україні.

По-перше, Л. Д. Гармідєр та І. І. Чавичалов визначали, що сучасні високоефективні управлінці повинні мати якісну сучасну освіту та належну професійну підготовку, забезпечену провідними фахівцями [2, с. 50]. Слід підкреслити, що сучасний дуальний підхід в освіті висуває нові вимоги до

провідних фахівців з менеджменту – поєднання досвіду та навичок практика з аналітичними науково-дослідницькими здібностями фахівця-науковця.

По-друге, слід виділити роль інформаційно-технологічної бази та інфраструктури. Як відзначав О. М. Ляшенко «предметом і продуктом праці управлінських кадрів є інформація» [3, с. 558]. Тобто, недостатній рівень знань в сфері сучасних технологій накопичення, обробки та аналізу інформації; відсутність навичок швидкого пошуку та отримання доступу до надійних джерел інформації може негативно впливати на роботу менеджерів.

По-третє, недостатнє стимулювання творчої активності студентів в процесі навчання не сприяє інноваційності управлінців в подальшому.

Виходячи з цих факторів, можна відзначити, що важливу роль в процесі формування управлінського капіталу відіграють університети. Так як саме вищі навчальні заклади є джерелом отримання освіти в сфері менеджменту, з урахуванням сучасної інформаційно-технологічної інфраструктури, інформаційно-аналітичної підтримки управлінських рішень та використання методів розвитку креативності й здібностей до генерації нових ідей.

Таким чином, менеджмент, як напрямок підготовки фахівців, вимагає накопичення і розвитку науково-дослідних, аналітичних і практичних баз знань професійної діяльності. Та щоб відповідати критеріям джерела формування управлінського капіталу до університетів мають висуватися наступні вимоги:

– вищі навчальні заклади повинні надавати актуальні професійні знання з інноваційною та сучасною інформаційно-аналітичною складовою;

– викладачі університетів повинні бути не тільки методистами, але також науковими дослідниками, які систематично і якісно ведуть свої наукові проекти та фахівцями з досвідом практичної роботи в сфері чи напряму викладання;

– при формуванні статей фінансування університетів сьогодні доцільно приділяти увагу, в першу чергу, системі розвитку інноваційних технологій навчального та науково-дослідного процесу [4, с. 14].

Виходячи з усього вищевикладеного, можна прийти до наступного висновку, що саме університети і рівень освіти управлінців в цілому значною мірою мають вирішальне значення для формування управлінського капіталу в сучасних умовах суттєвих змін в економічному, інформаційному, технологічному, інноваційному напрямках розвитку суспільства.

Список використаної літератури

1. Перфильев А. А., Буфетова Л. П. Феномен управлінського капіталу у фінансовій теорії. *Світ економіки і управління*. Том 17. № 1. 2016. С. 126–134.
2. Гармідер Л. Д., Чавичалов І. І. Проблеми формування управлінського персоналу в Україні. *Забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, можливості, перспективи* : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 16–17 лютого 2018 р.). Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 50–51.

3. Ляшенко О. М. Управлінський капітал: сутність та складові. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку* : матеріали міжнародної конференції (м. Київ, 21–22 листопада 2019 р.). Київ, 2019. С. 566–568.
4. Кузнецов Е. А. Науково-методологічні проблеми розвитку процесу професіоналізації менеджменту в Україні. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2017. Том 16. Вип. 1 (35). С. 9–20.

А. О. Богомолова

*студ. IV курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»
Науковий керівник: к.е.н., доц. Т. О. Журавльова*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ КИТАЮ

Тема дослідження є актуальною, оскільки страховий ринок Китаю – один з найбільших в світі та за обсягами премій, що збираються, і за кількістю укладених договорів. За останні 5 років ринок страхування Китаю виріс в 2 рази. У 2017 р. був подоланий психологічно важливий рубіж – сукупні збори страхових премій склали понад 3 трлн. юанів (\$ 450 млрд.), що дозволило китайському ринку обігнати Японію та стати другим за величиною ринком у світі [1].

Сукупний обсяг активів страхових компаній Китаю в 2018 р. виріс на 7,2% і досяг 18 трлн. юанів (\$ 2,65 трлн). Обсяг валових страхових премій в 2018-м збільшився на 4% до 3,8 трлн. юанів (\$ 560 млрд.). Станом на кінець 2018 р. в Китаї налічувалося 235 страхових організацій, щільність страхування складала 2724 юанів (389,14 доларів США) на людину, число страхових брокерів понад 8 млн. чоловік [2].

З січня по листопад 2019 р. страхова галузь Китаю мала премії в розмірі 396,2 млрд. юанів (56,6 млрд. доларів США), виплат 114,98 млрд. юанів (16,43 млрд. доларів США) і передбачуваний чистий прибуток 2 433,4 млрд юанів, збільшившись за рік на 15,6% [2].

Китайський страховий ринок в останні роки зростає високими темпами, випереджаючи темпи зростання ВВП Китайської Народної Республіки. Вчені Швейцарського інституту Swiss Re Institute прогнозують, що частка Китаю в глобальних преміях збільшиться з 11% в 2018 р. до 20% до 2029 р. та перевершить частку Сполучених Штатів Америки [3].

За останні 20 років страхові доходи китайської страхової галузі в основному залежать від особистого страхування й страхування життя. Так, у 2019 р., найбільшу частку доходів премій займає особисте страхування, що становить 41,71%, а страхування життя – 30,62%. Частки страхування майна і

медичного страхування складають 15,68% і 9,51%. Однак, з точки зору структури витрат на виплати, частка страхування майна становить 33,71%, що перевершує особисте страхування та страхування життя, займаючи перше місце. Виплати за полісами медичного страхування також займають значну частку від загальних виплат – в 12,19% [2].

Як ми бачимо, у китайську систему обов'язкового соціального страхування входить 5 видів страхування:

- основне медичне страхування;
- пенсійне страхування;
- страхування від виробничих травм;
- страхування по безробіттю;
- страхування у зв'язку з вагітністю та пологами [4].

За думкою експертів, незважаючи на прогнозоване зниження темпів зростання китайської економіки – до 6% і навіть 5,5% в рік – страхова галузь, по всій видимості, продовжить упевнене зростання, перш за все за рахунок особистих видів страхування, на частку яких припадає до 70% сукупних зборів. За словами заступника голови китайської комісії з регулювання банківської і страхової діяльності Хуан Хуна, «в найближчі 20 років середні темпи зростання особистого страхування будуть вимірюватися двозначними цифрами» [1]. Таким чином, за думкою фахівців, при таких темпах до середини 30-х років китайський ринок за своїм масштабом зрівняється з американським.

Китайська страхова галузь демонструє успіхи не тільки за валовими показниками, а й за таким важливим критерієм, як глибина проникнення страхування (відношення бруто-премії до ВВП). Якщо в 2015 р. показник становив 3,5%, то на початок 2018 р. він зріс до 4,4%. Поки це значно менше ринків розвинених країн (8%), але істотно вище середніх показників по ринкам, що розвиваються (3,2%). Відповідно до планів уряду, за підсумками 2020 р. глибина проникнення страхування повинна досягти 5% [1].

Компанія GlobalData, що займається даними і аналітикою, переглянула загальний прогноз по страхуванню Китаю після спалаху COVID-19. Згідно з прогнозами, в 2020 р. галузь зросте на 3,8% в порівнянні з 5,7%, зареєстрованими в 2019 р. [5].

Останні дані показують, загальний річний темп зростання в Китаї в 2019–2023 рр. зростатиме із середнім річним темпом росту на рівні 5,2% в порівнянні з попереднім прогнозом в 8,6%, в першу чергу через скорочення ділової активності і виникла в результаті економічної невизначеності від COVID-19 [5].

По мірі зростання страхової галузі швидко розвивається Інтернет та їх загальний продукт – інтернет-страхування, яке в останні роки стало новим трендом на китайському страховому ринку. Згідно зі статистичними даними, в Китаї дохід від страхових премій 2018 р. в Інтернеті досяг 188,9 млрд. юанів

(26,99 млрд. доларів США). У сфері технологій продажів також відбулися значні зміни, зокрема особливого розвитку отримало онлайн-страхування. Кількість громадян, які придбали страховку через Інтернет за підсумками 2018 р. склала понад 222 млн. осіб.

Нові страхові технології стали активно використовуватися також в сфері врегулювання збитків, припинення випадків страхового шахрайства і т.д. Наприклад, страхова група PingAn, одна з найбільш просунутих в області Insurtech, почала боротися з шахрайством в медичному страхуванні за допомогою технологій, пов'язаних зі штучним інтелектом і «великими даними» (big data). Поступово пробивають собі дорогу технології блокчейна. Так, нещодавно один із лідерів ІТ-індустрії компанія Alipay запустила пілотний проект з обробки страхових претензій за допомогою відповідного мобільного додатку [1].

З точки зору тенденцій технологічних змін, лише деякі галузі в КНР відчують такі швидкі зміни, як страхова галузь. Цифрові технології, представлені великими даними, штучним інтелектом, блокчейном та ін., глибоко змінили вигляд страхової галузі Китаю, а також стали новою рушійною силою розвитку цілої індустрії.

Список використаної літератури

1. Особенности развития страхового рынка Китая в 2019 году. URL: <https://forinsurer.com/news/19/08/14/37066> (дата звернення: 30.10.2020).
2. Данные опубликованы на официальном сайте Комиссии по регулированию банковской и страховой деятельности Китая. URL: <http://bxjg.circ.gov.cn/web/site0/> (дата звернення: 01.11.2020).
3. Insurance: The Great Pivot East Continues. URL: <https://www.swissre.com/institute/research/sigma-research/sigma-2019-03.html> (дата звернення: 30.10.2020).
4. Как устроен страховой рынок в Китае. URL: <https://finance.rambler.ru/money/41571599-kak-ustroen-strahovo-y-rynok-v-kitae/?updated> (дата звернення: 30.10.2020).
5. Страховой рынок Китая в 2020 году вырастет на 3,8%, несмотря на убытки, вызванные пандемией. URL: <https://forinsurer.com/news/20/09/30/38507> (дата звернення: 30.10.2020).

К. І. Боровщук

*студ. III курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»
Науковий керівник: к.е.н., доц. С. О. Нікола*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Досліджуючи сучасний стан господарювання стає зрозумілим, що важливою складовою формування дохідної бази місцевих бюджетів є податкові надходження, що є одним із найбільш важливих умов виконання державою своїх функцій та основною складовою структури дохідної частини бюджетів, частка якої становить майже 70 % всіх надходжень.

В сучасних умовах в Україні розподіл податкових надходжень між місцевим та державним бюджетом не лише сприяє впевненості органів місцевої влади та фінансовій незалежності від держави, а також відбувається занадто велика кількість вилучення з регіонів податкових надходжень у вигляді податку з прибутку, ПДВ, акцизного збору до державного бюджету і як наслідок вище наведеного – необхідність здійснення трансфертного регулювання. Отже, як написано раніше, більшість регіонів України не мають можливості розвиватись з більшими оборотами, адже значну частину податкових надходжень вони віддають державному бюджету.

Вплив місцевих бюджетів на соціальні та економічні процеси суспільства забезпечують їх роль в якості фіскального інструменту органів місцевого самоврядування з метою економічного зростання територіальних громад й адміністративно-територіальних утворень, а також засобу соціального захисту населення. Об'єктивна необхідність доходів місцевих бюджетів обумовлена тим, що в умовах товарно-грошових відносин органи місцевого самоврядування можуть повноцінно виконувати свої функції тільки за наявності фінансових ресурсів [1].

Згідно з Бюджетним кодексом України, доходи місцевих бюджетів складаються з:

- податкові надходження – це обов'язкові платежі, які надходять до бюджету внаслідок виконання платниками податкового законодавства;
- неподаткові надходження – це доходи, що одержує держава від власності, підприємницької діяльності, фінансових санкцій та інших доходів, що не відносяться до обов'язкових податків, зборів та платежів;
- доходи від операцій з капіталом – це доходи бюджету у вигляді надходжень від продажу основного капіталу, дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, державних запасів товарів, землі та нематеріальних активів;

– трансферти – це кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Нині основним джерелом зростання доходів місцевих бюджетів в Україні є податок на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО). Основною умовою для збільшення цього показника є збільшення заробітної плати та ліквідація тінізації доходів.

Основними проблемами у формуванні доходів місцевих бюджетів в Україні є:

- незначна частка надходжень від місцевих податків і зборів;
- переважання міжбюджетних трансфертів в структурі доходів місцевих бюджетів;
- недосконалість системи короткострокового планування доходів місцевих бюджетів та не реалістичність плану доходів [2, с. 52].

Важливими напрямками розв’язання проблем фінансового забезпечення місцевих бюджетів є:

- посилення зв’язку між соціально-економічним і бюджетним плануванням адміністративно-територіальних одиниць;
- диференціювання ставок ПДФО в залежності від суми заробітних плат;
- удосконалення системи розподілу міжбюджетних трансфертів та реформування місцевих податків і зборів.

Для посилення фінансової автономії місцевих органів влади перспективним напрямом дослідження є визначення шляхів збільшення фіскальної ролі місцевих податків і зборів із врахуванням досвіду європейських країн.

Отже, найбільш важливим та актуальним питанням є бюджетна політика, яка в сучасних умовах проведення комплексної реформи місцевого самоврядування визначається прагненням до незалежної та самостійної системи забезпечення ефективного використання бюджетних коштів та створення механізмів автономності місцевих бюджетів та покращення стану видатків з місцевих бюджетів України.

Бюджетна децентралізація направлена на збільшення бази адміністрування, дохідної частини бюджетів та надання права органам місцевого самоврядування самостійно коригувати розмір податків і зборів. Лише за умов розв’язання проблем, законодавчі та організаційні, місцеві бюджети у близькому майбутньому зможуть мати достатній обсяг коштів на виконання покладених повноважень.

Список використаної літератури

1. Гвазава Н. Г. Формування місцевих бюджетів: проблеми та перспективи. URL: [www.kbuara.kharkov.ua/ebook/db/2009\)2/doc/5/04.pdf](http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/db/2009)2/doc/5/04.pdf) (дата звернення: 01.02.2020).
2. Бондарук Т. Г. Доходи місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2015. № 1. С. 51–56.

М. С. Вашковська

*студ. III курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Менеджмент»
Науковий керівник: ст. викл. О. В. Жмай*

ПРОБЛЕМА ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ ЯК НАСЛІДОК НЕЕФЕКТИВНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогодні в Україні загостреною є проблема поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ), які утворюються в процесі життя та діяльності людей.

За даними на 2019 р., в Україні утворилось майже 53 млн. м³ побутових відходів, або понад 10 млн. тонн, які захоронюються на 6 тис. сміттєзвалищ і полігонів загальною площею майже 9 тис. га [1]. З них лише близько половини захоронюється, незначна кількість спалюється та переробляється, а все інше, розкладаючись на звалищах, спричиняє значну загрозу екології, забруднюючи ґрунт, воду та повітря. З цих відходів не витягується жодної користі, хоча потенціал є доволі значним.

Питання екології регулює Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [2]. Згідно з ним, до 2030 р. планується зменшити частку відходів, що захоронюються, з майже 50% до 35% від загального обсягу утворених відходів. Також обсяги використання первинної сировини повинні скоротитися на 20%.

Прийняті раніше закони також мали на меті значно покращити ситуацію з відходами, але їх запровадження не принесло очікуваних результатів. Ключовою причиною такої ситуації є низка упущень в ході здійснення управлінської діяльності стосовно реалізації політики поводження з побутовими відходами на всіх рівнях: від органів державного управління і місцевого самоврядування до підприємств, житлових комплексів та навіть окремих родин.

Існує певний перелік аспектів, яким не приділяється достатньої уваги, та які значною мірою безпосередньо впливають на кінцевий результат. Вони є важливими не тільки в рамках даного питання, а й в цілому при ухваленні

рішень, що впливають на діяльність підприємств, організацій та інших господарюючих суб'єктів.

По-перше, це відсутність достатнього контролю. Зараз люди частіше віддають пріоритет власним нагальним потребам та комфорту, не турбуючись про довгострокові цілі держави. Тож слабкий контроль призводить до чисельних порушень законодавства, в тому числі небезпечного знищення відходів і масового утворення несанкціонованих сміттєзвалищ. виправити це можна, запевнивши людей, що вони отримають покарання чи винагороду за відповідні дії.

Також важливо слідкувати за динамікою показників, які є для нас важливими. Це дасть змогу вчасно виявити відхилення від плану, скоригувати діяльність, знайти додаткові ресурси тощо.

Другий аспект проявляється власне в невідповідності обсягу наявних ресурсів новому курсу розвитку. В Україні фінансування природоохоронних заходів з державного та місцевих бюджетів, на жаль, здійснюється за залишковим принципом.

При розробці стратегії важливо розуміти, що рухатися вперед без ресурсів так само складно, як їхати на автомобілі без колес. Отже, неможна недооцінювати роль детального розрахунку фінансового та матеріального забезпечення.

Значну увагу також потрібно приділяти узгодженому документальному регулюванню різних сфер діяльності. Одною з першопричин екологічних проблем в Україні є неврахування наслідків для довкілля у законодавчих та нормативно-правових актах, зокрема у рішеннях Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади [2]. А, отже, документи державного планування потребують стратегічної екологічної оцінки. Так само при затвердженні будь-яких документів на підприємствах необхідно пам'ятати, що прийняте рішення матиме не тільки безпосередній вплив на одну сферу діяльності (наприклад, зміна обсягів виробництва), але і буде дотичним до інших сфер (до екології в тому числі).

Важливим пунктом для реалізації екологічної стратегії є підвищення рівня розуміння суспільством пріоритетів збереження довкілля. Кожна людина повинна уважно ставитися до подальшої долі побутових відходів, котрі є результатом її життєдіяльності. Але для цього влада має створити сприятливі умови.

Аналогічно, приймаючи управлінські рішення, керівники зобов'язані потурбуватися про те, щоб підлеглі правильно сприйняли запропоновані зміни та з ініціативою працювали над досягненням мети. Діяльність менеджера передбачає дуже копітке ставлення до реалізації будь-яких кроків в ході розробки та реалізації стратегії. Нехтування деталями може загальмувати весь

процес розвитку та призвести до негативних наслідків, як в ситуації із поводженням з побутовими відходами в Україні.

Список використаної літератури

1. Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2019 рік. *Мінрегіон*. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhkh/terretory/stan-sfery-povodzhennya-z-pobutovymy-vi> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 №2697-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 16. ст. 70.

Ю. С. Вольневич

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»
Науковий керівник: д.е.н., проф. Н. В. Захарченко*

ПРОБЛЕМАТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙ В УКРАЇНІ

За останні два десятиліття фінансовий сектор України зазнав величезних змін. Українські фінансові інститути, органи державного управління й приватні компанії активно використовують у своїй діяльності фінансові інновації, зокрема напрацювання іноземних компаній, міжнародних організацій і банків. В умовах глобалізації фінансові інновації посідають одне з найважливіших місць у сучасній світовій економіці і є рушійною силою її розвитку.

Завдяки реформам, що сприяли виникненню й поширенню різноманітних фінансових продуктів, видів діяльності й організаційних форм, відбулося формування й підвищення ефективності національної фінансової системи, яка сприяє розвитку і поширенню фінансових інновацій [1, с. 8].

Фінансова інновація як поняття означає:

1) якісний стрибок у наших уявленнях. Це вид творчості, який веде до появи зовсім нової, революційної технології, наприклад, своп, перший інструмент на основі пулу іпотек, перша облігація з нульовим купоном чи введення «смітникових» облігацій для фінансування викупу;

2) новий поворот у використанні вже відомої ідеї. Прикладом такої творчості служить розширення сфери строкових контрактів на торгівлю товарами і фінансовими інструментами, які раніше не використовувалися на ф'ючерсних майданчиках, введення нових варіантів свопів чи створення нових типів взаємних фондів;

3) об'єднання вже існуючих технологій чи процесів для створення інструмента, що пристосований до якої-небудь конкретної ситуації [2, с. 36].

Інноваційний шлях розвитку в Україні є необхідним. При чому, вже зроблено вагомі кроки: розроблено і прийнято відповідну законодавчу базу, створено законодавчі передумови для функціонування ринку венчурного капіталу, розвивається мережа інноваційних структур, діють численні програми підтримки окремих проектів [3, с. 112].

Водночас, інновації все ще не стали реалією у вітчизняній економіці. В Україні існують закономірні перепони для широкого впровадження та розповсюдження інновацій. Проявляються вони у наступному:

1) дешева робоча сила, яка витісняє дорогу техніку. Більш компаній просто не зацікавлені в інноваційному розвитку і не витрачають кошти на новітні розробки, автоматизацію процесів чи технології. Крім того, сьогодні реалією стало катастрофічне звуження ринку висококваліфікованої робочої сили, спроможної масово втілювати інновації;

2) недостатність ринкових перетворень, що обумовлює слабкі позиції середнього класу – головного носія інновацій у суспільстві;

3) загальмоване протягом кризового періоду оновлення основних фондів;

4) законодавча база в сфері інноваційної політики. Загалом її можна вважати задовільною. Але спільний недолік законів, спрямованих на підтримку інноваційних процесів в країні, за оцінкою експертів, полягає у відсутності пріоритетної підтримки дійсно інноваційних проектів [4];

5) нестачу інвестиційних коштів в економіці. Істотну допомогу у процесі залучення інвестицій може надати фінансовий ринок, однак тут з'являється ще одна проблема;

6) нестача цікавих для інвестора фінансових інструментів. На даному етапі основну увагу варто приділити питанню впровадження на ринку капіталів нових фінансових інструментів. З одного боку, це має сприяти ефективному розвитку банківських і небанківських фінансових інституцій (пенсійних фондів, страхових компаній, торговців цінними паперами), з другого – створити нові джерела покриття бюджетного дефіциту й фінансування пріоритетних програм розвитку [3, с. 113];

7) інформаційне забезпечення інноваційних процесів. Вільний доступ до інформації про об'єкти інтелектуальної власності, можливості їх комерціалізації може стати тим інструментом, що призведе до активізації інноваційних процесів в Україні [4].

Таким чином, проблематика впровадження фінансових інновацій в Україні є дуже істотною. Основна проблема – це нестача коштів та економічна криза. Як тільки економіка почне стабілізуватися, одразу з'являться кошти на інноваційний розвиток, розробку проектів, фінансування новітніх програм, бізнес почне активно розвиватися і для забезпечення своєї конкурентоздатності

(а не виживання, як зараз) буде інвестувати в розвиток і впровадження фінансових інновацій.

На думку фінансистів, для того, щоб відбулися помітні структурні зміни в економіці, потрібно не менше 5–10% ВВП щороку. Тобто треба вкладати фінансові ресурси обсягами 10–20 млрд. грн. Таких ресурсів, які могли б бути використані державними і недержавними інвесторами, зараз в країні просто немає. Необхідне масове залучення приватного і банківського капіталу до кредитування та інвестування новітніх досліджень та їхнього впровадження [1, с. 14].

Світові тенденції в сфері розвитку технологій, на перший погляд, здаються далекими від української дійсності. Однак в Україні є всі шанси вирішити зазначені проблеми та стати на шлях інноваційного розвитку, бо у всьому світі інновації сьогодні – це не примха, а необхідність виживання, збереження конкурентоздатності й подальшого розвитку.

Список використаної літератури

1. Федулова Л., Лебедева Н. Фінансові інновації в модернізації економічної системи. *Світ Фінансів*. 2011. № 4. С. 7–18.
2. Мозговий О. М., Оболенська Т. Є., Мусієць Т. В. Міжнародні фінанси : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 557 с.
3. Карпенко Г. В., Данькевич А. П. Фінансові інновації: питання теорії та можливості впровадження в економіку країни: *Фінанси України*. 2008. № 9. С. 111–118.
4. Андрощук І. В. Фінансові інновації: суть та проблеми їх поширення. URL: <https://works.doklad.ru/view/Ln0T71KbZcQ.html> (дата звернення: 01.11.2020).

А. О. Гусєв

*студ. IV курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Облік і оподаткування»
Науковий керівник: к.е.н., доц. Л. О. Масіна*

ПОДАТОК НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ПОРЯДОК ВІДОБРАЖЕННЯ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Досліджувана тема є актуальною, оскільки податок на прибуток підприємств є одним із основних джерел доходів державного бюджету України. Забезпеченням правильності нарахування і сплати податку на прибуток є дані бухгалтерського обліку. При цьому обліковий процес з податку на прибуток на сьогоднішній день є громіздким, насамперед, через розбіжності у бухгалтерському та податковому обліку у частині податку на прибуток. Дослідження економічного змісту податку на прибуток, а також порядку його відображення в бухгалтерському обліку поставлено за мету в даних тезах.

Податок на прибуток підприємств – загальнодержавний податок, що сплачується юридичними особами (а також фізичними особами згідно зі ст. 133.1.4 Податкового кодексу України (далі – ПК України), резидентами та нерезидентами відповідно до III розділу ПК України.

Об'єктом оподаткування податком на прибуток є:

– прибуток, незалежно від країни його походження, що визначається шляхом коригування фінансового результату до оподаткування, визначеного у фінансовій звітності згідно з НП(С)БО чи МСФЗ, на різниці, що виникають відповідно до ст. 138–140 ПК України;

– прибуток (або дохід) окремих видів діяльності, наведених у ст. 141 ПК України [1, ст. 134].

Економічний зміст податку на прибуток проявляється у його функціях:

1) фіскальна – забезпечення надходжень до державного бюджету України;

2) регулююча – стимулювання низки економічних процесів за рахунок надання податкової пільги (звільнення від оподаткування) у випадках, передбачених ст. 142 ПК України;

3) розподільна – перерозподіл частини ВВП між макроекономічними суб'єктами з метою зниження соціально-економічного розшарування населення.

Для відображення господарських операцій з податку на прибуток у бухгалтерському обліку використовуються наступні синтетичні рахунки:

- рахунок 17 «Відстрочені податкові активи»;
- рахунок 54 «Відстрочені податкові зобов'язання»;
- рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами»;
- рахунок 98 «Податок на прибуток» [2].

Порядок обліку податку на прибуток регламентується П(С)БО № 17 «Податок на прибуток».

Бухгалтерський облік податку на прибуток у випадку відсутності різниць, на які фінансовий результат до оподаткування підлягає коригуванню, зводиться до таких господарських операцій (табл. 1):

Таблиця 1

Кореспонденції рахунків обліку податку на прибуток (за відсутності різниць, передбачених ст. 138–140 ПК України):

Зміст господарської операції	Дт	Кт	Примітки
Нараховано податок на прибуток	98	641	18% від прибутку до оподаткування
Списано податок на прибуток на фінансові результати	79	98	

Джерело: складено автором.

Відповідно до III розділу ПК України різниці, на які фінансовий результат до оподаткування підлягає коригуванню, класифікується на 3 групи залежно від джерела їх виникнення:

1) різниці, що виникають внаслідок нарахування амортизації необоротних активів (ст. 138 ПК України);

2) різниці, що виникають внаслідок формування резервів (забезпечень) (ст. 139 ПК України);

3) різниці, що виникають внаслідок здійснення фінансових операцій (ст. 140 ПК України) [1, ст. 138–140].

Відповідно до П(С)БО № 17 наявність тимчасових податкових різниць зумовлює виникнення:

1) відстрочених податкових активів (ВПА) – суми податку на прибуток, яка підлягає відшкодуванню у майбутніх періодах (з точки зору бухгалтерського обліку має характер довгострокової дебіторської заборгованості та обліковується у складі необоротних активів);

2) відстрочених податкових зобов'язань (ВПЗ) – суми податку на прибуток, яка буде сплачуватися у майбутніх періодах (з точки зору бухгалтерського обліку має характер довгострокової кредиторської заборгованості та обліковується у складі довгострокових зобов'язань) [3].

Бухгалтерський облік податку на прибуток за наявністю різниць, наведених у ст. 138–140 ПК України, передбачає здійснення наступних господарських операцій (табл. 2):

Таблиця 2

Кореспонденції рахунків обліку податку на прибуток (за наявності різниць, передбачених ст. 138-140 ПК України):

№	Зміст господарської операції	Дт	Кт	Примітки
1	2	3	4	5
1	Нараховано податок на прибуток	98	641	Сума, що зазначена в декларації з податку на прибуток
2.1	Відображено суму зменшення ВПА за рік	98	17	Сума ВПА на початок року за вирахуванням суми ВПА на кінець року
2.2	Відображено суму збільшення ВПА за рік	17	641	Сума ВПА на кінець року за вирахуванням суми ВПА на початок року
2.3	Відображено суму зменшення ВПЗ за рік	54	641	Сума ВПЗ на початок року за вирахуванням суми ВПЗ на кінець року

2.4	Відображено суму збільшення ВПЗ за рік	98	54	Сума ВПЗ на кінець року за вирахуванням суми ВПЗ на початок року
3	Списано витрати з податку на прибуток на фінансові результати	79	98	Сума залишку за Дт 98 рахунку

Джерело: складено автором.

Таким чином, податок на прибуток підприємств є одним з основних джерел бюджетних надходжень та виконує всі три основні функції податків: фіскальну, регулюючу та розподільну. Основним недоліком чинного обліку податку на прибуток є невідповідність визнання доходів і витрат у бухгалтерському та податковому обліку, що призводить до виникнення тимчасових податкових різниць. З метою спрощення ведення обліку податку на прибуток доцільним шляхом є уніфікація бухгалтерського та податкового підходів щодо визнання доходів і витрат.

Список використаної літератури

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 03.11.2020).
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 03.11.2020).
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток» : Наказ Міністерства фінансів України № 353 від 28.12.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01> (дата звернення: 03.11.2020).

Ю. В. Донченко

*студ. IV курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Менеджмент»*

Науковий керівник: ст. викл. О. Р. Павлович

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Досліджувана тема є актуальною, оскільки на даному етапі розвитку інформаційні технології є невід'ємною частиною сучасного життя не тільки людини, а й бізнес процесів. Сучасні технології активно використовують в усіх сферах діяльності підприємства і особливо в адміністративному менеджменті.

Під інформаційними технологіями в управлінні розуміють комплекс методів переробки розрізнених вихідних даних у надійну та оперативну інформацію механізму прийняття рішень за допомогою апаратних і програмних

засобів з метою досягнення оптимальних ринкових параметрів об'єкта управління [1, с. 116].

На зламі ХХ століття технічний прогрес підвищив роль новітніх інформаційних і комунікаційних технологій, розвиток яких, на думку Д. Бодді, Р. Пейтона [2, с. 734], спрямований на:

- появу потужніших і недорогих персональних комп'ютерів (ПК);
- можливість їх об'єднання в мережі (локальні та глобальні);
- можливість підключення до інформаційних систем інших організацій і створення спільних мереж (що називаються також системами електронного обміну даними);
- використання мережі Інтернет для електронної торгівлі;
- використання інформаційних технологій як засобу забезпечення комунікацій (відеоконференції, електронна пошта, настільні системи багатобічного зв'язку);
- створення інтегрованих баз даних, що використовуються на різних рівнях управління;
- можливість технологічної підтримки стрижневих процесів виробництва (самонавчальні системи або системи автоматизації виробничих процесів), що може привести до фундаментального перегляду принципу організації трудових процесів.

Адміністративні менеджери мають можливість виконувати свої функції тільки тоді, коли володіють точною і своєчасною інформацією, яка забезпечується відповідними інформаційно-комунікаційними технологіями.

Інформаційні технології і системи, що їх використовують, які широко застосовуються в адміністративному менеджменті, можна розділити на два класи: традиційні інформаційні технології/системи та комп'ютеризовані інформаційні технології/системи [3, с. 144]. Ці два класи часто об'єднують в категорію «офісні технології» [1, с. 112].

До першого класу відносять простіші інформаційні системи, що дають можливість адміністративним менеджерам здійснювати спостереження за процесами, що відбуваються всередині організації і в зовнішньому середовищі, та використовувати цю інформацію для виконання своїх обов'язків.

До комп'ютеризованих інформаційних технологій відносять операційну систему, систему моніторингу, систему забезпечення рішень та комунікаційні системи.

Текстові процесори; видавничі системи; електронні таблиці; системи управління базами даних; електронні календарі; інформаційні системи функціонального призначення та інші інструменти – інструменти інформаційних технологій [1, с. 116].

Розмаїтість сфер економічної діяльності сприяє появі великої кількості інформаційних систем економічного характеру, які вбирають у себе всі

особливості структури управління, схеми декомпозиції управлінських завдань і предметних технологій [4, с. 350].

Інформаційні технології обробки даних застосовуються для розв'язання добре структурованих задач на рівні виконавської діяльності персоналу невисокої кваліфікації з метою автоматизації постійно повторюваних операцій управлінської праці.

Для того щоб знизити або повністю виключити ступінь участі людини у здійсненні тієї чи іншої функції управління, потрібно створення автоматизованої системи управління.

Автоматизована система управління – це комплекс дій і заходів технічного, організаційного та економічного характеру, призначений для отримання результатної інформації, необхідної для інформаційного обслуговування фахівців та оптимізації процесу управління в різних сферах діяльності організації. Вона складається з таких складових:

- апарату управління;
- техніко-економічної інформації;
- методів і засобів обробки цієї інформації [1, с. 117].

При відсутності чіткої системи управління, низькому рівні дисципліни, незадовільному управлінні витратами інформаційні технології нічого не дадуть, крім серйозних проблем, пов'язаних з їх впровадженням [5, с. 93].

Так, на нашу думку, сучасні технології є важливим елементом ефективного провадження адміністративного менеджменту в організації. Проте варто зазначити, що використання сучасних інформаційних технологій припускає належну організацію виробництва і управління.

Список використаної літератури

1. Забродська Г. І. Адміністративний менеджмент : навч. посіб. Харків : ХДУХТ, 2017. 143 с.
2. Бодді Д., Пэйтон Р. Основы менеджмента. пер. с англ. Санкт-Петербург : Питер, 1999. 816 с.
3. Гордієнко Л. Ю. Адміністративний менеджмент : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 216 с.
4. Інвестиційний менеджмент : навч. посіб. / Н. І. Гавловська, Є. М. Рудніченко, Є. Г. Рясних. Хмельницький : ХНУ, 2010. 416 с.
5. Новікова М. М. Конспект лекцій з дисципліни «Менеджмент і адміністрування (адміністративний менеджмент)». Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. 98 с.

В. П. Доценко

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Менеджмент»
Науковий керівник: к.е.н., доц. О. В. Рудінська*

ПАТЕНТНО-ЛІЦЕНЗІЙНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному світі головним фактором виробництва та забезпечення конкурентоспроможності підприємства є інформація та знання. Вплив патентування на економічну активність досліджували багато західних вчених, але на даний момент доволі важко у повній мірі оцінити важливу роль патентно-ліцензійної політики на розвиток інноваційної діяльності. Таким чином проблематика патентування залишається актуальною і на сьогоднішній день.

Відносини, які виникають у зв'язку з набуттям та здійсненням права власності на винаходи (корисні моделі) в Україні, регулюються Цивільним кодексом України та Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». Винахід (корисна модель) – результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології [1].

В Україні й більшості країн світу виділяють такі види патентів (табл. 1):

Таблиця 1

Види патентів

1. Патент на винахід	Авторське право на технічне рішення, що є новим, корисним у господарській діяльності і може застосовуватися практично. В процесі патентування кожен винахід проходить експертизу від офіційних експертів на предмет інноваційності та унікальності.
2. Патент на корисну модель	Корисні моделі є підвидом винаходів, однак, на відміну від останніх, мають коротший термін захисту (10 років в Україні, від 6 до 10 років у інших країнах) та менш жорсткі умови патентоздатності.
3. Патент на промисловий зразок	У порівнянні з корисними моделями, промисловий зразок описує не внутрішню конструкцію винаходу, а зовнішній дизайн. Фактично це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання, що створює естетичне враження [2].

Патент є офіційним охоронним документом, що видається від імені держави уповноваженим на це державним органом – Державним департаментом інтелектуальної власності України МОН України (далі – Держдепартамент).

Патент (патент на винахід, деклараційний патент на винахід, деклараційний патент на корисну модель, патент (деклараційний патент) на секретний винахід, деклараційний патент на секретну корисну модель) –

охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і право власності на винахід (корисну модель).

Патент України на винахід видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід, яка встановлює відповідність винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності) [3, с. 356].

Нині в економічній думці виокремились чотири найбільш популярні теорії щодо патентно-ліцензійної політики:

1. Теорія стимулювання винахідництва: активне патентування призводить до зростання мотивації до створення корисних інновацій;

2. Теорія поширення: патенти поширюють нові знання і надають можливість інвесторам відкривати нові знання, тоді як за відсутності патенту власники мають приховувати свої винаходи;

3. Теорія розвитку та комерціалізації: патенти стимулюють інвестиції, необхідні для розвитку та комерціалізації винаходів;

4. Теорія майбутнього розвитку: патенти забезпечують «мирні» дослідження щодо подальших перспектив похідних винаходів [4, с. 46–47].

Основні переваги використання патентування:

1. Патентна політика дає змогу здійснювати більш вільне управління цінами, чого можна легко досягти шляхом використання сучасної технології та випуску нових запатентованих товарів;

2. Завдяки патенту можна монополюю закріпити свою перевагу на всіх етапах виробництва та збуту, і обмежуючи конкуренцію, прямо впливати на процес встановлення ціни [4, с. 46–47];

3. Патент на винахід (корисну модель) надає власнику виключні права на використання, тобто будь-яке використання цього об'єкта без дозволу власника є незаконним і тягне відповідальність згідно з законодавством України;

4. Права на винахід (корисну модель), як і інші види власності, мають свою вартість, що може істотно зрости з підвищенням попиту на певне технологічне рішення;

5. Права на винахід (корисну модель) можуть бути предметом продажу, а також надання в тимчасове користування. На підставі укладання договорів про передачу прав або про видачу ліцензії на використання власник виключних прав може одержати істотну матеріальну вигоду, навіть не використовуючи об'єкт самостійно [5].

Особливо актуальною тема стандартизації постає перед рекламним агенством, що здійснює міжнародну маркетингову діяльність, перед яким постає задача вибору між стандартизацією та адаптацією рекламної кампанії для окремих країн та ринків. Завдяки використанню стандартизації під час проведення рекламної кампанії рекламне агенство отримує безліч переваг: створення єдиного міжнародного іміджу товару або його виробника;

скорочення витрат на розробку і виробництво рекламного продукту; прискорення синхронного виходу на ринки різних країн; уникнення спотворення повідомлень в разі накладення ЗМІ і пересування покупців з однієї країни в іншу. Необхідність адаптації рекламного продукту на міжнародному ринку викликана особливостями макросередовища міжнародного маркетингу, в тому числі законодавчими нормами, культурними уподобаннями, ментальними схильностями населення [6, с. 8].

Сучасні проблеми і завдання міжнародної маркетингової діяльності рекламних агентств обумовлені, головним чином, наступними факторами: культурою і рівнем розвитку країни; мовними особливостями; економічною ситуацією; законодавчими актами; властивими окремій країні способами поширення реклами; конкуренцією. Кожен фактор накладає свої правила і обмеження на організацію і проведення рекламних кампаній в окремо взятій країні.

Міжнародна маркетингова діяльність рекламного агентства в значній мірі залежить від ступеня доступності ЗМІ; рівня витрат на виробництво рекламного продукту; охоплення цільової аудиторії; можливості перевірки достовірності даних про охоплення; вибору видів рекламних засобів [6, с. 9].

Тому дуже доцільно було б сформувати підприємницьку екосистему, яка включає в себе новаторів, підприємців та інвесторів, а також розробити сучасну інфраструктуру підтримки інновацій, які сприятимуть дифузії інновацій та перетворенню винаходів на ранніх стадіях на готові продукти.

Грамотне управління патентуванням виступає основою активної інноваційної діяльності та розвитку, а тому є головним фактором зростання економічного стану країни в цілому.

Список використаної літератури

1. Винахід (корисна модель). URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/inventions> (дата звернення: 02.11.2020).
2. Патентування як ознака інноваційності країни – перше дослідження від Innolytics Group. *Blog.Imena.ua*. URL: <https://www.imena.ua/blog/patent-innovations-ua> (дата звернення: 02.11.2020).
3. Бутнік-Сіверський О. Б., Дроб'язко В. С., Підпригора О. А. Право інтелектуальної власності: Академ. курс : Підручник. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 672 с.
4. Васильцова С. О. Патентно-ліцензійна політика як чинник інноваційної активності підприємства. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2018. № 15(1291). С. 46–47.
5. Переваги власника патенту на винахід (корисну модель). URL: <http://www.intellect.ua/ukr/patent/info/benefits> (дата звернення: 02.11.2020).
6. Seleznova O., Rudinska O., Kussyk N. International marketing activity of advertising agencies current challenges and tasks. *Scientific Light*. 2019. № 32. P. 8–13.

А. А. Дроздина

*студ. IV курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»
Науковий керівник: к.е.н., доц. М. А. Дем'янчук*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ МАЙНА ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Сучасні умови устрою життя фізичних осіб є нестабільними. Фізичні особи все більше потребують впевненості та захищеності власного здоров'я, майна та фінансової стабільності тощо. Дослідження ринку страхування майна і відповідальності фізичних осіб є важливим, оскільки ці популярні послуги передбачають комплексний фінансовий захист від несприятливих ризикованих подій. Враховуючи значні наукові досягнення в окресленій проблематиці постійного моніторингу потребують тенденції розвитку ринку страхування майна і відповідальності фізичних осіб як пріоритетного напрямку забезпечення сталого розвитку галузі страхування, що обумовлює мету роботи.

Згідно з підсумками діяльності страхових компаній за I квартал 2020 р. [1] більшість надходжень страхових платежів за договорами страхування майна становлять кошти юридичних осіб, у той час як від фізичних осіб цей показник становить приблизно 3%. Низька активність населення пов'язана із невходженням договору страхування до переліку товарів першої необхідності, відсутністю достатньої страхової грамотності і довіри до страхових компаній, що викликано страховиками раніше через неефективну страхову діяльність під час оцінки ризику. Страхування майна в Україні здійснюється в добровільній і обов'язковій формах, причому майно фізичних осіб страхується в основному в добровільній формі, а ситуація із страхуванням відповідальності – обернено-пропорційна. Включення певних видів страхування відповідальності до списку обов'язкових форм зумовлено необхідністю підтримання громадянами високого рівня добробуту.

Варто звернути увагу на динаміку зміни чисельності страхових компаній в Україні за період 2017–2020 рр. Так, станом на 31.03.2020 порівняно з аналогічною датою 2017 р., кількість компаній зменшилася на 57 страхових компаній [1]. Слід відмітити, що із зменшенням страхових компаній відбулося збільшення чистих страхових премій та чистих виплат, що підтверджують результати аналізу (табл. 1). Останніми роками простежується зростання темпу приросту за договорами добровільного страхування майна фізичних осіб у 2017–2019 роках на 49,6% суми чистих страхових платежів і зниження страхових виплат на – 3,5%. За договорами ОСЦПВВТЗ темп приросту чистих страхових платежів і суми страхових виплат відповідно 42% і 31,5%, що означає позитивну динаміку для створення прибутку страхових компаній. Неоднорідність страхування власників собак показує збитковість даного виду

для страхових компаній. Проаналізувавши дані цивільної відповідальності громадян, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, можна зробити висновок про відносну стабільність суми чистих страхових платежів і низькі або відсутні суми страхових виплат.

Таблиця 1

Динаміка чистих страхових премій та виплат страхування майна і відповідальності фізичних осіб протягом 2017–2019 рр.

Вид страхування	Чисті страхові премії				Чисті страхові виплати			
	роки			Темп приросту (2019/2017), %	роки			Темп приросту (2019/2017), %
	2017	2018	2019		2017	2018	2019	
Страхування майна, млн. грн.	645,6	301,0	965,9	49,6	115,5	142,6	111,5	-3,5
Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів за внутрішніми і міжнародними договорами (ОСЦПВВТЗ), млн. грн.	3974,4	4808,4	5642,7	42,0	1647,1	1816,9	2165,7	31,5
Страхування власників собак, млн. грн.	0,9	3,9	4,5	400,0	10,5	0	6,2	-41,0
Страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, млн. грн.	7309,5	9919,6	7400,4	1,2	0	0	111,5	–

Джерело: сформовано автором на основі даних [1].

На сьогоднішній день страхові компанії пропонують стандартні пакети послуг: страхування нерухомості, предметів домашнього вжитку, що призначені для задоволення побутових і культурних потреб та страхування відповідальності перед третіми особами внаслідок будь-якої дії або бездіяльності страхувальника. Для збільшення клієнтської бази страхові компанії розробляють цікаві продукти, наприклад, у ПрАТ «АРХ» можна застрахувати одяг і гаджети [2], у ТДВ «НІКО СТРАХУВАННЯ» – різні види техніки [3], у ПрАТ «Український Страховий Стандарт» – відповідальність перед сусідами [4].

Отже, у сучасних умовах необхідним є провадження страховими компаніями політики підвищення рівня страхової культури серед населення з

метою пошуку напрямів підвищення обсягів споживання страхових послуг щодо страхування майна та відповідальності фізичних осіб.

Список використаної літератури

1. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг в Україні. Консолідовані звітні дані. URL: <http://nfp.gov.ua> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Приватне акціонерне товариство «ARX». URL: <https://arx.com.ua/ru> (дата звернення: 04.11.2020).
3. Товариство з додатковою відповідальністю «НІКО СТРАХУВАННЯ». URL: <https://insurance.niko.ua> (дата звернення: 04.11.2020).
4. Приватне акціонерне товариство «Український Страховий Стандарт». URL: <https://usstandart.ua> (дата звернення: 04.11.2020).

Э. О. Илюшенко

*студ. I курса магистратуры экономико-правового факультета ОНУ имени И.И.Мечникова
специальность «Менеджмент»
Научный руководитель: к.э.н., ст. препод. А. В. Церковная*

КРИЗИС COVID-19 КАК КАТАЛИЗАТОР ДИДЖИТАЛИЗАЦИИ

На протяжении многих лет в СМИ обсуждались преимущества и недостатки цифровизации, работы из дома, дистанционного обучения, телемедицины. И вот эти явления стали реальностью. Ситуация, которую мы сейчас переживаем, изменит наше будущее фундаментально и безвозвратно. Разрыв между теми, кто «в сети», и теми, кто еще не подключен к Интернету уменьшается на глазах.

Совершенно очевидно, что кризис COVID-19 принес не только убытки, но и смог увеличить прибыль для таких секторов как онлайн-магазины, службы доставки, онлайн-платформы для обучения, занятий спортом и кулинарии, и они стремительно возросли. Кризис – это шанс, который дан нам для инициации давно назревших процессов диджитализации и трансформации. Карантин и самоизоляция принудили многих работников перейти на удаленную работу, а так же заставили всех перестроиться, пересмотреть свои ценности, цели, задачи, возможности [1].

В своем исследовании я проанализировала влияние COVID-19, который захватил более 100 стран, а также повлиял на мировую экономику и, прежде всего, на процессы диджитализации.

В результате распространения пандемии и увеличению мер по борьбе с ней, в мире наблюдается закрытие предприятий, переход сотрудников на работу из дома, а учебных заведений – на дистанционное обучение. Фондовый рынок испытывает перемены, в то время как акции ведущих компаний падают,

котировки онлайн-бизнеса увеличиваются, а акции ранее никому не известных компаний, ставших известными во время пандемии значительно растут. Примером может послужить американская платформа онлайн-конференций Zoom. В марте 2020 г. за шесть дней курс акций Zoom вырос больше чем на 40% – до \$159,56 штуку. При этом капитализация компании увеличилась примерно на \$14,3 млрд. – до \$44,1 млрд. [2].

Как уже было упомянуто ранее, компании, которые дают инструменты для ведения бизнеса онлайн, выигрывают за счет пандемии. Прежде всего, нужно сказать, что это сервисы, которые проводят видеоконференции, различные конференции онлайн и групповые звонки. До марта 2020 г. 95% жителей планеты не догадывались о существовании программы под названием Zoom. Сервис начал пользоваться популярностью на фоне перехода компаний на удалённую работу из-за пандемии Covid-19 [3].

Американская платформа для видеоконференций Zoom сообщила статистику, что в марте–апреле 2020 г. количество ежедневных платных и бесплатных пользователей превысило 200 млн. Для сравнения, в декабре 2019 г. максимальное количество пользователей в день составляло 10 млн. [3].

Следует подчеркнуть, что во время карантина люди стали больше говорить по мобильным телефонам. Так, в компании Ericsson в Украине отметили рост голосового трафика на 30–40%.

Ограниченность в передвижениях повлияла и на увеличение спроса на ассортимент магазинов. Ажиотаж в магазинах, временная нехватка ряда продуктов, рост числа посещений торговых точек и увеличение потребительской корзины – все эти индикаторы уже заметны в индустрии ритейла.

Спрос в магазинах очень существен, среди которых АТБ-маркет, FOZZY group (Сильпо, Le Silpo, Fozzy), Таврия-В, ЕКО, Копейка. Стоит отметить, что в связи с резко возросшим спросом на продукты питания, их продажами занялись даже те ритейлеры, которые ранее в этой области не специализировались, в частности «Эпицентр».

Мировая экономика в последние 100 лет не сталкивалась с такой глобальной пандемией, как коронавирус. Ритейл одним из первых почувствовал ее влияние. Резкое увеличение спроса на туалетную бумагу, спиртовые салфетки, бутилированную воду и крупы создало дополнительный стресс для бережливой глобальной цепочки поставок [4].

Продажи чистящих и дезинфицирующих средств (дезинфицирующий спирт, салфетки, отбеливатель, мыло и туалетная бумага) увеличились на 23–347%. Продажи сырых ингредиентов и продуктов с длительным сроком хранения (мука, рис, макаронные изделия, соус, замороженные продукты и вода) увеличились на 20% до 82%. В то же время, доля таких продуктов, как

сладости, хлебобулочные изделия, косметика, духи и соленые закуски снизилась на 40–52% [4].

Новые условия и обстоятельства создают и новые услуги: чтобы уменьшить взаимодействия с чужими людьми во время пандемии, различные сервисы запустили новое направление – «бесконтактную доставку». Чтобы воспользоваться новой услугой, достаточно сделать соответствующую пометку в комментариях к заказу и оплатить его по безналичной форме, далее курьер в телефонном режиме свяжется с клиентом и обговорит, где оставить пакет с заказом, либо же передаст его с максимальным соблюдением мер предосторожности. Расценки на доставку не меняются, стоимость блюд в мобильном приложении полностью соответствуют ценам в меню ресторанов.

В США такой способ работает уже много лет, а в Украине до недавнего времени к нему относились скептически, однако, будем надеется, что настоящая ситуация разрушит этот барьер восприятия и больше людей оценят удобство бесконтактной доставки и получения заказов.

Вполне предсказуемо, что люди, сидя в четырех стенах, стали чаще совершать покупки онлайн. Статистика компании Mastercard в первом квартале текущего года фиксирует рост оплат в интернете на 8%. А число людей, которые покупают в Интернете товары первой необходимости, увеличилось на 43% [5].

Люди, которые ощутили плюсы онлайн-платежей и бесконтактной торговли в качестве необходимого средства для получения продуктов питания, напитков, предметов личной гигиены и домашнего обихода, а также товаров медицинского назначения уже вряд ли вернутся к докризисной модели.

Так же стоит упомянуть о том, что COVID-19 затронул и индустрию развлечений: в странах с большим количеством случаев заражения COVID-19 уже закрылись кинотеатры, театры, концертные площадки, квесты и автоквесты. Голливуд откладывает на неопределенное время премьеры долгожданных фильмов. Но и тут есть возможности для культурного развития онлайн. Многие крупные компании, например компания MEGOGO, предоставляют возможность бесплатно смотреть фильмы и сериалы в хорошем качестве онлайн. Так же примером может послужить, всеми известный кинотеатр Украины «ПланетаКино», который проводил акцию и показывал раз в неделю онлайн фильмы бесплатно.

Одной из особенностей современного педагогического процесса является широкое использование различных информационных технологий. Персональный компьютер и Интернет стали неотъемлемыми составляющими образования. Использование телекоммуникаций и сетевых технологий позволяет проводить обучение в тех случаях, когда учитель и ученик разделены значительным географическим расстоянием. Одна из основных современных информационных технологий в обучении, появившаяся в последнее время –

дистанционное обучение. В настоящее время дистанционное обучение широко внедряется в образовательный процесс и становится актуальным определением его результативности и степени практического использования [6].

Вспышка COVID-19 повлияла и на образование. Министерство образования Украины настояло на переходе учеников школ и высших учебных заведений на дистанционное обучение. Несмотря на всеобщее сомнение, дистанционное обучение показало высокую эффективность обучения учеников по сравнению с обучением в учебных заведениях. Рассмотрим статистику на 2020 год:

Рис. 1. Участие в дистанционном образовании

Источник: [6].

На основании опроса учащихся общеобразовательных учреждений и их родителей из различных регионов Украины, можно сделать вывод, что большинство детей (64,17%) принимает участие в дистанционном образовании [6].

Рис. 2. Исследование эффективности дистанционного обучения

На Ваш взгляд, дистанционное обучение является эффективным:

Источник: [6].

Дистанционное обучение эффективно при обучении детей, имеющих ограниченные возможности здоровья (27,09%); для обучения детей, пропустивших занятия по болезни (19,34%), для обучения детей, не желающих посещать общеобразовательную школу (15,01%), в процессе выявления и развития способностей одаренных детей (14,25%) Есть родители и ученики (2,93%), которые считают, что дистанционное обучение является не эффективным [6].

Рис. 3. Исследование дистанционного обучения

Источник: [6].

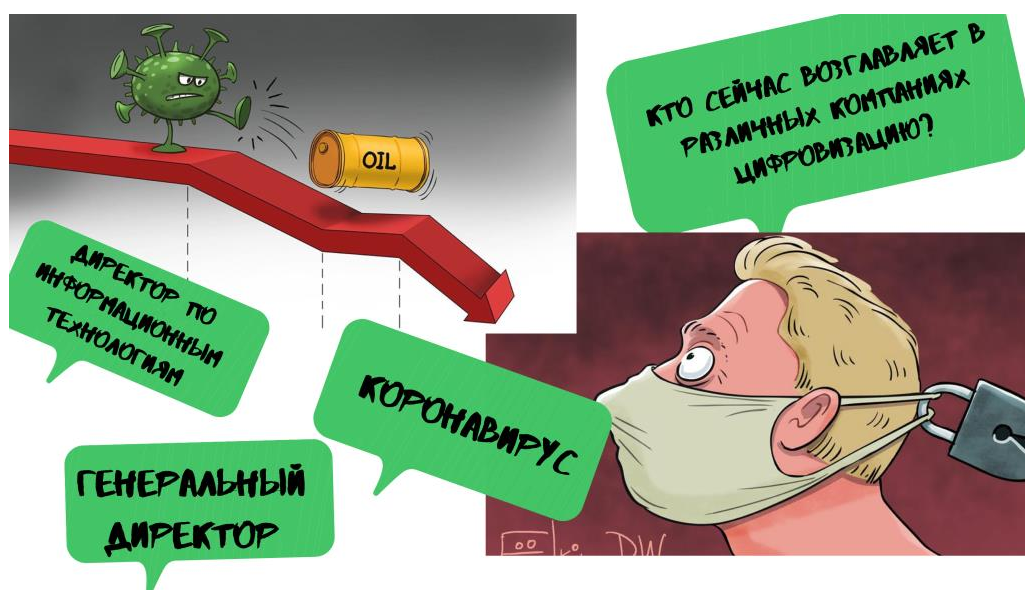
Дистанционное образование решает широкий спектр задач: большинство учащихся и родителей (46,61%) считают, что дистанционное обучение служит хорошим инструментом, дополняющим занятия в школе, а 24,98% – что дистанционное обучение не может заменить занятия в школе. Четверть опрошенных (27,34%) все-таки рассматривают дистанционное образование как полноценную альтернативу дистанционной форме обучения [6].

Согласно статистике, можно судить о достаточно высокой эффективности дистанционного обучения в целом, так и эффективность применяемых способов, методов, видов, инструментов, направлений и моделей дистанционного обучения. Стоит отметить, что в этой сфере тоже проявилась диджитализация обучения и это помогает образовательным учреждениям лучше и быстрее адаптироваться к жизни и работе в эпоху цифровых изменений путем использования цифровых технологий для обучения и преподавания, развитие соответствующих цифровых компетенций и навыков для улучшения образования [6].

С появлением коронавируса скорость цифровизации экономики выросла в 10 раз [7]. В сети интернет есть забавная карикатура (рис.4), отражающая действительность. Герой карикатуры задает вопрос: «кто возглавляет в различных компаниях цифровизацию?». И предложены варианты ответов:

1. генеральный директор,
2. директор по информационным технологиям,
3. коронавирус [7].

Рис. 4. Карикатура «Коронавирус возглавляет различные компании цифровизации».

Проанализировав карикатуру, можно сделать вывод, что в работу различных компаний вносит свои существенные коррективы COVID-19, а порой даже управляет ими. Но мы хотим верить, что положительные стороны сложившейся ситуации пойдут на пользу и мы обязательно извлечем максимальную выгоду из того, о чем мы так долго мечтали. Новые цифровые приложения и решения становятся нашими «лучшими друзьями». Оказалось, что работа на дому реальна вместе с шумом играющих детей, мяуканьем кошки или лаем собаки на заднем фоне.

Возможно, COVID-19 – это своего рода звонок, чтобы мир снова объединился вокруг одной платформы для свободной торговли и ускорения глобализации. Вирус обнаружил тот факт, что Интернет – это важнейшее средство к существованию сообществ, стран, людей, а так же бизнесов. После окончания пандемии коронавируса наступит новая реальность. В ней усилятся роль программных продуктов для коммуникации сотрудников, а так же поставщиков материалов. COVID-19 – это возможность кардинально улучшить рабочие процессы, а так же произвольная причина, чтобы заставить большинство компаний перейти от ручных рабочих процессов к цифровой трансформации бизнеса. И чем быстрее эти процессы начнут внедряться в наши жизни, тем быстрее и эффективнее удастся миру и Украине справиться с последствиями коронакризиса [7].

Пока мы находимся на распутье: мы не знаем, как будет проходить вторая волна пандемии, найдет ли человечество панацею, план выхода из кризиса или вирус отступит вирус сам по себе. Никто не знает, чего нам следует ожидать в 2021 г., ожидать ли еще одну пандемию или атаку нового вируса, но уже очевидно, что этот и следующий года станут важными этапами в

развитии разных сфер бизнесов и ускорят процесс трансформации разных отраслей.

Нужно принимать новую реальность, готовиться к ней уже сегодня и не бояться перемен. Вопреки огромным проблемам, с которыми сегодня сталкиваются люди, настало время действовать и сосредоточиться на новой реальности, а значит и на новых стратегиях и принципах. И несмотря на всю неопределенность того, как будет выглядеть будущее, уже ясно, что оно будет цифровым, а наша задача сегодня – не останавливать этот процесс.

Список использованной литературы

1. Кризис COVID-19, как ускоритель диджитализации. URL: <https://sostav.ua/publication/krizis-covid-19-kak-uskoritel-didzhitalizatsii-85176.html> (дата обращения: 03.11.2020).
2. Акции Zoom подорожали больше чем на 40%. Никогда не догадаетесь, почему. URL: <https://vctr.media/zoom-rastet-na-fone-karantina-38611> (дата обращения: 03.11.2020).
3. Цифры: количество ежедневных пользователей Zoom выросло в 20 раз за три месяца. URL: <https://vc.ru/services/117107-cifry-kolichestvo-ezhednevnyh-polzovateley-zoom-vyroslo-v-20-raz-za-tri-mesyaca> (дата обращения: 03.11.2020).
4. Как прогнозировать спрос в период коронавируса: 6 советов. URL: https://new-retail.ru/tehnologii/kak_prognozirovat_spros_v_period_koronavirusa_6_sovetov_9245 (дата обращения: 03.11.2020).
5. Mastercard: В I квартале онлайн-оплаты выросли на 8%, бесконтактные – на 7%. URL: <https://finance.liga.net/bank/novosti/mastercard-v-i-kvartale-onlayn-oplaty-vyrosli-na-8-beskontaktnye---na-7> (дата обращения: 03.11.2020).
6. Результативность дистанционного обучения и практика использования результатов дистанционного обучения: *веб-сайт*. URL: https://vercont.ru/informatsionnye_materialy/informatsionno_analiticheskie_materialy/rezultativnost_distantcionnogo_obucheniya_i_praktika_izpolzovan.html (дата обращения: 03.11.2020).
7. Коронавирус ускорил цифровизацию экономики в 10 раз. URL: <https://www.vedomosti.ru/technology/characters/2020/04/12/827841-koronavirus-uskoril-tsifrovizatsiyu-ekonomiki> (дата обращения: 03.11.2020).

Г. В. Крук

студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова спеціальність «Менеджмент»

Науковий керівник: ст. викл. О. Р. Павлович

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

У передових країнах розроблення та впровадження інновацій – вирішальний чинник соціального та економічного розвитку, запорука економічної безпеки. Інноваційні процеси на цей час набувають все більшого

значення, їх головним завданням є досягнення підприємствами конкурентних переваг і повніше задоволення попиту споживачів у високоякісних послугах. Сьогодні забезпечити це можуть переважно інновації, які необхідно широко впроваджувати і використовувати в нових умовах господарювання [1, с. 26–28].

На сучасному етапі стан інноваційного процесу України характеризується наступними показниками:

- занепад матеріально-технічної бази та збідніння кадрового потенціалу вітчизняних науково-дослідних установ;
- відсутність можливості та небажання більшості власників підприємств впроваджувати інновації;
- поширення переважно локальних новацій, від частини з яких відмовляються чи уже відмовилися розвинені країни світу;
- лише поодинокі випадки успішної реалізації інноваційних проектів світового рівня у авіа-, ракето- та машинобудуванні; велика частка виробництв третього та четвертого технологічного укладу;
- сировинна експортна спеціалізація; домінування високотехнологічного імпорту тощо.

Вказані проблеми створюють суттєві перешкоди на шляху формування дієвої інноваційної політики держави та формування моделі її інноваційного розвитку. Окрім того, ці проблеми істотно підсилюються наступними факторами, що є значними перешкодами в забезпеченні інноваційного розвитку держави та регіонів:

- кризовими явищами, що є на сьогодні характерними для економіки держави;
- недостатністю фінансування інноваційної діяльності з боку держави (мова йде про фінансування науки, наукових установ, дослідницьких проектів тощо);
- відсутністю необхідних знань і навичок серед науковців щодо реалізації розроблених інновацій (низька частка прикладних досліджень, недостатнє розуміння науковцями потреб ринку, відсутність необхідних контактів з практикою щодо реалізації готових інновацій, відсутність достатніх знань і навичок щодо отримання фінансування під наукові розробки з приватного сектору тощо).

Розробники не маючи можливості повернути витрачені на розробку та випробування кошти, не в змозі вкладати гроші у нові проекти – гальмується інноваційний процес [2, с. 69].

Українські вчені, представники інтелектуальної еліти країни, які мають виступати двигуном інноваційного процесу країни, як наслідок не зацікавлені в цьому самому інноваційному процесі з тих причин, що не має жодних реальних підстав займатися цим – чи є в цьому сенс, коли сучасна система не здатна

захистити їх законні права на отримання винагороди за результати їхньої діяльності.

Список використаної літератури

1. Луцька Н. І. Теоретичні основи і практика запровадження інновацій в Україні. *Інвестиції : практика та досвід*. 2009. № 20. С. 26–28.
2. Орлюк П. Законодавче забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Наука та інновації*. 2008. Т. 4. № 1. С. 68–73.

М. С. Мамуненко

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»
Науковий керівник: к.е.н., доц. Л. Є. Борисова*

ІНВЕСТИЦІЙНА БАНКІВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ ФОНДОВОМУ РИНКУ

У розвинених країнах банківські установи займають лідируючі позиції в інвестиційному секторі. Банківські інвестиції дозволяють поєднувати механізми довгострокового кредитування та фінансування фондів. В умовах недостатнього розвитку національного фондового ринку, особливо його корпоративного сегмента, фінансові вкладення банків стають актуальнішими.

Діяльність банків на фондовій біржі може проходити у трьох напрямках:

- емісія, яка спрямована на залучення фінансових ресурсів шляхом випуску цінних паперів;
- інвестиції, при якій інвестиційні ресурси вкладаються в цінні папери для формування їх портфеля;
- посередництво, що забезпечує перерозподіл капіталу через купівлю-продаж пайових інструментів та функціонування ринкової інфраструктури [1].

Результатом інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів є формування портфеля інвестицій в акції. Банки можуть інвестувати в акції, державні та особисті облігації, депозитні сертифікати НБУ, деривативи та векселі. На відміну від фінансування інвестицій в основний капітал, інвестиції в цінні папери у більшості банків є короткотерміновими і складаються з утримання придбаних ліквідних цінних паперів до тих пір, поки вони не будуть перепродані за вищою ціною на ринку, або утримання облігацій, поки вони не розрахуються емітентом.

У період з 2013 р. по 2019 р. відмічається тенденція росту загального обсягу інвестицій банківських установ країни у цінні папери у 3,1 рази, і становить 425,8 млрд. грн. у 2019 р. і це за умов, що за останні п'ять років відмічається падіння обсягів кредитування. Ця тенденція призвела до

збільшення частки інвестицій у цінні папери в загальній сумі активів банків з 9,8% у 2013 р. до 23,1% у 2017 р. та збільшення частки інвестицій в пайові інструменти в кредитних портфелях банків з 13,2% у 2013 р. до 29,1% у 2017 р. Загалом інвестиції в цінні папери банків зростали навіть швидше, ніж їх сукупні активи [2].

Сучасна тенденція розвитку інвестицій у діяльність вітчизняних банків, на наш погляд, зумовлена двома причинами: по-перше, зниженням попиту на кредит українського суспільства в умовах системної банківської кризи, що призвело до появи ресурсів, які не беруть участі в кредитному процесі, і по-друге, поява надійних і досить вигідних фінансових інструментів у формі ОВДП на внутрішньому фондовому ринку, що значно збільшило інтерес банків до таких інвестицій. Саме еволюція біржового та позабіржового сегментів ОВДП на біржі є каталізатором інвестиційних процесів у банківському секторі [3].

Підвищення ефективності банківських інвестицій на ринку цінних паперів можна досягти шляхом раціонального розміщення накопиченого інвестиційного капіталу в ефективних інструментах власного капіталу. На сьогодні це завдання залишається надзвичайно важким через відсутність дієвих цінних паперів та невелику «вільну кількість» запасів на внутрішньому ринку, особливо в корпоративному сегменті. Державний регулятор повинен оптимізувати вимоги до емітентів акцій та стимулювати процеси активнішого включення акцій до реєстрів українських фондових бірж. Тільки за умови збільшення кількості інструментів власного капіталу в біржових реєстрах, банки можуть досягти оптимального співвідношення у розподілі інвестицій між державними та корпоративними цінними паперами.

Отже, за сучасних умов у вітчизняній банківській системі відбувається активізація інвестиційної діяльності на ринку цінних паперів. Інвестиційні ресурси банків більш активно орієнтовані на потреби грошово-кредитної та бюджетної політики держави, але все ще недостатньо інтегровані у механізм фінансування економічної діяльності через втрату інтересу до інвестування в корпоративні інструменти. Це послаблює вплив банків на процеси перерозподілу капіталу в суспільстві та забезпечення ефективного використання інвестиційних ресурсів. Поліпшення банківських інвестицій на фондових ринках безпосередньо залежить від стабільності економічного розвитку країни, успіху державної політики стимулювання розвитку цього ринку, особливо його корпоративного сегменту та сегменту ОВДП, а також більш активного розширення фондового механізму для фінансування економічної діяльності що розширює перелік ефективних цінних паперів.

Список використаної літератури

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 01.11.2020).
2. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.11.2020).
3. Основні показники діяльності банків України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id (дата звернення: 02.11.2020).

Ю. С. Панчева

*студ. IV курсу економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Облік і оподаткування»
Науковий керівник: к.е.н., доц. Д. О. Гузь*

ВПРОВАДЖЕННЯ В ОБЛІКОВИЙ ПРОЦЕС ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ОСНОВІ МОДЕЛІ SAAS

Актуальність теми обумовлена стрімким та неупинним розвитком інформаційних та мережевих технологій, які на сучасному етапі стали не просто засобом комунікації, а необхідною умовою ефективного функціонування бізнесу. Таке швидке впровадження мережевих технологій в бізнес не може не відобразитися на бухгалтерському обліку, який, у свою чергу, також потребує постійного удосконалення наявних програмних продуктів та пошуку нових можливостей, які б зробили обліковий процес на підприємстві зручним, якісним та швидким.

Впровадження новітніх інформаційних технологій є основою переходу розвитку бізнесу до інформаційної епохи у світовому масштабі. Підвищені вимоги до оперативності управління зумовили створення багаторівневих систем організації ведення обліку [1, с. 68].

Одним з найсучасніших та найзручніших способів ведення обліку є впровадження так званих «хмарних технологій» (клауд-технологій), які дають можливість вести облік з будь-якого місця, в будь-який час без створення на підприємстві власної обчислювальної мережі (апаратного і програмного забезпечення відповідного профілю та рівня).

Хмарна технологія (англ. «cloud computing» – хмарні обчислення, де «cloud» – хмара, «computing» – обчислення) – це технологія розподіленої обробки цифрових даних, яка дозволяє користуватися комп'ютерними ресурсами віддаленого сервера як онлайн-сервісу через мережу Інтернет на локальному персональному комп'ютері [2, с. 34].

На даний момент існує декілька моделей клауд-послуг, які використовуються в обліку господарюючих суб'єктів. Однією з таких моделей є модель SaaS (Soft as a Service) – «Програмне забезпечення як послуга». Ця модель передбачає використання бізнес-програм як інтернет-сервісів. SaaS-

програми працюють на сервері SaaS-провайдера, а доступ користувачам забезпечується через будь-який веб-браузер [3, с. 48].

Використання «хмарних технологій» у вигляді SaaS при функціонуванні будь-якого підприємства змінило принципи ведення обліку у всіх його аспектах. «Хмари» значно спрощують ведення бухгалтерського, податкового, операційного та управлінського обліку, скорочуючи при цьому використання відповідних ресурсів підприємства.

Таким чином, ідеологія даної моделі передбачає, що єдиною задачею підприємства стає забезпечення віддаленого доступу користувачам даної системи, а усі інші обов'язки – моніторинг та резервне копіювання; управління додатками, базами даних та операційними системами; серверне і мережеве обладнання – бере на себе провайдер [4, с. 28].

Даний сервіс надає можливість працювати безлічі користувачам на основі базової конфігурації розробника. Водночас, сервіс підтримує можливість доробок конфігурації під конкретного користувача та сферу діяльності. Також провайдер гарантує повне збереження даних за рахунок того, що сервіс розміщений у захищеному дата-центрі [5, с. 119].

Наразі все більше підприємств, як малих, так і великих надають перевагу «хмарним технологіям» у вигляді SaaS. І в недалекому майбутньому дана технологія може повністю замінити традиційне програмне забезпечення.

Однак, не дивлячись на всі переваги такого інноваційного інструменту ведення обліку як «хмарні технології», слід уважно віднестися до проблем, які можуть виникнути при відмові від звичайного програмного забезпечення та переходу до Інтернет-сервісу й оцінити необхідність переходу до даної технології. До таких проблем належать: безпека даних; повна залежність від інтернет-зв'язку; нерегульованість на законодавчому рівні; навчання персоналу роботі у хмарі; можливість за необхідності повернути інформаційну базу із хмари назад на підприємство тощо [6, с. 44].

Таким чином, впровадження в обліковий процес інноваційних мережевих систем на основі моделі SaaS дає можливість в сучасних економічних умовах швидко та якісно аналізувати інформацію, розробляти та приймати ефективні управлінські рішення, що дозволить підвищити надійність, стійкість та безпечність функціонування суб'єктів господарювання.

Список використаної літератури

1. Терещенко Л. О., Матієнко-Зубенко І. І. Інформаційні системи і технології в обліку : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2004. 187 с.
2. Ляхович Г. І. Форми ведення та організації бухгалтерського обліку в умовах використання інформаційно-комп'ютерних технологій: точки взаємодії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 4. С. 34–37.
3. Клименко О. В. Інформаційні системи і технології в обліку : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 320 с.

4. Вольська К. О., Дикий А. П. Бухгалтерський облік у «хмарі»: порядок переходу та адаптації інформаційної системи підприємства. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю та аналізу*. 2017. № 2. С. 24–29.
5. Кузнецова А. І. Нові технології обліку і управління: облік SaaS. *Економіка інноваційної діяльності підприємства*. 2019. № 3. С. 119–120.
6. Любимов М. О., Кулик В. А. Можливості, загрози та перспективи використання «хмарних» технологій у бухгалтерському обліку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2019. № 2 (93). С. 40–45.

А. М. Рахими

*студ. II курсу економіко-правового факультета ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Менеджмент»
Научный руководитель: ст. преп. А. В. Жмай*

ВОЗМОЖНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ ТРАКТАТА «ИСКУССТВО ВОЙНЫ» В СОВРЕМЕННОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ

Помимо даосизма и конфуцианства, на культуру современного менеджмента значительное влияние оказывает философия Сунь-цзы, автора военного трактата «Искусство войны». Эта книга была написана около 500 лет до н. э. и насчитывает 13 разделов, каждый из которых содержит рекомендации касательно различных стратегий и тактик. Несмотря на то что книга посвящена военной тематике, она является образцовой и в менеджменте. Сунь-цзы затрагивает такие вопросы, как лидерство, управление людьми, анализ, планирование, условия работы, инновации и конкуренция.

Если проанализировать основную деятельность современных бизнесменов, то можно прийти к выводу, что они всё те же захватчики, только вместо земель они занимают рынки, а бизнес имеет очень много общего с войной: победы и поражения, заключение договоров и применение обманных маневров.

Принципы Сунь-цзы дают возможность осознать, как правильно вести себя в этой изменчивой среде, полной конкурентов. В целом, можно выделить 6 основных принципов Сунь-цзы, которые руководители применяют в современной практике менеджмента: конкуренция, доля рынка, бизнес-разведка, союзы, лидерство, своевременность.

Например, в главе 9 «Походы» описаны реакции руководителя на определенные ситуации, с которыми он и его войско сталкивается [1, с. 171].

Управленцу приходится иметь дело с подчиненными и убеждать их в правильности своих идей. Для этого он должен быть авторитетом в коллективе и производить впечатление уверенного в себе профессионала даже в конфликтных ситуациях.

Хороший лидер, по мнению Сунь-цзы, берет на себя ответственность, проявляет честность и уважение к сотрудникам и поддерживает хороший уровень управления организацией. Он становится сильнее и развивает в себе решимость добиться успеха. Такие руководители также создают благоприятные условия для развития своих подчиненных и достижения поставленных целей.

Также Сунь-цзы затрагивает взаимоотношения руководителя с подчиненными, которые основываются на умелых награждениях и наказаниях [1, с. 87]. Для управленца важно не бросаться из крайности в крайность, а научиться правильно использовать свои возможности для поощрения и наказания подчинённых. Чрезмерные награды свидетельствуют о том, что полководец исчерпал другие средства воздействия и мотивации подчиненных, а чрезмерные наказания указывают, что он и войско пребывают в тяжелом положении.

Это особенно значимо для новых руководителей, к которым подчиненные ещё не расположены. Им следует ближе познакомиться со своим коллективом, изучить его достоинства и недостатки, а также его прежнюю работоспособность. И только после этого вводить поощрения и наказания.

Сюда же можно отнести ситуационный анализ, при помощи которого управленец изучает влияние внутренних и внешних факторов на коллектив. Проводя такие расчеты, руководитель сможет разработать план по повышению конкурентоспособности и обеспечению выгодного положения на рынке. Такие навыки отличают менеджера с твёрдыми моральными устоями и мотивацией к успеху.

Компании (противники) не раскрывают полностью свои сильные или слабые стороны. Хорошие руководители должны уметь отличать реальные факты от иллюзий, как в своей компании, так и в компании конкурентов.

Для правильного построения конкурентной борьбы управленец должен изучить преимущества и слабости конкурента. В современном менеджменте основным инструментом для проведения такого оценивания является SWOT-анализ. Выделив угрозы, возможности, сильные и слабые стороны, он помогает создать стратегию, которая поможет превзойти конкурентов.

Изучив трактат «Искусство войны», можно сделать вывод, что, будучи первым трактатом по военному искусству, он дает практическую философию, согласно которой исход войны определяется не силой или агрессивностью, а осознанием реальных возможностей и альтернатив. Поскольку Сунь-цзы был, прежде всего, менеджером, то принципы, описанные в этой книге, могут помочь в решении управленческих вопросов. Война была для него скорее психологическим действием, в котором решимость и мотивация одной стороны значительно превосходит другую. Сунь-цзы был сторонником организации и искусства убеждения, а не бездумного разрушения [2, с. 83]. А победы, которые

не приводят к обнищанию нации и казны, являются основным показателем успеха.

Можно сказать, что в настоящее время древнекитайское наследие в сфере управления активно используется в различных школах менеджмента. Изучение трактата «Искусство войны» и остальных образцов азиатской философии управления необходимо управленцам для расширения их профессионального мировоззрения.

Список использованной литературы

1. Сунь-Цзы Искусство войны (под редакцией Томаса Клири) / Пер. с англ. Москва : Издательство «София», 2013. 224 с.
2. Сунь-Цзы, Галиарди Г. Искусство войны и искусство управления. Санкт-Петербург : ИД Нева, 2003. 160 с.

Яков С. М.

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Менеджмент»*

Науковий керівник: к.е.н., доц. О. В. Рудінська

БРЕНДИНГ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах жорсткої конкуренції на ринку питання брендингу є дуже актуальним, адже бренд є одним із ефективних способів формування стратегічних конкурентних переваг перед іншими гравцями ринку за рахунок лояльності і прихильності споживачів. Сьогодні компанії стикаються з тим, що через багато причин, бренди (поряд із персоналом підприємства) є їх найважливішими активами.

Тож бренд надає організації значні переваги: зростання прибутку і частки ринку; зниження чуттєвості споживачів до ціни; посилення лояльності споживачів; посилення можливості мобілізувати персонал організації і сфокусувати їх діяльність; збільшення можливості залучати і утримувати в компанії кваліфіковані кадри.

Важливо зазначити, що під брендом розуміють комплексне соціально-економічне явище, яке спрямоване на формування унікальної цінності певного об'єкту (компанії, товару тощо) в уяві споживача та є джерелом нарощення грошового потоку від його застосування [1, с. 13].

Сьогодні рівень впізнання брендів українськими споживачами невеликий, але він демонструє тенденцію росту. З огляду на це, Україна є країною, де можна досить швидко «розкрутити» новий бренд. В той час коли для створення

і просування бранда на Заході потрібно 20–50 млн. дол., в Україні – 1 млн. дол. [2, с. 129].

У сучасній економіці все більше брендинг отримує розповсюдження як напрям знань і практичної діяльності. За допомогою комплексу маркетингових комунікацій бренд закріплюється у свідомості споживача, викликаючи відчуття особливої цінності.

Розуміння ринкової динаміки та цілей компанії, стратегії брендів ключових конкурентів, а також використання класифікації брендів дозволяє сформулювати та оптимізувати архітектуру брендів підприємства. Архітектура брендів являє собою створення, організацію і структурування портфелю брендів фірми шляхом визначення ролі кожного з брендів та їх системи взаємодії, що забезпечує синергію та продуктивний розвиток компанії в цілому. Добре продумана і впорядкована архітектура бранда слугує платформою для ефективного розвитку стратегії брендів.

Прийняття стратегічних рішень з брендингової активності підприємства потребує врахування багатьох факторів. Компанія може просувати корпоративний чи товарний бренд, може одночасно володіти кількома брендами, що мають різний ступінь відомості, фінансову вартість, відмінні цільові аудиторії, є на різних етапах життєвого циклу тощо. Тому стратегія брендингу може бути спрямована на: підтримку існуючого бренду; розширення бренду; створення (чи придбання) нового бренду; ребрендинг; продаж або ліквідацію бренду.

Процес формування стратегії брендингу повинен об'єднувати процеси аналізу та опрацювання значних обсягів інформації щодо зовнішнього і внутрішнього середовища компанії, формалізовані процедури вибору стратегії, управлінські інструменти планування, організації, мотивування та контролю за реалізацією стратегії. Також дуже важливим є такий чинник, як індивідуальність бренду. Індивідуальність бренду – сукупність особливостей, які сприяють самоідентифікації споживача з торговою маркою. Зазначена самоідентифікація проявляється в купівельній поведінці. Індивідуальність бренду визначається наступними характеристиками: вишуканістю – неповторним дизайном; щирістю – правдивим відображенням характеру; яскравістю – оригінальними, ексклюзивними гранями; компетентністю – авторитетними знаннями про товар, що свідчать про впевненість та лідерство товару або компанії [3, с. 9].

Ознаки, що визначають індивідуальність бренду, дозволяють здійснювати аналіз та оцінку рекламних кампаній, вивчати вплив індивідуальності на лояльність покупців по відношенню до торгової марки, а також розробляти новий імідж бренду. В індивідуальності бренду повинні ототожнюватися купівельні потреби, бажання, цінності, співвіднесені з певними

характеристиками марки і які викликають у споживача позитивні емоції про товар.

Бренди, що володіють яскраво вираженою індивідуальністю, мають міцні та довготривалі відносини зі своїми клієнтами, а також сильно впливають на саме сприйняття ними товару. Для моделювання змісту таких брендів недостатньо лише знань про ціннісні орієнтації особистості, необхідно ще змусити покупця повірити в цінність марки товару та відобразити в бренді життя суспільства [4, с. 147].

Отже, бренд є ключовим елементом діяльності підприємства, який концентрує в собі споживчу цінність продукції та виступає джерелом конкурентоспроможності підприємства. Маркетингова діяльність компанії повинна бути спрямована на забезпечення просування бренду. Це означає, що бренд визначає не всі параметри комплексу маркетингу, а тільки комунікацій або продукту. Концепція бренду втілюється в ціновій, товарній, комунікаційній та розподільчій політиці підприємства і не є частиною комплексу маркетингу. Успішна маркетингова стратегія просування бренду має охоплювати процес не тільки створення товару, а й подальшого його існування на ринку та забезпечувати лояльність і стійкість прихильності споживачів до свого товару.

Список використаної літератури

1. Бук Л. М. Оцінювання і розвиток брендингової діяльності підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Львів : НЛТУУ, 2006. 20 с.
2. Уколова О. О. Сутність брендингу та його використання у діяльності вітчизняних підприємств. *Управління розвитком*. 2019. № 1. С. 128–130.
3. Seleznova O., Rudinska O., Kusyk N. *International marketing activity of advertising agencies current challenges and tasks*. *Scientific Light*. 2019. № 32. P. 8–13.
4. Орлова Н. В., Рудінська О. В. Антимонопольне регулювання та аспекти тарифної політики в індустрії гостинності : *Матеріали 74-ї звіт. наук. конф. проф-викл. складу і наук. працівників НПФ ОНУ ім. І. І. Мечникова* (м. Одеса, 27–29 листопада 2019 р.). Одеса : Фенікс. 2019. С. 146–148.

Зміст

Секція 1

ПРАВОВІ СТУДІЇ

Т. О. Азарова ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВИДИ ЗА НОРМАМИ ПРОЕКТУ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	3
Я. В. Барвенко КВОРУМ ТА ПІДХОДИ ДО ОБЧИСЛЕННЯ КІЛЬКОСТІ ГОЛОСІВ УЧАСНИКІВ, ЯКИМИ ПРИЙМАЮТЬСЯ РІШЕННЯ ЗАГАЛЬНИМИ ЗБОРАМИ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ У ПРАВІ КРАЇН ЄВРОПИ	5
Л. Г. Бзова МОТИВАЦІЯ ТА АРГУМЕНТАЦІЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ	8
Р. С. Білий ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕРЖАВИ І ПРАВА В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	10
В. Р. Браславська ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ ПИЛИПА ОРЛИКА 1710 Р.	12
Л. С. Бурдейна ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ, ЯКІ ВІДБУЛИ ПОКАРАННЯ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	14
Т. К. Бутурова ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ВБИВСТВА В СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ.....	16
В. С. Веремчук ЩОДО ПОРЯДКУ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ НАГЛЯДОВИХ РАД АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ.....	19
А. В. Виходець НОТАТКИ ЩОДО ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	21
П. С. Гаджієва АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА КОНЦЕНТРАЦІЯМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ	23
Т. О. Драб ЩОДО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА У НОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ	28
В. Ю. Ісарєва ПРИНЦИП СПРАВЕДЛИВОСТІ ДЕМОКРАТИЧНИХ ВИБОРІВ	29
Н. В. Каравайченко МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	33
Є. К. Карлюга ЩОДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ Е-ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ.....	36

А. С. Кисель ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ НАДАННЯ УЧАСНИКУ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА.....	39
С. В. Ковальська ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	44
К. О. Ковальчук ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	46
О. Ю. Колеснік БІПАТРИЗМ ЯК ПРОБЛЕМА В УКРАЇНІ	48
О. М. Кониченко ЩОДО ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	51
Д. Є. Корж ДО ПИТАННЯ ПРО ЗМІСТ КОНЦЕПЦІЇ «THE RESPONSIBILITY TO PROTEST».....	55
Д. С. Легкобит РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ	59
А. С. Лукашева ПРО РОЛЬ ЕКСПЕРТА В СУДІ	61
К. К. Мальцева ТЕРОРИЗМ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНУ	62
В. В. Мартиновська ЦИВІЛЬНІ ПЛОДИ У РИМСЬКОМУ JUS CIVILIS ТА СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	66
Т. М. Меленчук ДЕЯКІ РИСИ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СУЧАСНИЙ ПЕРІОД	68
І. О. Миколенко СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ МЕДІАТОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	71
О. Р. Мойсеєнко ПРОБЛЕМИ ДОЛУЧЕННЯ ДО СПРАВИ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ	73
І. В. Петровська ЩОДО СУБ'ЄКТІВ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	75
И. С. Подлишняк ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДОГОВОРОВ О ПРЕДОСТАВЛЕНИИ МАРКЕТИНГОВЫХ ИНТЕРНЕТ-УСЛУГ	78

Л. В. Руснак ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ТЯГАРЯ ДОКАЗУВАННЯ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	81
Е. Р. Савченко ПРАВОВОЙ АСПЕКТ В НАУЧНОМ НАСЛЕДІИ В. И. ВЕРНАДСКОГО.....	82
А. І. Сваток ПРАВОТВОРЧІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	85
І. В. Сівак ІНСТИТУТ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ АБО ОГОЛОШЕННЯ ЇЇ ПОМЕРЛОЮ: ОСОБЛИВОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ	87
А. П. Сідошенко МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КОСМІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ	90
А. В. Скрипник ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	95
Л. І. Терпан ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОСМІЧНОГО ТУРИЗМУ	97
М. В. Тилічко НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ	100
Б. І. Ткаченко ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНУ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА НЕДІЙСНИМ ЗА ПОЗОВНОЮ ЗАЯВОЮ УЧАСНИКА У СВІТЛІ ПРАКТИКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ	104
М. О. Храпицька СКЛИКАННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ЗА ІНІЦІАТИВОЮ УЧАСНИКА ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА У ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ КРАЇН ЄВРОПИ.....	106
Л. П. Чілік ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОСТАННЄ МІСЦЕ ПРОЖИВАННЯ» СТОСОВНО ДО ІНСТИТУТУ «МІЖНАРОДНОГО» СПАДКУВАННЯ	110
М. С. Шевченко РЕПРОДУКТИВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ГАРАНТІЇ ЇХ ЗДІЙСНЕННЯ В УКРАЇНІ.....	113
Л. М. Шевчук ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПОДВІЙНОГО ГРОМАДЯНСТВА	116
О. С. Шульєва ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ	119
Ю. В. Яворська АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ У ПОДАТКОВІЙ СФЕРІ	122

Ю. Л. Ясінський	
ФОРМИ ЗАХИСТУ СВІДКА В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	125
М. М. Ячменська	
ПРИНЦИПИ І ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА	127

Секція 2 ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ

L. V. Cherpurna	
NON-TRADITIONAL METHODS OF STAFF STIMULATION IN ADMINISTRATIVE MANAGEMENT	132
Y. M. Dobychina	
INFLUENCE OF EUROPEAN EXPERIENCE ON THE FORMATION OF THE STRATEGY OF INNOVATIVE RENEWAL OF THE UKRAINIAN ECONOMY	134
O. Kolesnikova	
DIRECTIONS OF CRISIS MANAGEMENT OF BANKS IN UKRAINE	136
A. Trapeznikov	
INNOVATIVE PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE BANKING SECTOR OF UKRAINE	137
Р. Д. Барон	
ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ КАДРІВ ДЛЯ СФЕРИ ТОРГІВЛІ.....	139
Е. П. Беленькая	
РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО КАПІТАЛУ	142
А. О. Богомолова	
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ КИТАЮ...	144
К. І. Боровщук	
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ..	147
М. С. Вашковська	
ПРОБЛЕМА ПОВОДЖЕННЯ З ТВЕРДИМИ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ ЯК НАСЛІДОК НЕЕФЕКТИВНОЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	149
Ю. С. Вольневич	
ПРОБЛЕМАТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙ В УКРАЇНІ.....	151
А. О. Гусєв	
ПОДАТОК НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ПОРЯДОК ВІДОБРАЖЕННЯ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ	153
Ю. В. Донченко	
СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ	156

В. П. Доценко	
ПАТЕНТНО-ЛІЦЕНЗІЙНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ..	159
А. А. Дроздина	
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ МАЙНА ТА	
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	162
Э. О. Илюшенко	
КРИЗИС COVID-19 КАК КАТАЛИЗАТОР ДИДЖИТАЛИЗАЦИИ	164
Г. В. Крук	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ...	171
М. С. Мамуненко	
ІНВЕСТИЦІЙНА БАНКІВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ	
ФОНДОВОМУ РИНКУ	173
Ю. С. Панчева	
ВПРОВАДЖЕННЯ В ОБЛІКОВИЙ ПРОЦЕС ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА	
ОСНОВІ МОДЕЛІ SAAS.....	175
А. М. Рахими	
ВОЗМОЖНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ ТРАКТАТА «ИСКУССТВО ВОЙНЫ» В	
СОВРЕМЕННОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ	177
С. М. Яков	
БРЕНДИНГ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПЕРЕВАГ	
ПІДПРИЄМСТВА.....	179

Наукове видання

ЧЕТВЕРТІ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ СТУДІЇ

МАТЕРІАЛИ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ**

13 листопада 2020 р.
м. Одеса

Українською, російською та англійською мовами

Відповідальний редактор
А. В. Смітюх

**Економіко
Правовий
Факультет**

ОНУ імені І.І.Мечникова

Підписано до друку 11.11.2020.
Формат 60x84/16. Ум.-друк.арк. 11,7.
Наклад 100 прим. Зам. № 2011-08.

Видавець ПП «Фенікс»
(свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.2002)
65009, м.Одеса, вул. Зоопаркова, 25,
тел. + 3 8 048 795-91-60, тел. +3 8 050 7775901
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com